

ROMIEŠU TIESĪBU VĒSTURE.

517690

Rokraksta vietā.

$\frac{34}{94}$ m/f

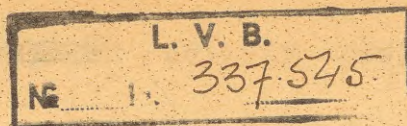
R o m i e š u
t i e s i b u v ē s t u r e.

Prof. V. S i n a i s k a lekciju
sistematizēts konspekts.

1953

34 (0.3) 0309044400

Parb 1960

ROMIEŠU TIESĪBU VĒSTURE.

I. d a ļ a.

Analizēsim vispirms tos trīs jēdzienus, ko satur nosaukums "romiešu tiesību vēsture": 1) vēsture, 2) tiesības un 3) romieši.

Vēsture.

Vēstures pamatos ir laiks. Par laiku ir daudz teoriju, galvenā kārtā filozofijā. Mums juristiem laiks ir kustība - dinamika. Jāizšķir trīs laika elementi: pagātne, tagadne un nākotne.

Latvijas civiltiesības ir tagadnes tiesības (tiesību tagadne). Dažādie likumu projekti tieslietu ministrijā būs varbūt Latvijas nākotnes tiesības (tiesību nākotne). Bet romiešu tiesības ir pagātnes tiesības (tiesību pagātne).

Romiešu tiesību vēsture sniedz ziņas par šo tiesību izcelšanos un attīstību. Vēsture, arī romiešu tiesību vēsture, ir zinātne, kas pēta šo izcelšanās un attīstības gaitu.

Vēsture ir pagātne. Tā tad romiešu tiesības bijušas pagātnē. Dogmatiskās tiesības ir tagadnē, dogma attiecas uz tagadni. Tagadnes tiesības vēl sauc par pozitīvām tiesībām.

Romiešu tiesību dogma ir ļoti sarežģīta. Lai to saprastu, jāzina romiešu tiesību vēsture. Romiešu tiesības ir tāda disciplīna, kas kādreiz bija ļoti pamatīgi izstrādāta.

Katrai zinātnei ir sava terminoloģija - zinātnisks jēdziens. Lai jēdzienus saprastu studentam jāprot analizēt, sintezēt, sistematizēt un formulēt. Nepietiek zināt vien, vajaga arī saprast.

Ir liela starpība starp skolu un Universitāti. Universitāte ir zinātņu templis, patstāvīgas domāšanas, meklēšanas jeb studēšanas centrs. Skola ir tikai iestāde, bet Universitāte - Collegium. Vidus laikos students un profesors bija principiēli kolēģas. Turpretī skolnieks skolā nekad nav kolēģa ar skolotāju. Izšķirība starp skolu un Universitāti ir metodiska. Skolā pētīšanas metodes necilā, Universitātē turpretīm metodes ir galvenais. Studēt nozīmē meklēt ceļu (metodi).

Mums jārunā par speciālu romiešu tiesību vēstures metodi. Romiešu tiesību vēsture ir zinātne. Zinātne var būt deskriptīva (aprakstoša) un eksplikatīva (izskaidrojoša). Deskriptīvā jeb kazuistiskā vēsture tikai apraksta, bet neko neizskaidro. Tādēļ vajadzīga vēl eksplikatīvā vēsture.

Romiešu tiesības ir eksplikatīva zinātne. Mūsu uzdevums ir izprast vēstures faktus. Semināros meklē faktus, bet lekcijās mums faksti jāpieņem tādā veidā kā doti.

Tiesību institūts eksistē laikā, viņš izveidojas ilgā procesā, ko sauc par attīstību. No tā celies arī nosaukums - attīstības metode. Sevišķi romiešu tiesību vēsturē attīstība spēlē lielu lomu, tādēļ arī attīstības metodei piekrīt izcilus nozīme šīs vēstures studijās. Visā romiešu tiesību vēsture ir evolūcija - pakāpeniska attīstība.

Tiesības.

Kants savā laikā teica, ka juristi vēl meklē tiesību definīciju. Bet filosofi arī vēl meklē filosofijas definīciju. Tas pats ir arī teoloģijā un citur.

Tiesības ir speciālas normas, kas izteic to, kam "jābūt". Vārds "ir" izteic faktu, vārds "būs" - projektu, bet vārds "jābūt" - normu. Bez tiesību normām ir vēl arī citas, piem., piekļāšanās normas.

Tiesību norma ir imperatīva norma, pēc prof. Petražicka - imperatīvi-atributīva norma. Trešā persona var prasīt tiesību normas izpildīšanu.

Tiesības ir tiesa, lēmums. No šī viedokļa ir viegli saprast, kāpēc vārdu "tiesības" lieto daudzskaitlī. Arī romiešiem bija "iura" (dauzskaitlī). Gaius, inst. I, 2. "Constat autem iura Populi Romani ex legibus, ex responsis prudentium." Iura - tautas, senāta u. t. t. lēmumi.

Ko nozīmē vārds "ius" ir strīdīgs jautājums. Prof. Sinaiskis saka - "ius" ir atbilde (responsum). Kāda saturā šī atbilde, tas ir cits jautājums. Rogatio - tas ir jautājums, likuma projekts. Pōpulas parasti atbildēja jautājumam. Rogātor - likuma devējs. Iurisprudens - tiesību zinātnieks. Iura ir arī responsa prudentium. Iussum (no iubere - pavēlēt), iussa.

Vēl viens termins no scire (zināt) - rums liet par tautas gribas zināšanu. "Lex quod pōpulus iubet." Plebiscitum est quod plebs iubet. Iura ir tiesiskas atbildes. Atbild pōpulus, plebs, rex, prudens, consulēs u. t. t. Tagad mēs sapratīsim, kāpēc vārds "iura" tiek lietots daudzskaitlī. Tā ir genetiska izpratne.

Romieši.

Bija pilsēta Roma. Dažs domā, ka tās iedzīvotāji bija romieši. Bet šis jautājums ir ļoti sarežģīts. Bija pilsēta, bija pilsoņi, bet nebija romieši. Bet kas tad bija?

Gaius lieto šādus vārdus:

- 1) Quiritēs (Nav romieši, bet kviriti. Ius quiritium ir atbilde - kviritu griba. Esmu īpašnieks. tāpēc ka tāda ir kviritu griba - "ex iure quiritium" Tā tad runa iet ne par romiešiem, bet par kviritiem.).
- 2) Pōpulus Romānus
- 3) Plebs Romānus
- 4) Cīvis.
- 5) Populus universus (populus un plebs kopā).

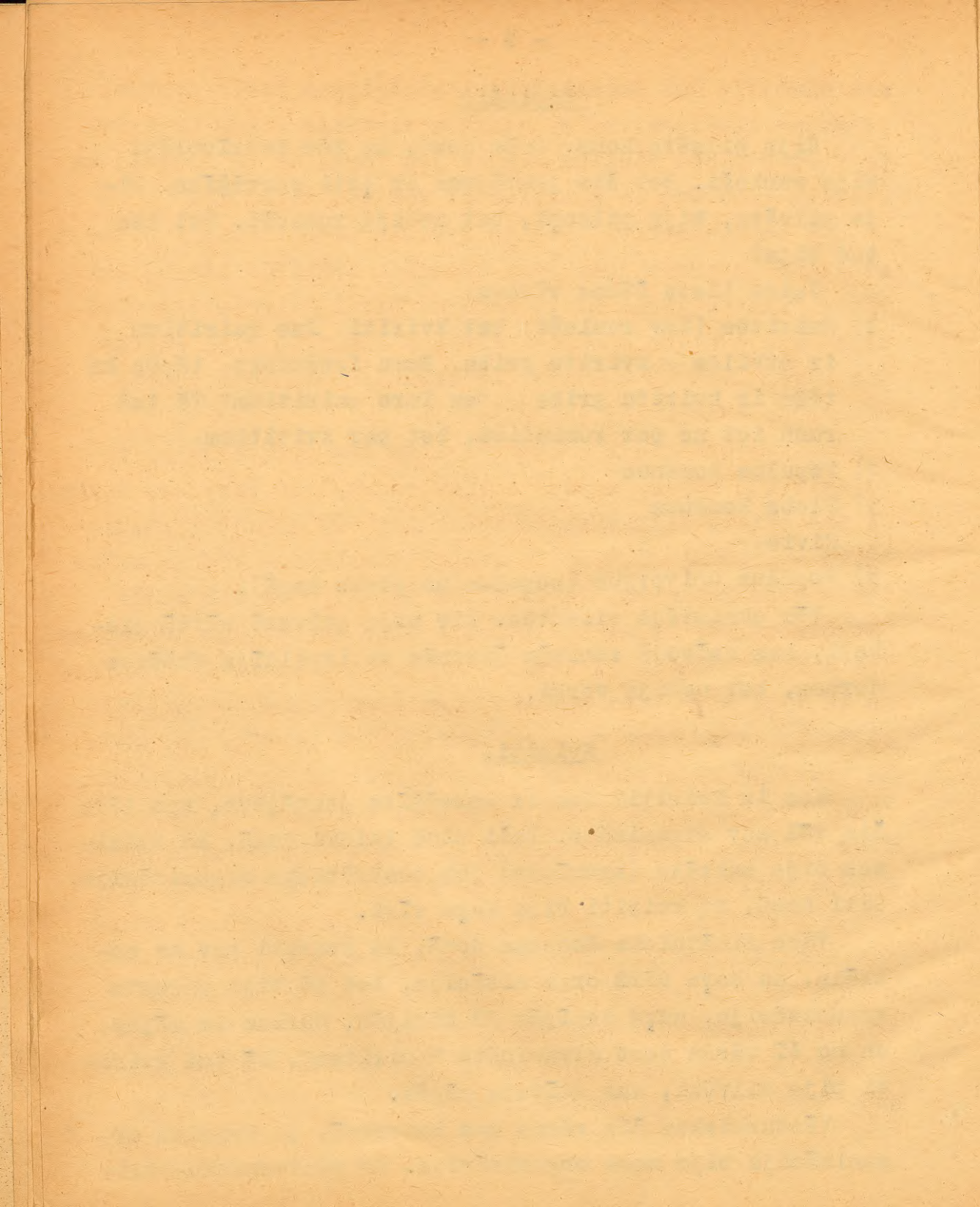
Vēl eksistēja klientēs. Tie bija galvenā kārtā plebeji, kas dzīvoja romiešu ģimenēs un izpildīja dažādus darbus, bet nebija vergi.

Kviriti.

Kas ir kviriti? Tas ir sarežģīts jautājums, kas līdz šim vēl nav atrisināts. Daži zinātnieki domā, ka kviritēs bija sakrāls (baznīcas) jeb teokrātiska organizācija. Citi domā, ka kviriti bija kara vīri.

Vācu zinātnieks Momzens domā, ka kviriti nav ne sakrāls, ne kara vīru organizācija, bet tā bija parasta organizācija, kura dalījās 30 kūrījās. Cūriae ir mājas, un no šī vārda esot atvasināts "quiritēs". Tā tad kviriti bija cilvēki, kas dzīvoja mājās.

Vēsturniekus šis vārds maz interesē, jo kviritu organizācija bija maza organizācija. No vēsturnieku-jurī-

stu viedokļa šai organizācijai piešķirama liela nozīme, jo viņas tiesības, t. s. kviritu tiesības - Ius Quiritium ir visu romiešu tiesību pamats jeb fons. No tā izriet, ka kviritu problēma ir saistīta ar romiešu tiesībām.

Kā demonstratīvs paraugs kviritu organizācijai noder studentu korporācijas. Šeit izaužas brālības ideja. Arī vārds "fraternitās" uz to norāda. Pirmā kviritu organizācija bija brālība - cūria. Kūrijas loceklis bija quires. Šis vārds bija kā titulis. Tā uzrunāja pilsoņus tautas sapulcēs. ("Rogō vōs quiritēs.").

Quires etimoloģija nav vēl līdz šim noskaidrota. To atvasina: no vārda "curia" - vīru grupa, cum vir, con viria. Tā tad quires būtu kūrijas loceklis; 2) no vārda quiris - cūris - metamais šķēps; 3) quires pielīdzina vārdam curetes - kara jaunatne; 4) šo vārdu saistīja ar sabīniešu pilsētu Cures, kuŗas iedzīvotāji būtu saukti par kviritiem. Lai arīkāda nebūtu šī vārda etimoloģija, viens ir skaidrs, ka tā bija kara vīru organizācija (arī studentu korporācijās izteicās kareivīgs raksturs). Tas atstāja iespaidu uz privātām tiesībām. Ļoti sākot kvīres ir kara vīrs (vir, Mann). Studentu korporācijas loceklis saucas "buršs" (Der Bursch), kas stāv sakarā ar vārdu "Borse" un nozīmē kopēju kasi - kopību (Genossenschaft). Tieik lietots arī vārds komiltone (biedrs, draugs). Latīņu valodā ir vārdi comitas (draudzība). Comitālis - komisiju - sapulču - draugs kā sapulces biedrs. Kaut kāds sakars raksturo vārdus "komiltone" un "comitia". Korporācijām līdzīgas organizācijas bija senajā Ēģiptē u. c., ar vienu vārdu sākot, pie visām senātnes tautām.

Kviritu publiskā organizācija kā publiskās tiesības
(kviritu tiesiskie principi jeb pamati).

Principis (prīmus - pirmais; capere - ņemt) - attīstības pirmais ceļš, pirmais elements. Vārds "pamats" ir neizdevīgāks (pamats var būt arī sekundārs elements u.t.t.). Tāpēc labāk lietosim vārdu "principis". Kviritu organizācijā (analoģiski arī studentu korporācijās) redzam sekošus principus:

1) Brīvības princips - libertās. Brīvība tiek saprasta kā aprobežota (mana s un mūsu gribas saskapa). Tiesības ir brīvības garantija. Nebrīvs cilvēks ir servus. Libertās un servitās ir divi organizācijas principi. Pazīstami vārdi - caput (galva), fundamentum. Capitis deminutio maxima - brīvības zaudēšana.

2) Aequitās princips. Brāļi ir (fratrēs) visi aequi (vienlīdzīgi). Sevišķi sapulcē, kad brālis skaitās kā comitia loceklis. Ius aequum jeb ius aequitātis pastāv vienlīdzīgi ius libertātis. Ius aequum ir kviritu tiesības - tām liela loma vēlākā laikā. Tas bija objektīvs princips (objektīvas tiesības). Spēlēja lomu arī parašas. Vēlāk šķiroja stingrās tiesības (ius strictum) un Prētora tiesības (ius aequum).

3) Godības princips. Gloria, fama. Institūts - infama. Kviritis bija goda cilvēks. (Arī studentu korporāciju uzbūvē šis princips spilgti redzams).

4) Sakrālītātes princips. Jāizšķir sacra publiskā un privātā nozīmē. Studentu korporāciju uzbūvē zīmīgi izteic sacra princips, piemēram komeršā, komerša dziesmās. Pastāv zvēresta veidīgs solījums. Pēc solījuma seko dzīres. Tagad dzer vīnu, senatnē - asinis. Senos laikos bija

gluži līdzīgs apsolījuma ceremoniāls. Mēs nevaram saprast romiešu tiesības bez šī sakrālā elementa.

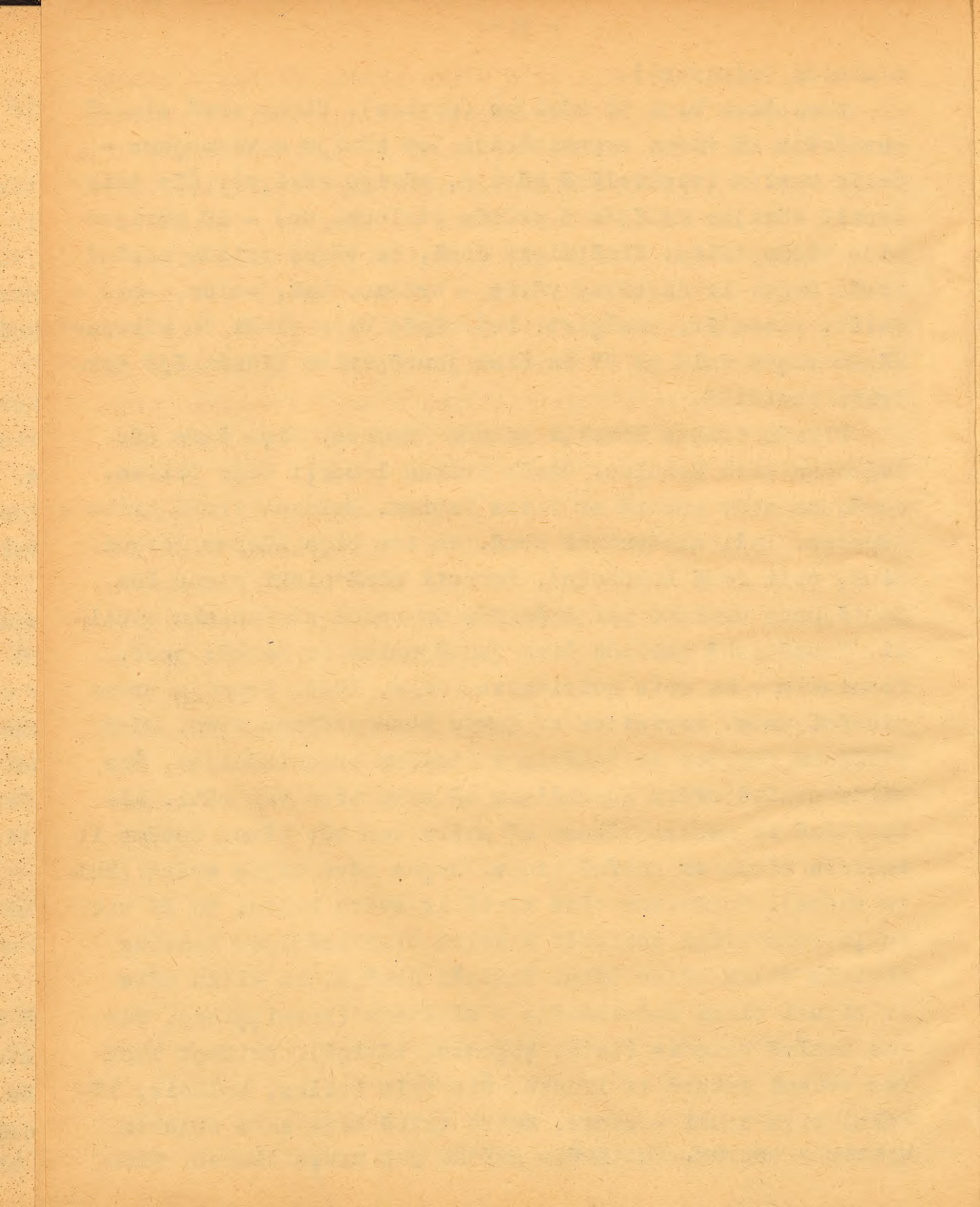
Cūria.

Kūrija (cūria) ir uzskatāma kā protoplasma, pirmatnējā šūniņa visai tālākai romiešu organizācijai. Romiešu tiesības vēl līdz šim daudz problēmās nav skaidrības. Valdošā doktrīna domā, ka romiešu politiskā pirmšūniņa bija cilts (gens). Šī teorija apgalvo, ka kūrijas locekļu starpā bijis radniecisks sakars. Prof. Sinaiskis turpretīm ir citādās domās. Pēc viņa teorijas kūrijas uzbūves pamatos nav radniecības princips. Kūrija pēc prof. Sinaiska domām ir īpatnēja kareivju kopdzīves organizācija. "Cūria locus est ubi publicas curas gerebant." Cūria var būt arī kā vieta, kur rūpējas par sabiedriskām lietām. Cūria bija dzīves vieta (pretēji studentu korporācijām) - habitatio. Šis termins ir saistīts ar mantošanas institūtu - familiam habento. Habere ir tīri tehnisks vārds sakarā ar kūriju. Continuare tabernae - kaut kas līdzīgs mūsdienu "bloku mājām". Vicini - kaimiņi. Bet šādā kūrijas dalībnieku kopējā mājā nevar runāt par kaimiņiem "vicini" nozīmē. Šeit visi ir collegas, komiltoni. Pastāv termins contubernales - līdziedzīvotāji (contubernium). Ar to stāv sakarā jēdziens "kaŗa saucējs" (saukt līdziedzīvotājus palīgā). Kviriti - no vārda quirītāre. Fenes tella quirītātūr - pa logu sauc palīgu. Turpretīm uz kaimiņiem (vicini) šādu palīgā saucienu nevar attiecināt - tie dzīvoja tālu. Attiecībā uz kaimiņiem bija vārds "iVICINI". Te vedams sakarā darbības vārds - iubilare. Varro teica, ka ir liela starpība starp quirītāre un iubilāre. Grieķu vārds - ololugē - sauciens. Tulkojumā -

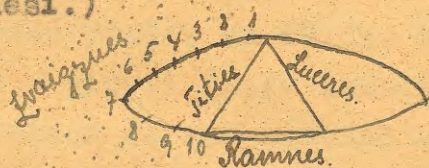
ululatus (ululykak).

Romiešiem bija 30 kūrijas (curiae). Viņas savā starpā pastāvēja kā viena organizācija jeb kūriju apvienojums - curia maxima (vislielākā kūrija, kūriju kūrija). Šis trīsdesmit kūrijas dalījās 3 tribās (tribūs, us) - 10 kūrijas bija viena triba. Zinātnieki domā, ka vārds tribūs nozīmē trešo daļu. Ir darbības vārds - tribuo, -ui, -utum, -ere - dalīt, piedalīt, piešķirt. Bet kāpēc bija tieši 30 kūrijas? Kāpēc viņas daļa uz 3? Uz šiem jautājumiem līdzšinējā doktrīna neatbild.

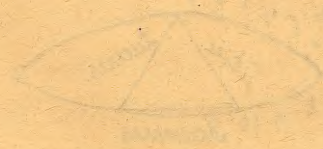
Pirmās tribas locekļi saucās Ramnes. Viņu šefs pēc leģendas bija Romulus. Otrās tribas locekļi bija Titles, domājams stāv sakarā ar Titus Tatius. Beidzot trešā triba - Luceres. Daži zinātnieki domā, ka tas bija Lūcius Tarquinius, citi domā Lukomo(n). Parasti zinātnieki visus šos jautājumus uzskata par leģendām un nedod zinātnisku atbildi. Teorētiskā atbilde šiem jautājumiem ir darbā: prof. Sinsiskis - La cite quiritaire, Rīga, 1923. Teorija prasa pierādījumus, nepietiek ar faktu konstatējumu vien. Mūsu pētījumu pamatos ir totēmisms (totēmu organizācija). Šis vārds nozīmē zvēru godināšanu kā savu tēvu vai māti. Literatūrā ir neskaidrības, kā zvērs var būt tēvs. Totēms ir indiešu vārds un nozīmē grupu, kuras tēvs bijis zvērs (kulta zvērs). Totēmisms tādā kārtā ir zvēru kults. No šī viedokļa raksturīgi analizēt kviritu organizāciju. Romulus skaitās vilku mātes dēls. Romieši domāja, ka vilku māte ir bijusi tikai audzinātāja - zīdītāja (kormilnīca). Titus nozīmē balodis (tata, kaķenka, tētiņš). Beidzot Luceres vedami sakarā ar līdaku. Šie trīs (vilks, balodis, līdaka) bija upuri - sacra. Katrā tribā bija sava objekta upuris - sacrum. Pastāvēja svētku jeb upuru dienas. Ram-

nes no sakrālā viedokļa bija vilka bērni, Tities - baloža bērni un Luceres - līdakas bērni. Arī mūsu laikos sastopami uzvārdi balodis, vilks, ozols u. t. t. Senāk ozols bija upura koks. Latviešiem zīmīgi izteicieni: ozoldēli, liepu meitas. Tās ir kulta sekas. Vārds kultūra ir atvasināts no - kulta - upurdevēju organizācija. Turpretim cilts (gens) ir dabiska organizācija - tā pastāv arī pie dzīvniekiem. Bet kultūra (kults) ir tikai cilvēkiem. Pie dzīvniekiem eksistē upuri. Kulta pārzinātājs bija priesteris. Kviritu organizācija bija kultūras un nevis dabiska organizācija (kā domā līdzšinējā doktrīna). Cūria ir draudze, kaķa vīru kopība, nams. Katrai kūrijai bija savs pavards, mājas altaris jeb ugunskurs. Lielāki pavardi bija trīs (vilka, baloža un līdakas). Atbilde jautājumam, kāpēc bija trīsdesmit kūrijas, kas dalījās trīs trībās, izriet no sakrālām institūtiem (kulta, reliģijas un kalendāra iekārtas). Senos laikos kalendārs bija likums, kas dots no debesīm (debesis bija kalendāra autors). Senais likums radās sakarā ar saules un zvaigžņu kustību (dabas iespaids). Romieši to sauca par Fas vai Fatum, daudz, Fata. No šī vārda ceļas fatālists. Parasti gadu daļa 4 daļās (pavasaris, vasra, rudenis un ziema). (Daļa arī uz 3, tad katrā daļā būs 4 mēneši.)

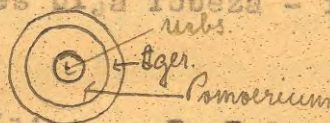

Šāds trīs daļu kalendārs senatnē bija ļoti izplatīts. Ja katru trešo daļu daļa uz 10, tad kopā 30 (zvaigžņu dalījumi). Tagad rodas mums atbilde un skaidrība kūriju organizācijā. Romiešu tiesību pamatos bija sakrālas (formālas)

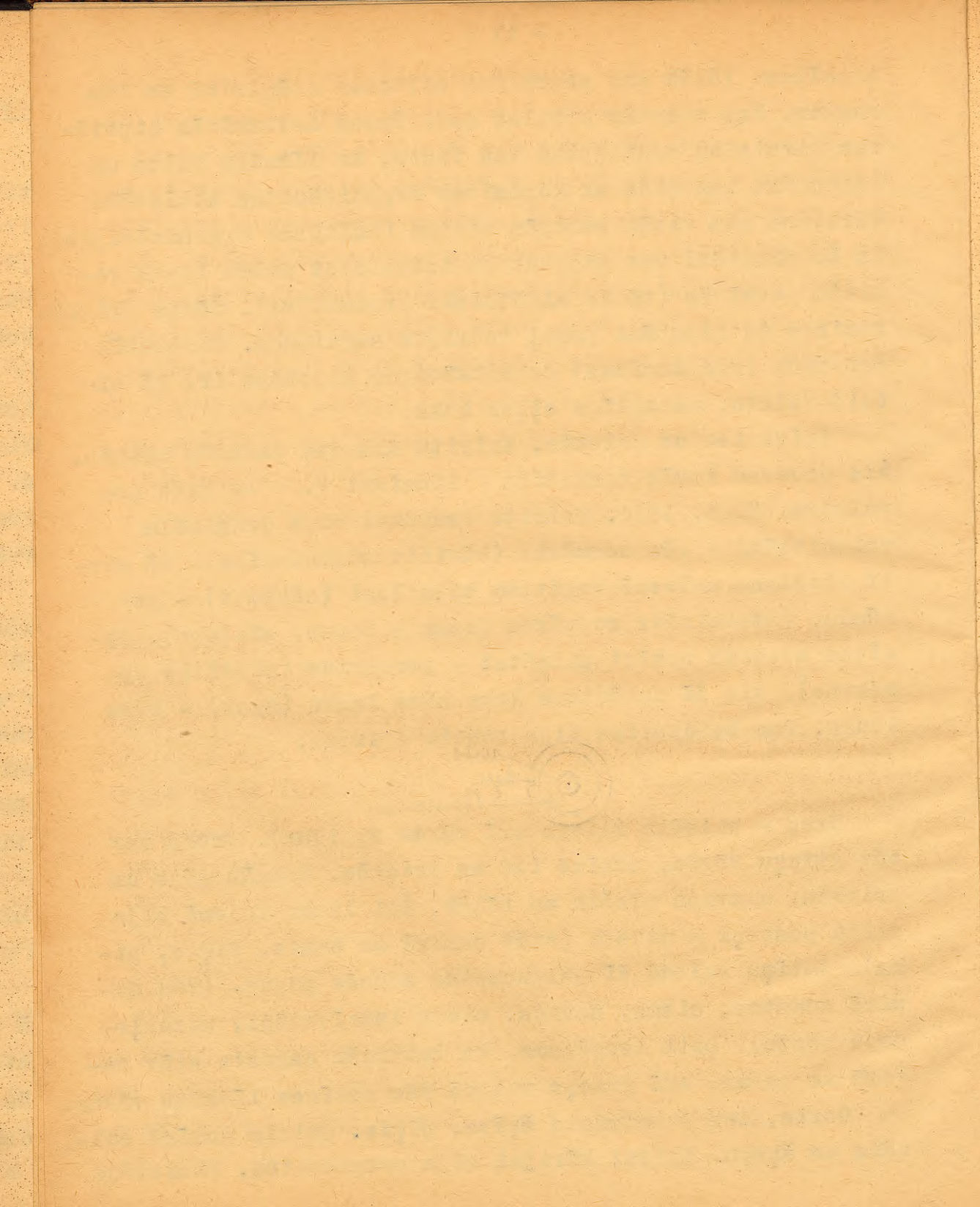
tiesības. Vēlāk tās sauca ius strictum atšķirībā no ius
aequum. Ius vienmēr atbilst fas. Nupat iztirzātās hipotē-
zes pareizību apstiprina tas fakts, ka līdzīgs kulta un
kalendāra iespaids uz kopdzīves organizācijas attīstību
vērojams pie visām senajām tautām (kultūras organizācijas).
Ar šo hipotēzi var saprast un izskaidrot daudz lietu ro-
miešu tiesībās (tā ir zinātniski produktīva). Šādas priekš-
rocības šo hipotēzi paceļ teorijas augstumos. Turpretim
dabiskās (radniecības) organizācijas hipotēze ir, kā bi-
belē teikts, neauglīgs eļļas koks.

Dzīve iet uz priekšu. Kviritu draudze pamazām mainās.
Šis process tuvāk apskatīts - sinaiski V. - La cite po-
pulaire, Rīga, 1924. Kviritu draudzei bija oriģināla
saimniecība - rēs communis (kūriāla saimniecība). Kā avo-
ti liecina, galvenā bagātība bija lopī (sīklopi) - pe-
cūnia. (Atvasināts no vārda pecus - lopus, sīklops). Ga-
nības atradās apkārt pilsētai - pomœrium (pilsētas ap-
kārtne). Aiz šī apkārtnes loka nāca lauks (ager) - tīrs
lauks. Tam beidzoties bija robeža - frons.

Urbs - pilsēta (lieto arī vārdu oppidum). Frons var
būt grieķu vārds, nozīmē iet uz priekšu. Robeža gāja uz
priekšu, aizvien plašāk un tālāk. Šai lauku rajonā bija
sargu posteži - piketi (stāv sakarā ar hasta, pīķis, pi-
ka). Latīņu valodā šī sargnometne saucās pagus. (Tas no-
zīmē nometne, ciems, novads, ciema iedzīvotāji, ukreple-
noje mesto). Ļoti iespējams, ka latviešu pagasts stāv sa-
karā ar pagus. Arī grieķu valodā pēc nozīmes līdzīgs vārds.

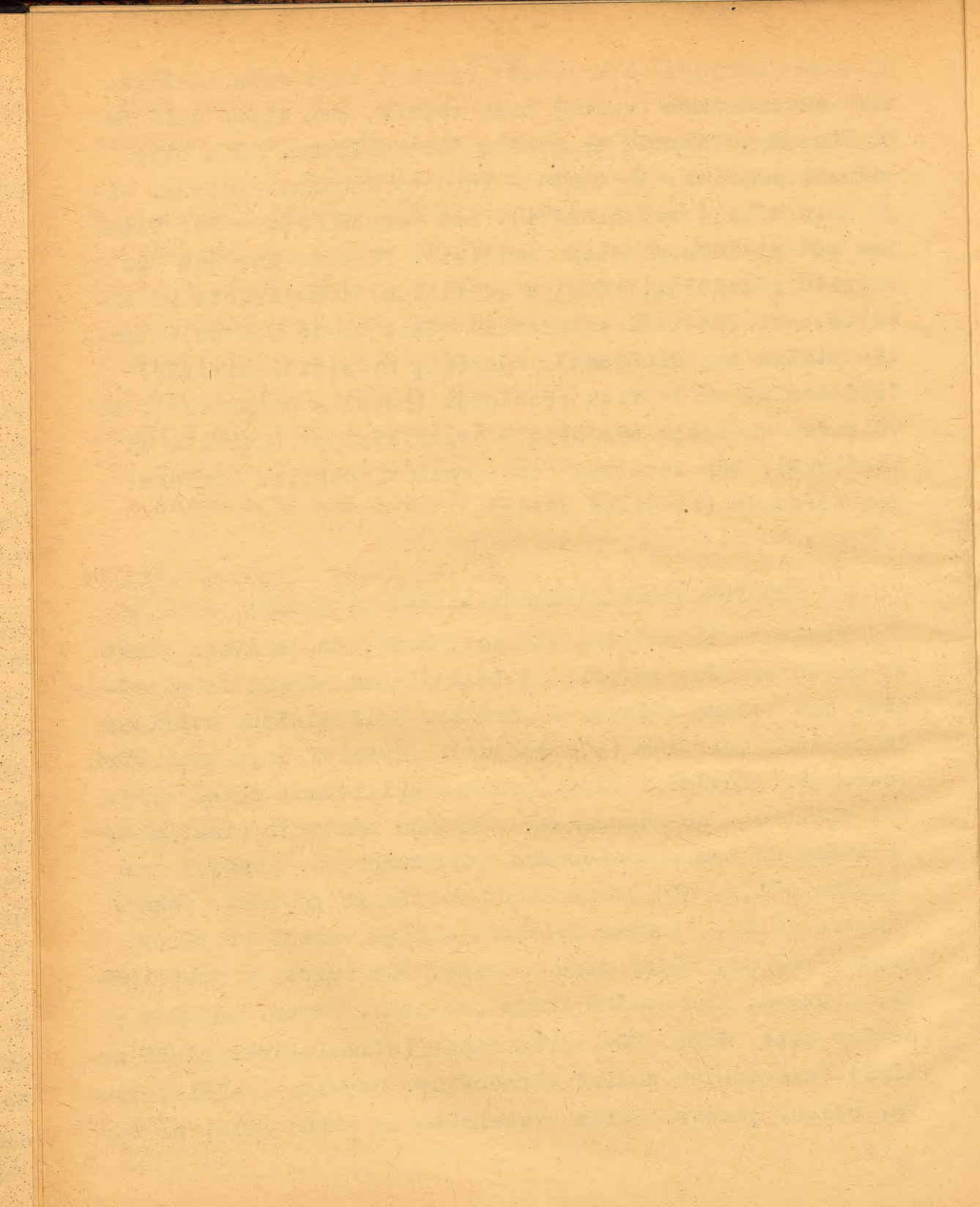
Curis, ies - metamais šķēps, pīķis. Quiris nozīmē cil-
vēks ar šķēpu. Katrai kūrijai bija sargnometne. Eksistēja

30 lauku kūrijas. Kad robeža (frons) izstiepās plašāka, tad sargnometnes (pāgus) bija vairāk, bet visas dalījās 30 kūrijās. Vienmēr sastatāms šis dalījums. Tāda bija pirmaākumos romiešu tauta - Pōpulus Romānus. Kviriti bija kara vīri (profesionāli), bet pamazām kļuva par ģimenes tēviem (bonus pater familias). Pōpulus Romānus ir kviritu pēcnācēji. Pōpulus Quiritium tiek lietots kā titulis. Arī latvieši saka tautu dēli, tautu meitas (skatīt zināms pagodinājums). Jāizšķir kviriti (quiritēs) istā nozīmē un kviritu pēcnācēji (Populus Quiritium). No vēstures viedokļa tās bija 2 organizācijas (kviritu un tautiskā). Mūs interesē tautiskais viedoklis. Runāsim par personām (tiesisks vārds).

Personu šķiras romiešu tiesību vēsturē.

Pielietosim salīdzināšanas metodi. To nedrīkst jaukt ar demonstratīvo metodi. Salīdzināšanas mērķis ir pierādīt, bet demonstrēšanas - parādīt. Salīdzināsim kviritus un populus quiritium (pēcnācējus). Kviriti bija kara vīri, lēpkopji; pēcnācēji bija (populus quiritium) zemes sargi vai militia - no ekonomiskā viedokļa zemkopji (tautiska, militāra un lauksaimnieciska organizācija). Runājot par terminoloģiju, mēs varam daudz vairāk ko saprast. Saka: "tautas dēli", "tautas meitas". Latīņu valodā ir vārds pupus - bērns, dēls; pupa - meita. Šie vārdi ir atvasināti no puppa, kas nozīmē krūts jeb pupi. Pupus, pupulus - nozīmē mazs bērns. Mēs varam domāt (etimoloģiski plašā nozīmē), ka populus nozīmē pēcnācējus. Populus - pūlis, tauta, pulks, ļaudis. Pulks atvasināts no celma pele, ar to

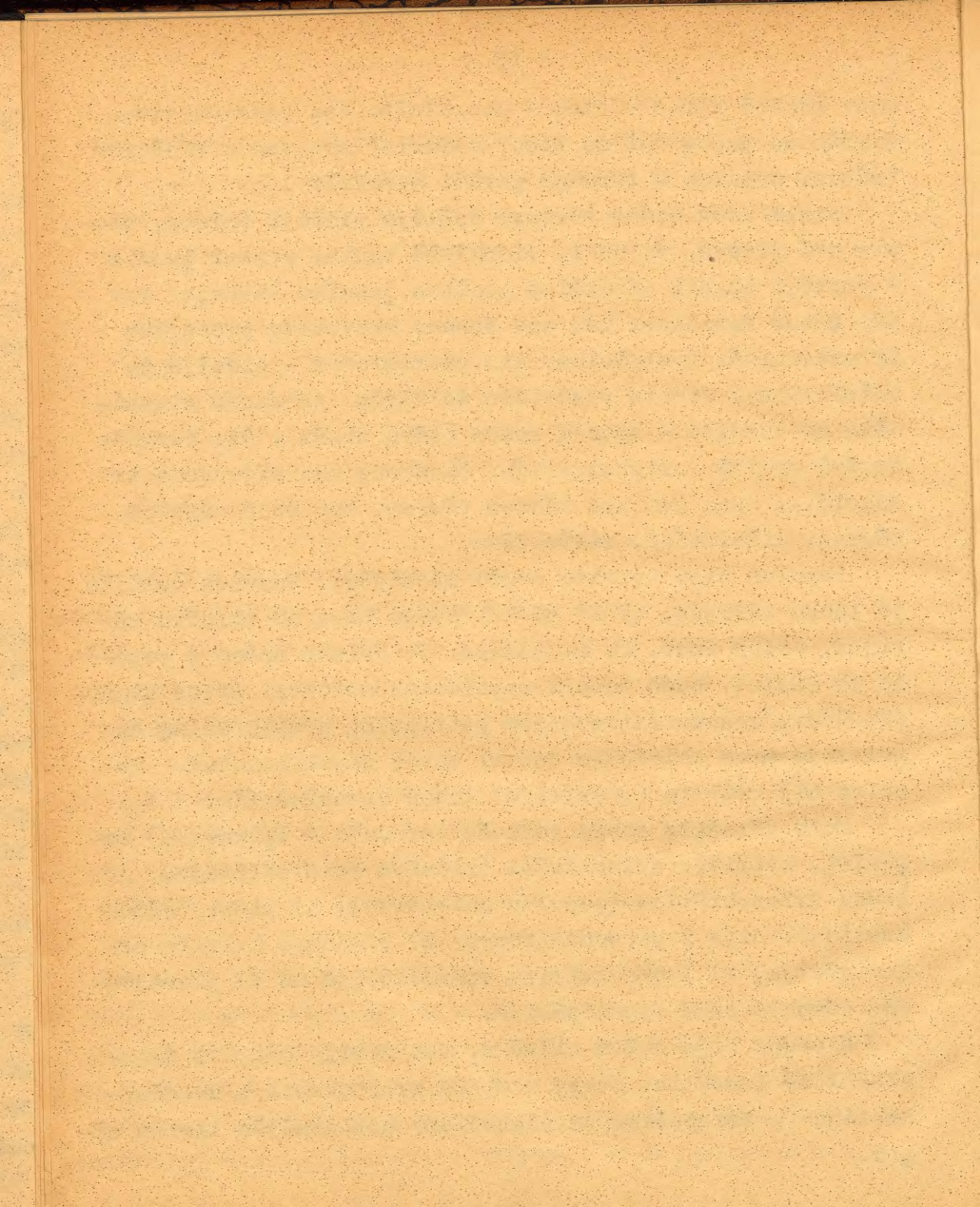
stāv sakarā verbs - pleo - piepildīt. Vai populus atvasināts no pupus vai no pleo? Etimoloģiski var strīdēties (pūpus, populus - izrunas garumi nesakrīt).

Lielu lomu Romas vēsturē spēlēja plebeji (plebs, plebis arī plebes, ei un i, vienkāršā tauta, prasti ļaudis - pretēji augsti dzimušiem godības ļaudīm. Plebejs var būt pater familias, bet nav bonus. Pretstats plebejiem ir patricieši (patricius, ii, patricietis - cienījams, dižciltīgs). Cicero paskaidro šo vārdu: patricii atvasināts no vārdiem - patrem scire (tēvu zināt). Šis termins nozīmē romiešu aristokratiju. Cicerona paskaidrojums ir speciāls. Runa iet par tādiem tēviem, kas bija augstas kārtas, dižciltīgi, ciltis tēvi.

Populus bija kviritu senču pēcnācēji. Populus dalījās 30 lauku kūrijās, tāpat kā kviritiem bija 30 pilsētu kūrijas. Gaius inst. I, i. paragr. 3. "Plebs autem a populo eo distat, quod populi appellatine universi cives significantur, connumeratis etiam patriciis; plebis autem appellatine sine patriciis ceteri cives significantur." Populus bij kviritu (patriciju) lauku organizācija.

Mums jāizšķir starp romiešu personām 3 šķiras: 1) karavīri, kviriti, aristokrāti (pilsētu aristokrātija), 2) lauku aristokrātija (populus quirritium), 3) plebs (dēmokrātija). Bija 3 personu grupas: 1) pilsētas kviritu organizācija, 2) lauku kviritu organizācija un 3) plebejiskā, dēmokratiskā organizācija.

Plebejs bija brīvs cilvēks, bet nebija kviritu organizācijas loceklis. Starp romiešu aristokratiju un dēmokrātiju (patriciešiem un plebejiem) norisinājās lielas cīņas.

Mēs dabonam svarīgu ideju, ka tēvs (pater) nozīmē speciāli tādu cilvēku, kas ir dižciltīgs (ciltis tēva bērni). Sakarā ar to plebejiem nebija ciltis (gentes). Patriciešiem turpretīm bija ciltis (jāsaprot socioloģiski - nupat apskatītā nozīmē, bet nevis kā dabiskā radniecība).

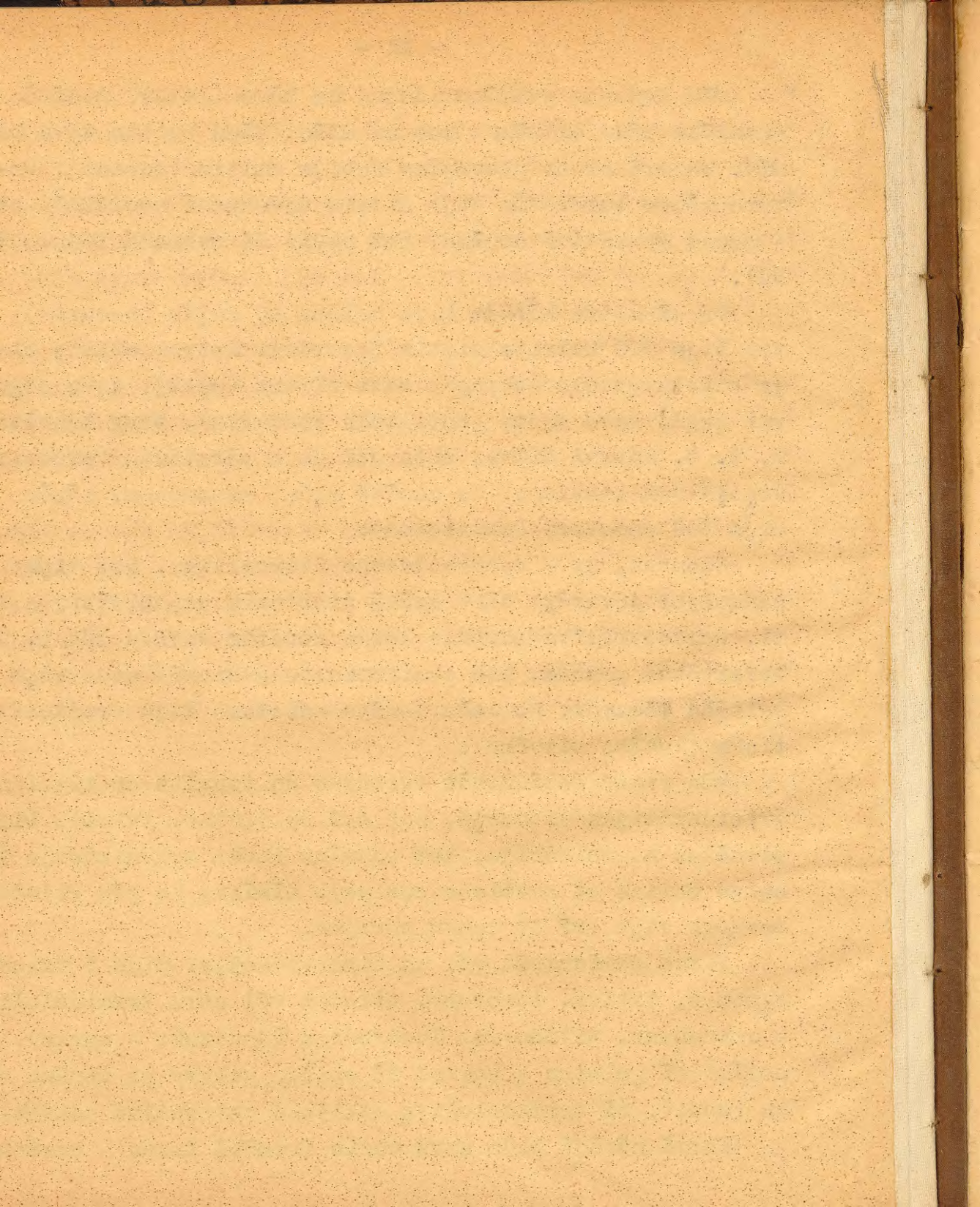
Tā kā katra kūrīja bija dalāma 10 daļās (decuria), tad bija 300 kviritu ciltis (gentes). Katrai ciltij bija savs apgabals (okrug), savi tīrumi (ager), savs pagus, vai pagi, savs sacra gentilicia (pavards), sava kapsēta u. t. t. Katrai ciltij bija arī savs pārstāvis (pārstāvīķeļ) vai senators. No sacītā kļūst saprotams, kāpēc bija 300 senatori (senatores).

Senatus, us - vecāko padome (consilium). Bez viņa sankcijas nevarēja nākt spēkā militārās organizācijas lēmumi. Demonstratīvs paraugs Romas senātam varētu būt L. Universitātes padome, kas apstiprina (sankcionē) atsevišķu fakultāšu lēmumus. Romiešu senāta raksturs bija aristokratisks (labāko cilvēku).

Mēs varam salīdzināt kviritus un populus ne tikai no aristokrātijas viedokļa, bet arī no vietas. Kviriti bija pilsētas organizācija, bet populus lauku organizācija (urbanae curiae et rusticae curiae). Zīmīgi, ka pēc pilsētu parauga bija arī 30 lauku kūrījas.

Varam salīdzināt vēl no cita viedokļa. Bija 3 tribas (ramnes, tities, luceres). Atrodam vēl otru terminoloģiju - ramnenses, titienses, lucerenses (daudzsk. - ensis). Ko nozīmē šī galotne - ensis? Tā norāda sakaru ar zināmu vietu (zemi). Šī terminoloģija attiecas uz populus quirritium.

Katrā kūrījā bija savs curio (vecākā forma - curionus).

Tam bija palīgs - lictors (lictors, oris). Tādā kārtā bija 30 curiones (pilsētas organizācija). Kūrijas apvienojās - curia maxima, kuŗas priekšgalā bija curio maximus (līelais šefs). Viņa konsilijs bija 30 curiones un 30 palīgi - lictores. Prof. Sinaiska hipotēze: curio maximus bija rex sacrificulus jeb rex sacrorum. Tas bija sacrum izpildītājs un reizē politisks šefs.

Kviritārā organizācija bija profesionāla kaŗavīru organizācija, atšķirībā no tautiskās organizācijas, kas skaitījās militāra. Militia pie romiešiem bija exercitus (atvasināts no vingrinājums, mēģinājums). Exercitus nebija profesionāli kaŗavīri.

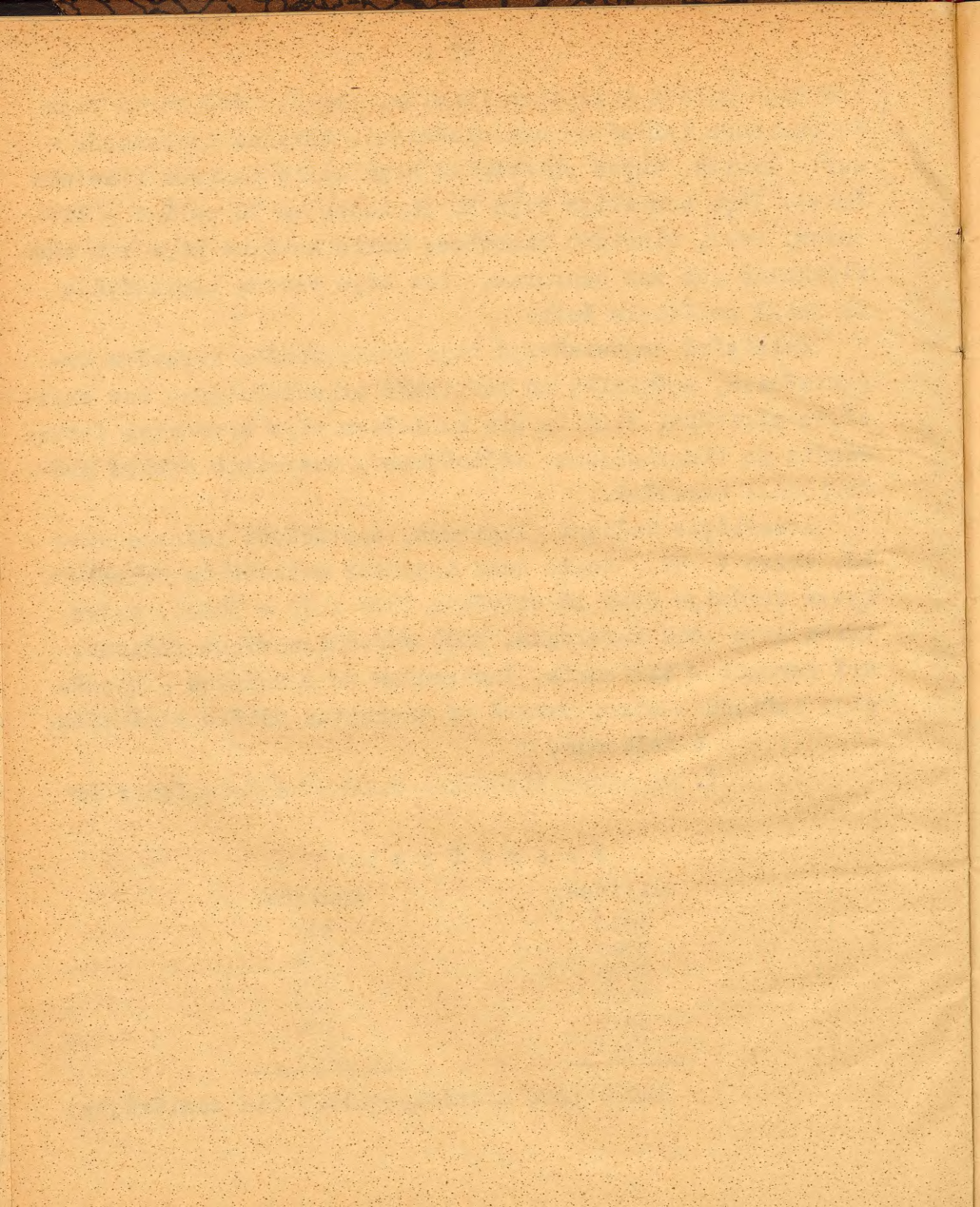
Atsevišķie leģioni (legiones) sastādījās izlases kārtā. Varro V. 87. "Legio quā leguntur milites in delectu". Katra dekūrija deva 10 cilvēkus ($300 \times 10 = 3000$). Katra triba deva 1000 kareivjus, 3000 sastādīja vienu leģionu. Arī secundi - titiensis, lucerenses un ramenses - sastādīja leģionu - otro. Sakarā ar exercitus tālāko attīstību mēs dabonam 6 leģionus.

Pēc prof. Sinaiska hipotēzes exercitus iedalījums ir šāds:

E x e r c i t u s.

Legiones.	Milites.	Equites.
1.	3000	300
2.	3000	300
3.	3000	300
4.	3000	300
5.	3000	300
6.	3000	300

18000 (180 centūrijas) 1800 (18 centūrijas)

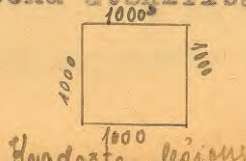
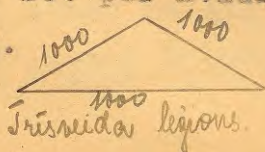

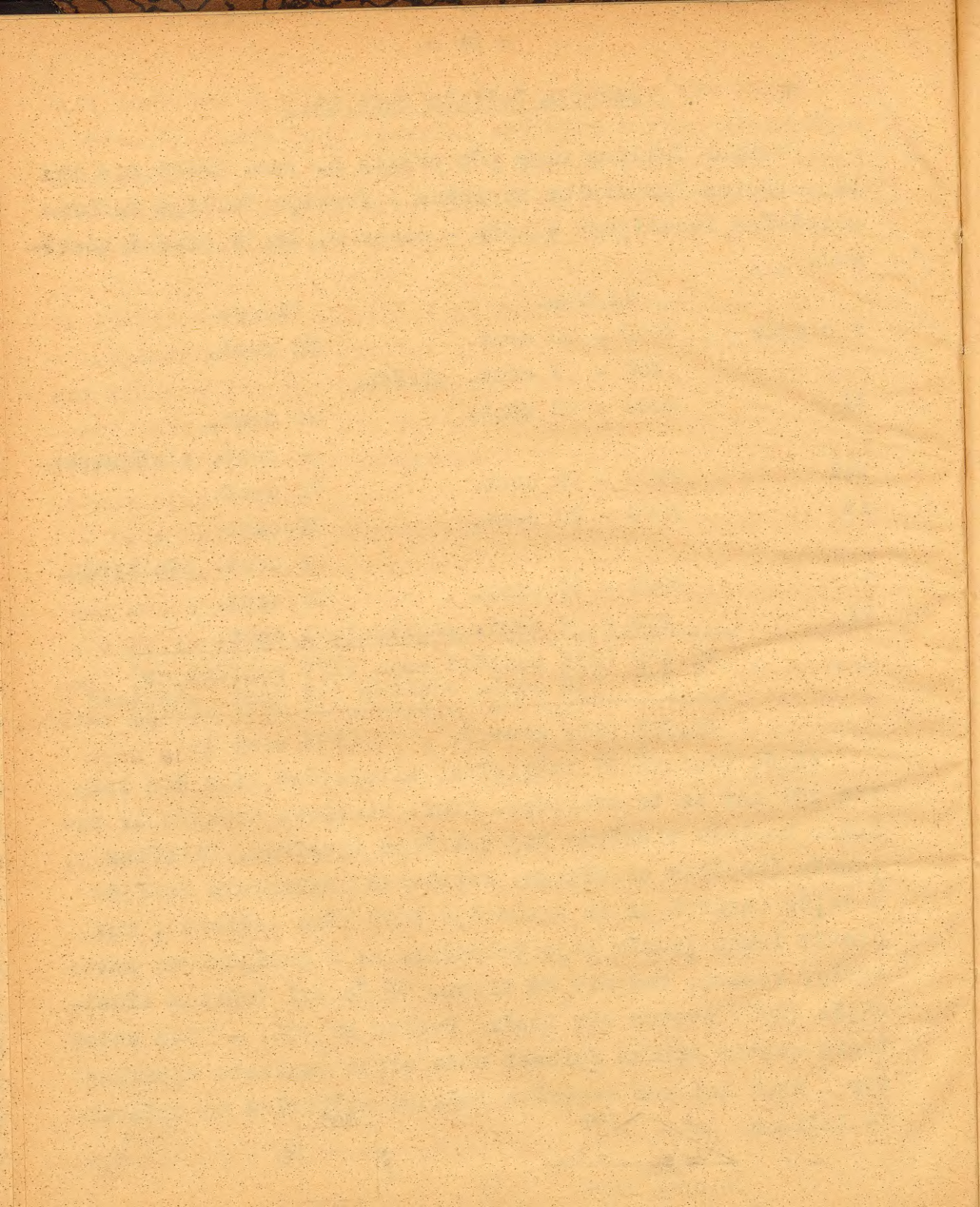
Servija Tullija reforma.

Servius Tullius bija pēc skaita 6. rex. (Pēdējais rex bija Lucius Tarquinius Superbus.) Servija Tullija reforma paredzēja iedalījumu klasēs - classis, is (klasiskā sistēma).

	Livius.	Dionys.
I classis	8000 - 80 cent.	80 cent.
	200 - 2 cent. strādņ.	
II	2000 - 20 cent.	20 cent.
		2 cent. strādnieku.
III	2000 - 20 cent.	20 cent.
IV	2000 - 20 cent.	20 cent.
		2 cent. mūziku.
V	3000 - 30 cent.	30 cent.
VI	200 - 2 cent. mūziku 1 cent.	
	17.400 (174 centūrijas).	(175 centūrijas)
	1.800 (18 cent. equites)	(18 cent. equites)
	19.200 (192 cent.).	(193 cent.).

Kāpēc eksistē šī izšķirība? Literatūrā līdz šim laikam vēl nav uz to atbildes. Prof. Sinsiska uzskats ir sekošs. Romiešu tiesības bij sakrālas tiesības. Pilsētas ļaudīm (kopības cilvēkiem, kviritiem) kalendārs dalījās 3 daļās (sakarā ar to eksistēja 3000 vīru leģions). Turpretīm lauku ļaudīm bija kalendārs ar 4 dalījumiem: pavasaris, vasara, rudenis un ziema. Tāpēc arī leģions līdzinājās 4000. Avotos mēs lasām: Paulus ex 336. - "Cum antea legio quator milium fuisset unde etiam quadrata appellatur". Runa iet par kvadrāta leģionu atšķirībā no trīsveida leģiona.

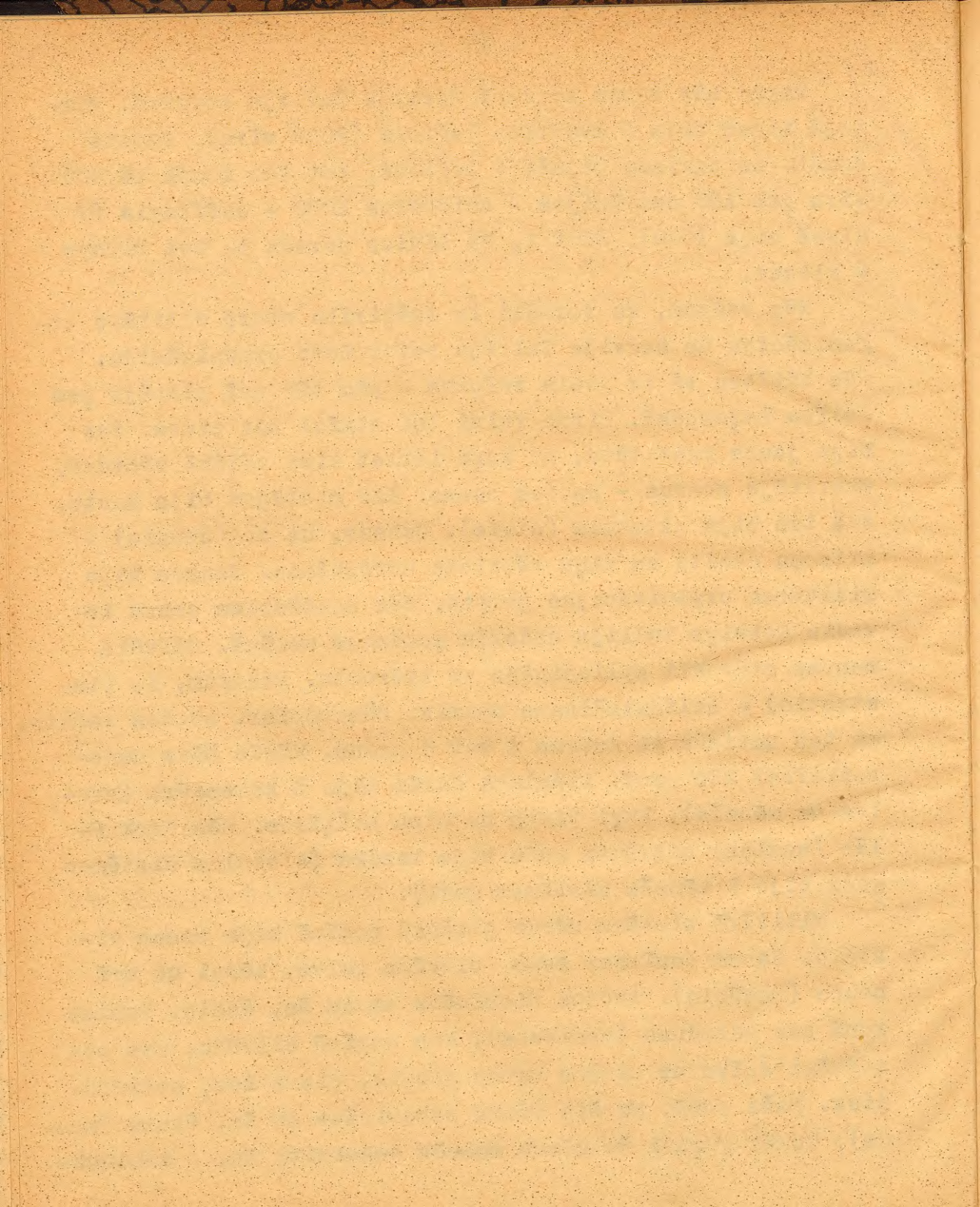

Tagad mēs varam saprast Servija Tullija reformu. Pirmajā klasē bija 2 kvadrāta leģioni (8000 vīru). Pamats domāt, ka pavisam bijuši 4 leģioni, bet tad iznāk 16.000 vīru jeb 160 centūrijas - neiederas 1000 - suffragia (V klasē bija 3000). Zīmīgi, ka Līvijs paredz 5, bet Dionys 6 klases.

Mēs redzam, ka formāli ir izšķirība starp militāro organizāciju un Servija Tullija reformāto organizāciju. Pēc būtības tā ir liela reforma - pēc tās arī plebēji ņem dalību karaspēkā. Pirmo reizi tos atzīst par cives. Tas bija jauns institūts, no kura izriet visa tālākā vēsture. Eksistēja census - mantas cenzs. Kad plebējam bija manta, tad tas bija pilsonis (civis). Census, us m. (censio) - pilsoņu skaita un viņu vērtības noteikšana. Census bija militāras organizācijas pamats. Pēc nostāstiem cenzu izvedis Servijs Tullijs nodokļu piemēšanas nolūkā. Cilvēka mantas stāvokli apliecināja ar zvērestu. Lustrum, l. (lustratio) - salīdzināšanas upuris, Sühneopfer. Avotos teikts, ka tas noticis ik katrus 4 vai 5 gadus. Kāpēc šāda nenoteiktība? Pēc prof. Sinaiska domām bija 2 kalendāri (saules un mēneša), kuri viens no otra atšķīrās. Pēc decimālās (saules) sistēmas gads bija mazāks (4 saules sistēmas gadi bija 5 mēneša sistēmas gadi).

Militārā sistēma vārda plašākā nozīmē bija censa sistēma. Censa pazīmes: zeme, cilvēka galva, bērni un arī nauda (pecūnia). Avotos pieminēta nauda ās, āssis. Paulus runā par assiduus (assiduus), kas nozīmē cilvēku, kas pastāvīgi dzīvo uz zināma zemes gabala, piemēties, novietojies. Daži domā, ka šis vārds atvasināts no ās, āssis (nauda). Tomēr garumi šo vārdu saknēs nesakrīt: ās, - assiduus.

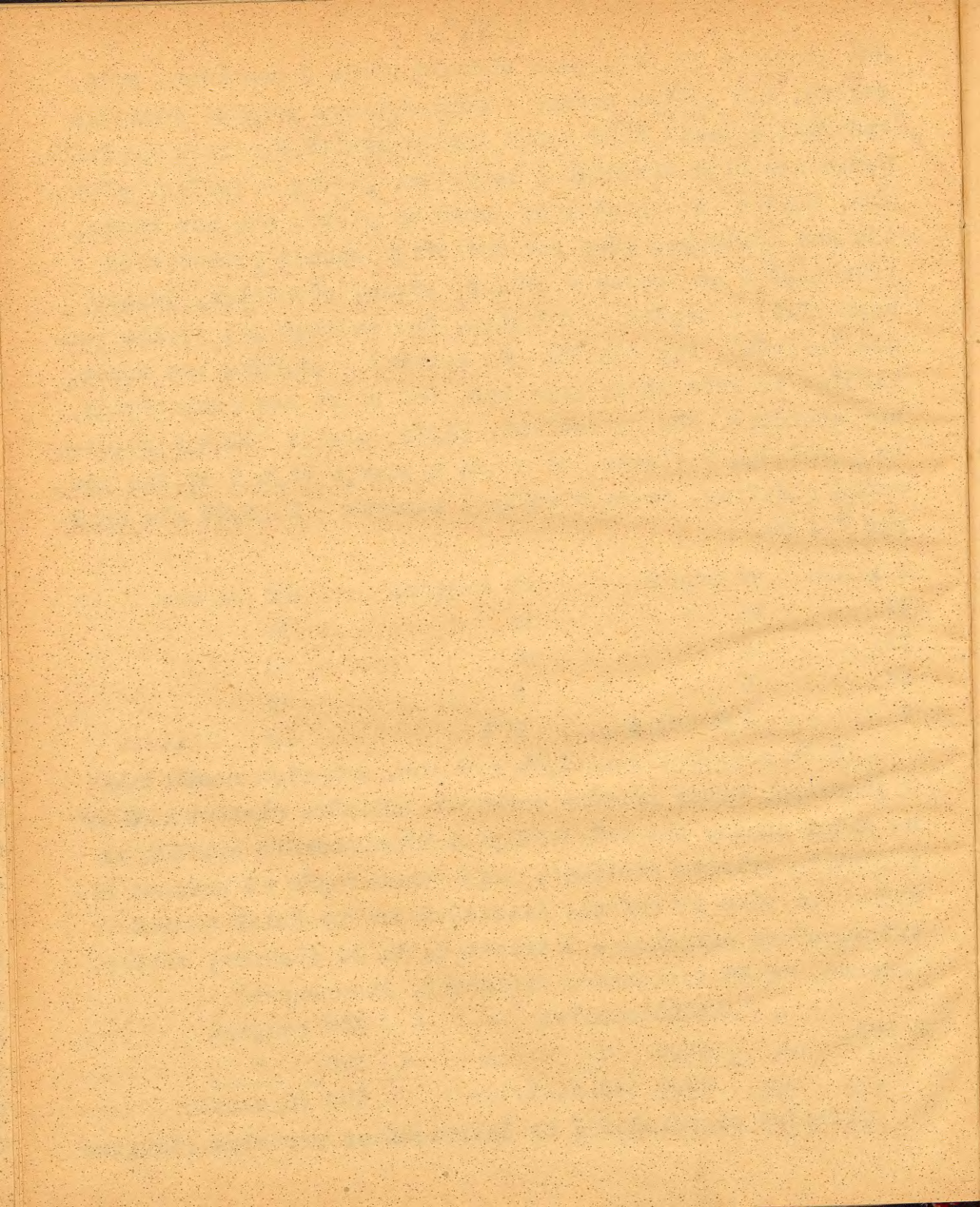
Pēc jēdzeina ir cits tuvu stāvošs vārds - possideo, sedi, sessum, ere (potis sedeo) - novietoties, valdīt. Adsiduus apstrādāja zemi. Zeme senos laikos skaitījās liela bagātība. Romiešiem bija sinonims - locuples, pletis - turīgs, pārticis, bagāts (atvasināts no locus un pleo). Kam nav zemes, tas nav adsiduus. Tāds pie romiešiem saucās proletārius (atvasināts no proles - atvase, bērns, pēcnācējs, jaunie kara vīri) - bagāts ar bērniem. Proletārius jeb capite census (cilvēki, kas cenzēti pēc galvām) - cilvēks bez zemes. Tiklīdz ir mazs zemes gabaliņš, tad vairs nav proletārius, bet adsiduus. Mēs sapratīsim, kāpēc Servija Tullija reforma paredzēja 5 klases. No cenza viedokļa bija 5 šķiras pēc zemes platības. Zemes vienība - iugerum - $2518,88 \text{ m}^2$ - apmēram $\frac{1}{4}$ ha.

I klase	20 iugera,	20 iugera,	100 iugera.
II	15 "	15 "	75 "
III	10 "	10 "	50 "
IV	5 "	5 "	25 "
V	$2\frac{1}{2}$ (2) iug.	$2\frac{1}{2}$ "	12 "

Vēlāk adsiduus skaitījās arī tas, kam bija mazāk par 2 iugeriem. Censa sistēma raksturo militāru sistēmu. Tā ir ne tikai censa, bet arī lokāla sistēma. Lokāla sistēma ir pretstats kviritu sistēmai, kura raksturojās kā personu sistēma (cilvēks ir brīvs). Kviritārā organizācijā dominē trīsvienības princips - 3 tribas u. t. t. (Ramnes, tities, luceres, tālāk ramnenses, titienses, lucerenses).

	3000 milites	300 equites
2 leg.	3000 "	300 "
	6000 (60 cent.)	600 (6 cent.)

Militārā organizācijā ir četrvienības princips (Equites

bija tāpat 300).

4000 milites	300 equites
4000 "	300 "
4000 "	300 "
4000 "	300 "

16.000 (160 cent.)

1200 (12 cent.)

Kāpēc 4 leģioni? Vēlāk romiešiem bija milites iuniores un seniores (2 leg. iuniores, 2 - seniores). Kviritu organizācijā bija tikai 2 leģioni (profesionāli karavīri, maza teritorija u. t. t.)

Servija Tullija nopelnis ir 4 tribu izveidošana. No šī viedokļa 4 tribas (4000 m.) formēja vienu lielāku vienību (35 tribas - 4 pilsētas un 31 lauku - vēlāk jauna organizācija.

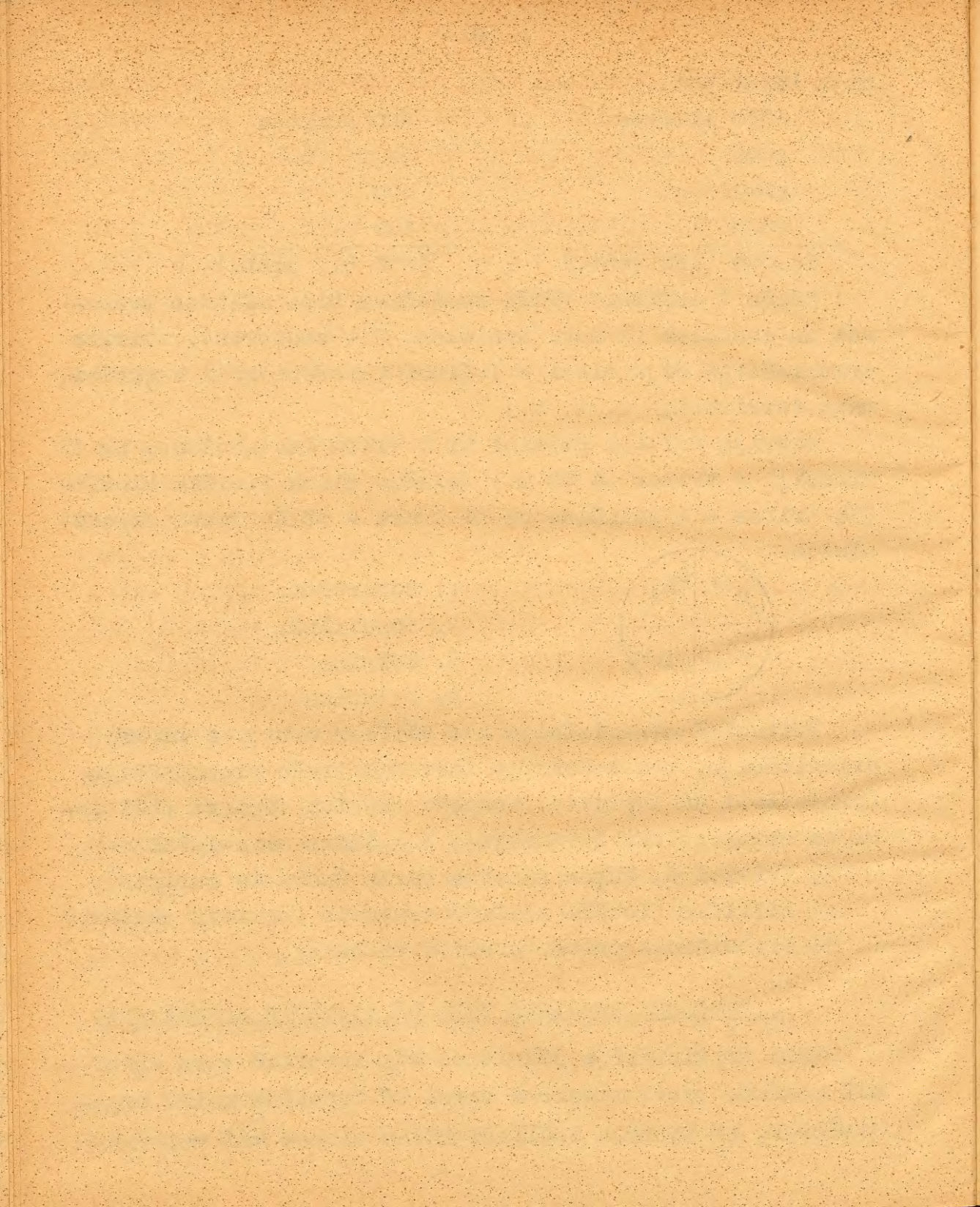
1. Suburbāna,
2. Esquilina,
3. Collina,
4. Palatina.

Tributārā organizācija pēc būtības nebija militāra organizācija, bet sastādīja īpatnēju trešo organizāciju (proletarii un adsidui). Romiešu tiesību vēsture politiski un saimnieciski izveidojusi 3 dažādas organizācijas

- 1) Kviritāro, kuŗas pamatos curia (comitia curiata),
- 2) Militāro (lokālā nozīmē) centuria (comitia centur.)
- 3) Tributāro - triba (comitia tributa).

Publiski tiesiskā vara kā speciāls priekšmets.

Vara ir vispārējs jēdziens. Mūs interesē vara speciālā nozīmē, proti tiesiskā vara. Tā izpaužas katrā organizācijā, ka iespēja reālizēt kādas vienas vai vairāku

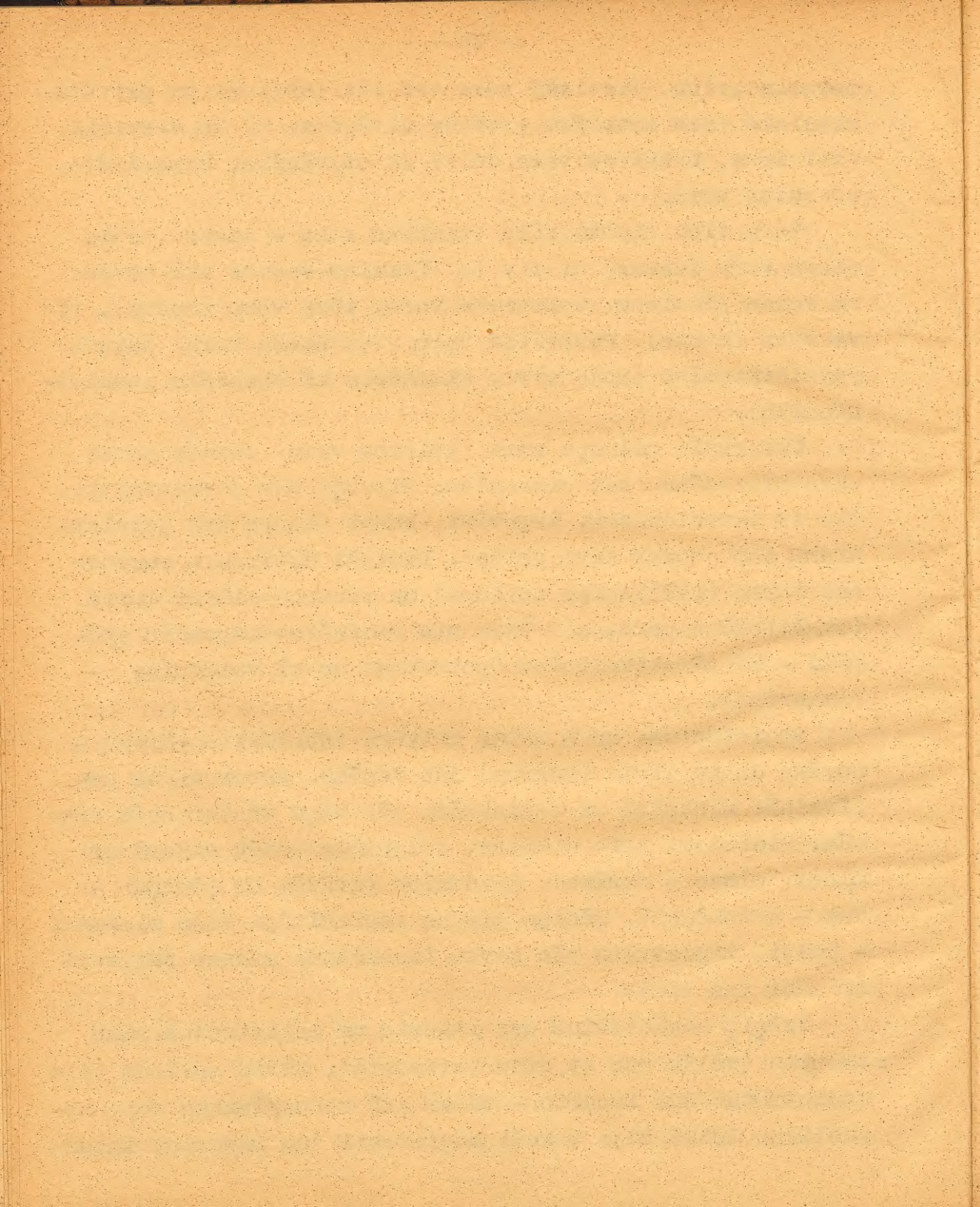
personu gribu. Tiesiskā vara var būt publiska un privāta. Publiskā vara savukārt parādās divējādi: 1) ka dievišķa, diviniska, baznīcas vara un 2) ka cilvēcīga, humanitāra, pasaules vara.

Vara tiek simbolizēta (simbols roka - manus). Saka dieva vara (manus) u. t. t. Termins valsts arī norāda uz varas jēdzienu. Saimnieka vara, tēva vara (manus), vīra vara (manus). Kundzības vara (valdnieku vara) paredz pavalstniecību (podanstvo, klientela kā speciāla pavalstniecība).

Turpretīm pilsoņu vara (kviritu vara) paredz nevis pavalstniecību, bet pilsonību. Pilsoņi nav pavalstnieki. Tie ir savvaldnieki, karavīri, kungi (kungs nav pavalstnieks, tam pieder sava griba). Romieši šķiroja - persona sui iuris (paštiesīga persona) un persona alieni iuris (sveštiesīga persona). Vara pie romiešiem izpaudās abējādi - kā pārstāvniecība (potestas) un kā valdonība - (imperium).

Magistratus, us - varas cilvēks (abstrakts vārds) - norāda uz ko lielu (magnus) jeb vecāko. Interesanti salīdzināt ministri ar magistrātu pēc viņu vēsturiskām saknēm. Minister, tri, - kalps, kalpotājs (stāv sakarā ar minor, minus - mazāks). Valdonība parādās ar ķēniņu - dux - priekšgalā. Ķēniņa gribas izpildītāji bija ministri - kalpi. Magistrāts pēc savas izcelšanās saknes turpreti ir kaut kas liels.

Izšķir magistratus cum imperio un magistratus sine imperio (vēlāk cum et sine potestate). Curio maximum bija magistratus cum imperio - tāpat arī senos laikos rex. Republikas laikā bija sekoši magistrati cum imperio: inter-

rex, dictator, consules, praetores, tribuni militum, consulare potestate (kāpa tribunā, kam pieder konsuliska vara) un magister equitum. Pārējie magistrāti bija cum potestate jeb sine imperio.

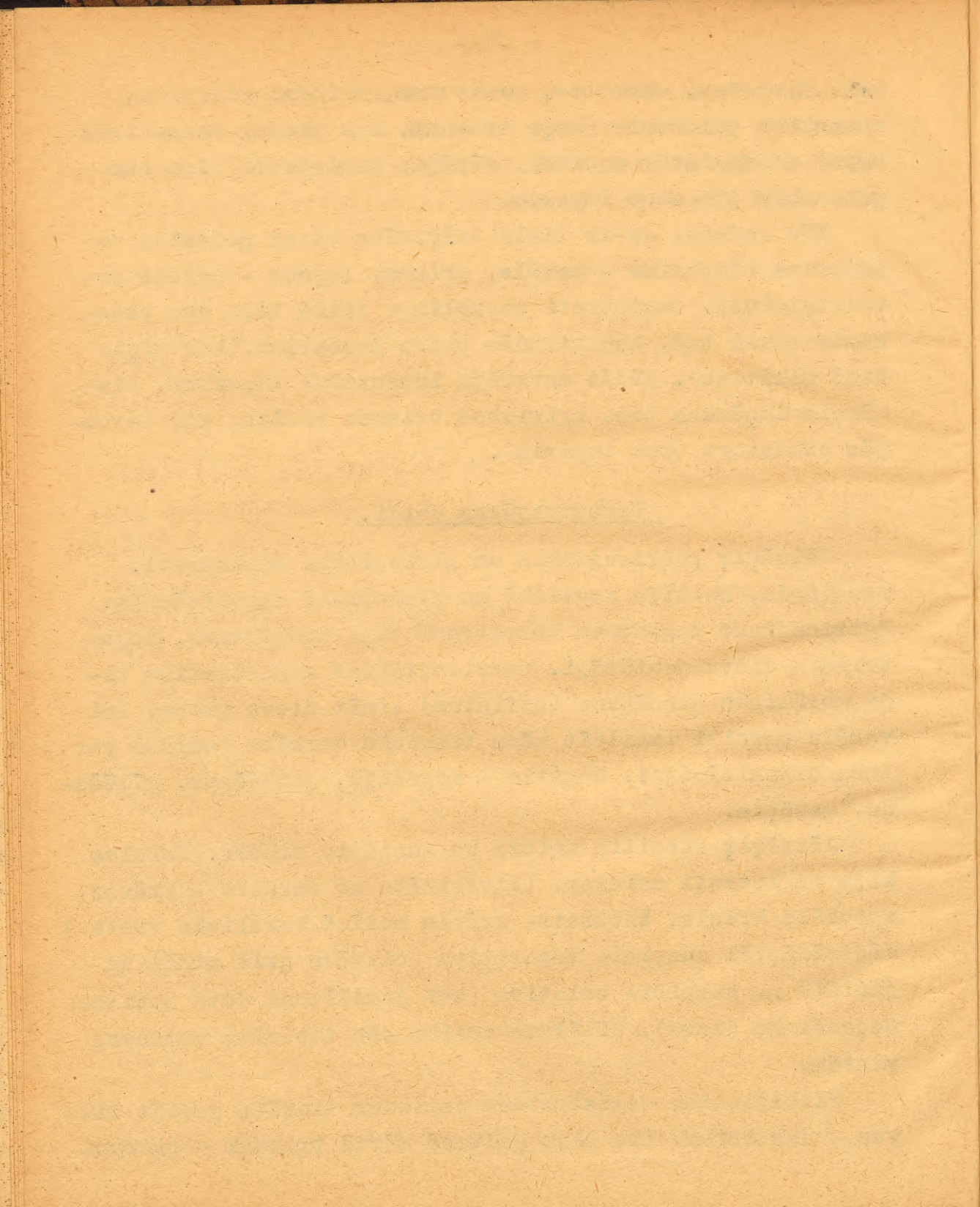
Mēs redzam, ka ir liela izšķirība starp potestas un imperium (Imperium - pavēle, prikaz, iussum - paredz pavalstniekus). Magistrāti republikas laikā bija cum potestate tikai tad, kad atradās extra pomerium, (kad viņi bija militāse). Mājās nevarēja izpausties imperium. Vienīgais izņēmums bija krīziskos briesmu brīžos, kad darbojās diktators (cum imperio).

Magistratūras veidi.

Jāizšķir patricieškie un plebejiskie magistrāti. Tas tāpēc, ka bija tautiskā un plebejiskā organizācija. Patricieško magistrātu kompetencē bija auspiciums. Rogatores - dievu jautātāji. Patricieškiem magistrātiem bija morālisks pienākums (officium) zināt dievu gribu, lai varētu pareizi izpildīt kādu tiesisku darbību (actus) par labu organizācijai. Rogatio - rogecija, jautāšana, zīlēšana, gadānie.

Jāizšķir auspitia maiora un auspitia minora. Curules bija magistrāti maiores. (Atvasināts no curulis - krēsls, speciāls krēsls, taburets - krēsls nozīmē kuruliska vieta.) Jāatzīmē vēl auspicia imperativa (cilvēks grib zināt un jautāt) un auspicia oblativa (bez jautāšanas dota atbilde, nejauši no dieva). Zīlēšana notika pēc debesīm, putniem, vistēm.

Plebejiskiem magistrātiem nepieder tiesība jautāt dievus - auspiciums. Tie bija galvenā kārtā tribuni - tribuni

plebis (atvasināts no triba). Tribuna palīgi bija edili (aedilis, is, atvasināts no aedes - publiskas ēkas - publiska vara un archivara funkcijas). Bija arī patricejiskie edili (kasiera, archivāra un policijas funkcijas).

Promagistrātura.

Proconsul - konsula vietā, proprætor - pretora vietā u. t. t. Magistrāti bija publiskas varas priekšstāvji, bet promagistrāti tikai privātas personas, kuriem uzticēta publiski tiesiska vara.

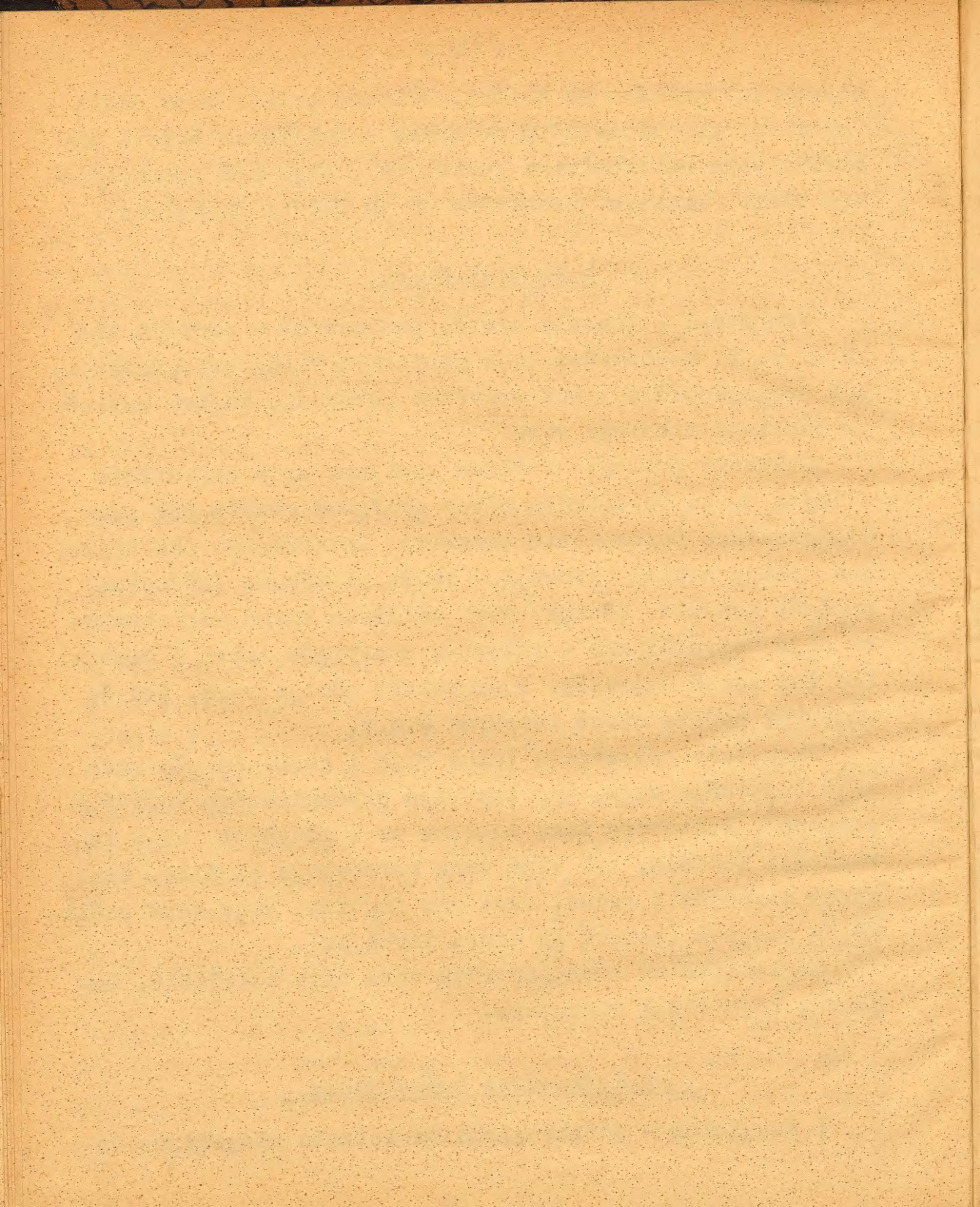
Galvenie promagistratūras gadījumi bija magistrāta slimība u. c. Magistrāta nāves gadījumā senāts dod promagistratūru (prorogatio imperii). Interregnum skaitījās, kad nebija neviena konsula - radās pienākums (officium) sagādāt konsulu. Kēniņa (rex) vēlēšanu laikā magistratūra bija temperāliska - interrex skaitījās tikai 5 dienas. Kad šai laikā nepaspēja noorganizēt kēniņa varu, tad šo uzdevumu nodeva otram interrex u. t. t.

Parastais magistrata laiks bija 1 gads. Ja pēc gada viņš turpināja varu, tad tas bija promagistrāts (privāta persona). Diktators tika iecelts uz 6 mēnešiem (viņu izraudzīja konsuls, bet viņa varu ierobežoja senāts). Censores darbojās 5 gadus, kaut gan faktiski viņa vara realizējās pusgadā (sakarā ar censa izvešanu).

Magistrātu un promagistrātu vara bija koleģiāla, izņemums bija tikai diktators.

Magistratūras kompetences.

I Auspicium - patricejisko magistratu aispicijas va-

ra (stāv sakarā ar kulta organizāciju).

II Coercitio (ius coercendi) piespiešanas vara:

1) arests (us pensionis), 2) ius multa edictiones (multa - sods), 3) ķīla (ius pignoris), 4) poena capitis - nāves sods, 5) provocatio ad populum - griešanās pie tautas, galvenā kārtā - comitia centuriata (kaut kas līdzīgs mūs-laiku apellācijai, tiesība prasīt pilsoņa lietas vēlreizēju caurlūkošanu).

III Iuridictio - tiesas vara (magistrāti, galvenā kārtā pretori, bija tiesneši).

IV Ius referendi - magistrātu tiesības griezties pie senāta.

V Ius agendi cum populo - magistrātu tiesības griezties pie tautas.

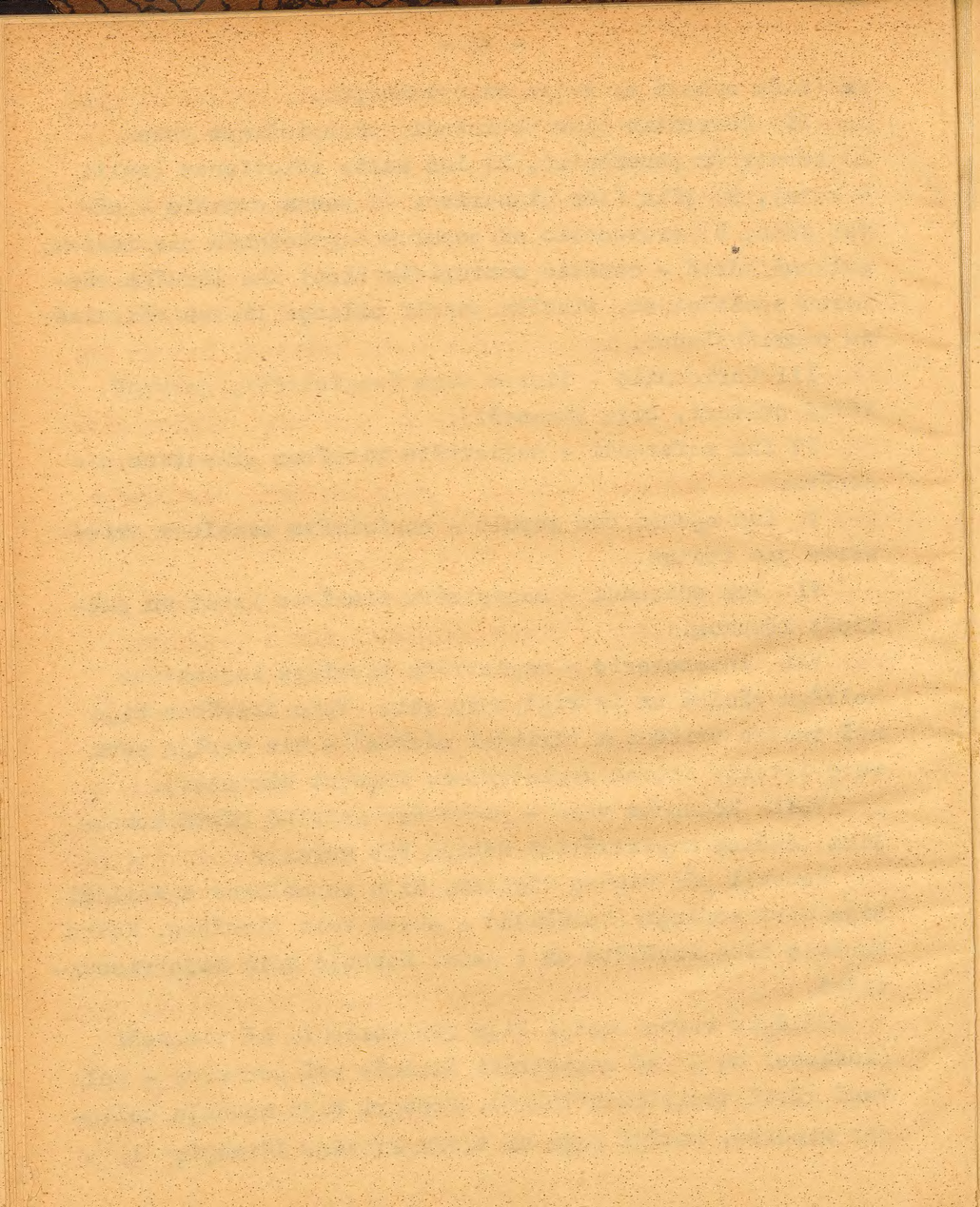
VI Ius edicendi - magistrātu tiesības izdot un publicēt lēmumus.

VII Intercessio - magistrātu tiesības iejaukties kollēgu rīcībā un izteikt savu veto. Veto tiesības bija arī tautas tribūniem (tribuni plebis) - tie varēja savu veto izteikt katram magistrātam, izņemot diktatoru.

VIII Komandas vara - piederēja galvenā kārtā konsuļiem (dažiem magistrātiem nebija šīs varas).

Konsuļi, pēc Cicero vārdiem, bija republikas aizbildņi. Bija divi konsuļi (kolēģija) - abiem veto tiesības. Katrs konsuls tika izvēlēts uz 1 gadu. Konsuļa vara bija visaugstākā.

Tālākie varas nesēji bija praetores: 1) kā tiesneši (iudices) un 2) kā magistrāti (saucās arī consules - galvenā kārtā republikas laikā). Pretori bija konsuļu collegae minores, palīgi kara un tiesu lietās. Jāizšķir: 1)

praetor urbanus un 2) praetor peregrinus. Sakarā ar pre-toru darbību izveidojās - ius praetorium, kuŗām piekrīt liela nozīme romiešu tiesību vēsturē.

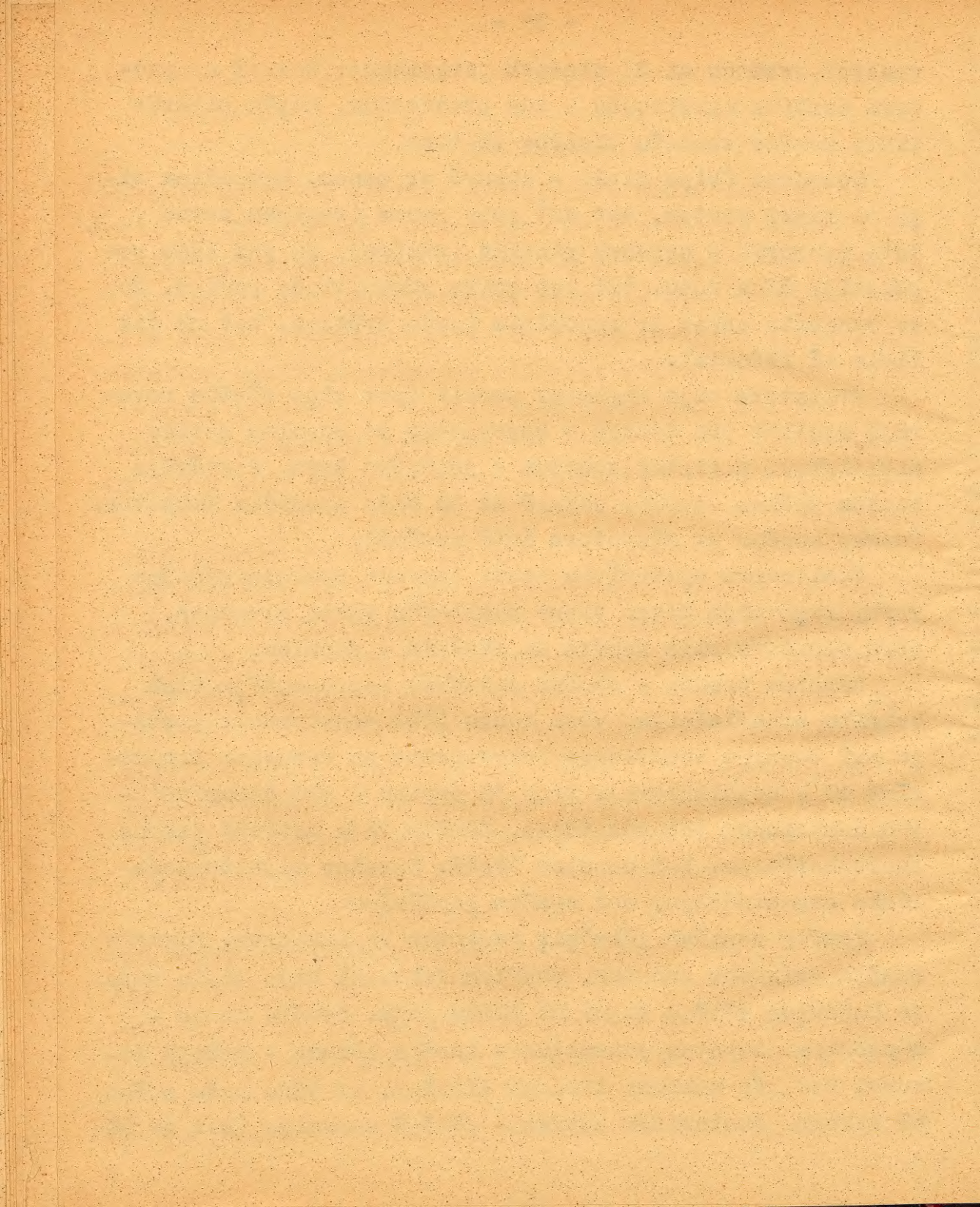
Censores (bija divi) - sakarā ar censu. Romiešiem bija ne tiaki mantas, bet arī goda cenzs (regimen morum). Nota censoria - cenzora piezīme (atzīme). Ja par kādu sarakstīja šādu notu, tad tas vairs neskaitījās godīgs. Nota censoria sekas ir ignominia (goda trūkums, bet ne tik liels kā infamia).

Diktators bija magister populi (par viņa rīcību nevarēja apellēt pie tautas - appellatio ad populum netika pielaista). Magister equitum - jātnieku šefs. Pastāvēja tautas spēles (ludi), sakarā ar to bija speciāls diktators (nekas kopējs ar diktatoru īstā nozīmē).

Visi nupat apskatītie amati izpaua administrācijas varu, kuŗa bija tikai viens publiskās varas elements, otrs elements bija senāts un trešais - sapulce.

Senatus (senex - vecāks cilvēks) reprezentēja visu kviritu organizāciju, visu tautu (300 senatores). Lietoja arī terminu decuriones (atvasināts no decuria, kas nozīmē 10 - desmitnieki). Bija 30 curiae - 300 decuriae - 300 decuriones jeb senatores. Senāts bija netiešā tautas reprezentācija, bet sapulce tiešā. Sapulce bija temporāliska organizācija, bet senāts pastāvīga.

Senāta sastāvā jāizšķir seniores un iuniores. Pirmais runāja Princeps senatus. Senātam faktiski bija liela vara, jo konsuļus vēlēja tikai uz vienu gadu. Senāta domas - sententia. Senatus consultum - senāta lēmums - nebija likums, bet pēc nozīmes likumam līdzīgs, ar tādu pašu spēku kā likums. Auctoritas patrum - pēdējā sankcija (bet ja tā

runāja pretī sapulcē pieņemtam likumam, tad nebija spēkā).

Princeps.

Tālāk apskatīsim principiāta periodu no varas viedokļa. Pirmais princeps bija Octavianus Augustus 27. g. pirms Kristus, kas iesāka jaunu laikmetu Romas vēsturē. Principāta laikā de iure vēl bija republika, bet de facto jau monarchija. Princeps iuridiski bija magistrāts (goda cilvēks), viņš skaitījās speciāls magistrāts. Visas magistratūras faktiski bija viņa rokās (consul, praetor, censor, dictator, u. t. t.) Tomēr de iure viņš vēl nebija imperators (izņemot kara gājienus), Romā princeps bija tikai magistrāts.

Juridiski monarchija - imperija tika organizēta 284. g. pēc Kr. Pirmais imperators (ne tikai kara gājienā, bet arī mājās) bija Diocletianus. Pirms Diokleciāna romiešiem vēl nebija ierēdņu, bija tikai magistrāti (priekšstāvji). Viņa laikā pilna vara piederēja imperatoram un viņa birokratijai.

Diokleciāna laikā Romas imperija tika dalīta 2 daļās: Oriens un Occidens (galvas pilsētas bija Konstantinopole un Roma. 476. g. pēc Kr. barbari (goti) ieņēma Romu. No 536. - 570. g. notiek karš starp Bizantiju un langobardiem. No 570. - 750. g. Romas šefi bija pāvesti.

Visā romiešu tiesību vēstures attīstībā mēs varam izšķirt 4 periodus: 1) Romas pirmsākuma periods, saukts arī ķēniņu laikmets. 2) Republikas periods. 3) Principāta periods. 4) Impērijas, jeb absolūtās monarchijas periods.

Romas chronoloģija.

Romas vēstures avotos mēs novērojam, ka viens un tas pats notikums (fakts) minēts dažādās vietās ar citādiem gada skaitļiem. Piemēram teikts, ka Servija Tullija cenzuras izvešana notikusi šādos gados: 245., 311., 319. Kāpēc tāda nesaskaņa? Livius izsakās: "Es nesaprotu".

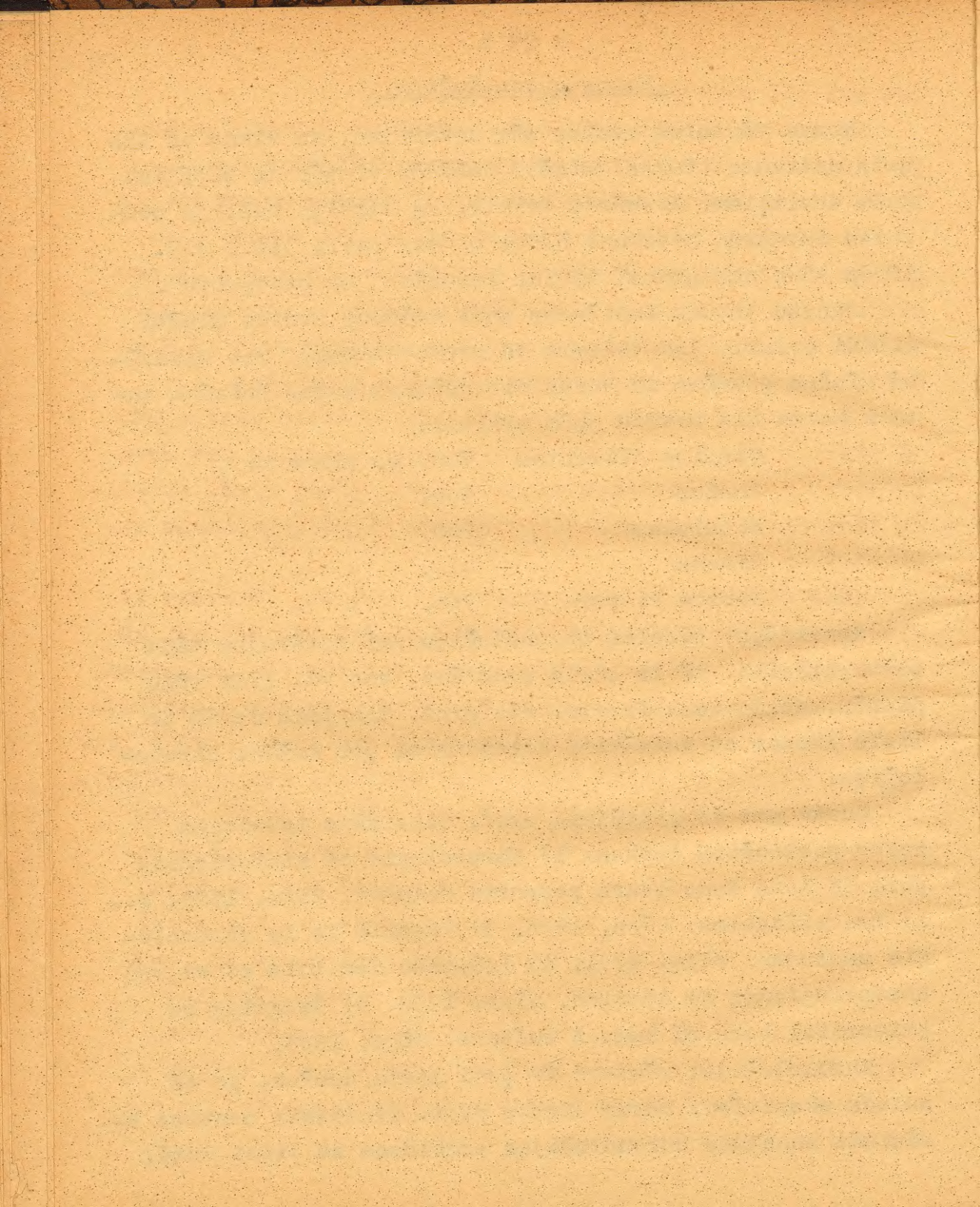
Daudzu likumu izdošanas gadi dažādos avotos minēti citādi (piem., lex Valeria de provocatione). Šai sakarībā zīmīgs piemērs ir Romas dibināšanas gads. Vairāki autori katrs min savādu gada skaitli:

Cincius Alimentus	728. g. pirms Kr.,	
Ennius	900.	- " -
Dionisius	1200.	- " -
Timeus	814.	- " -
Fabius Pictor	764.	- " -

Analizējot bībeles chronoloģiju arī novērojam tādu pašu parādību. Tā ir liela problēma, kas vēl līdz mūsu dienām nebija izskaidrota. Pēc prof. Sinaiska domām te lieta grozas ap vairākiem kalendariem jeb dažādu chronoloģiju.

Tuvāk par šo jautājumu prof. Sinaiskis izteicies savos publicētos darbos: 1) Chronologie et historiographie de Rome dans leurs rapports mutuels. Rīga, 1925. g., 2) Les xiitables. Rīga, 1926. 3) Theorie de la chronologie ancienne. Rīga, 1931. 4) Identite des lois et ba ses chronologiques de Romaine. Rīga, 1932. 5) Counting as primordial base of huma-n culture. Rīga, 1933.

Chronoloģijai vēsturē ir ļoti liela nozīme, jo tā sniedz eksaktību. Savos darbos prof. Sinaiskis centies arisināt senatnes chronoloģijas problēmas ne tikai Romā,

bet arī pie senajām tautām vispār.

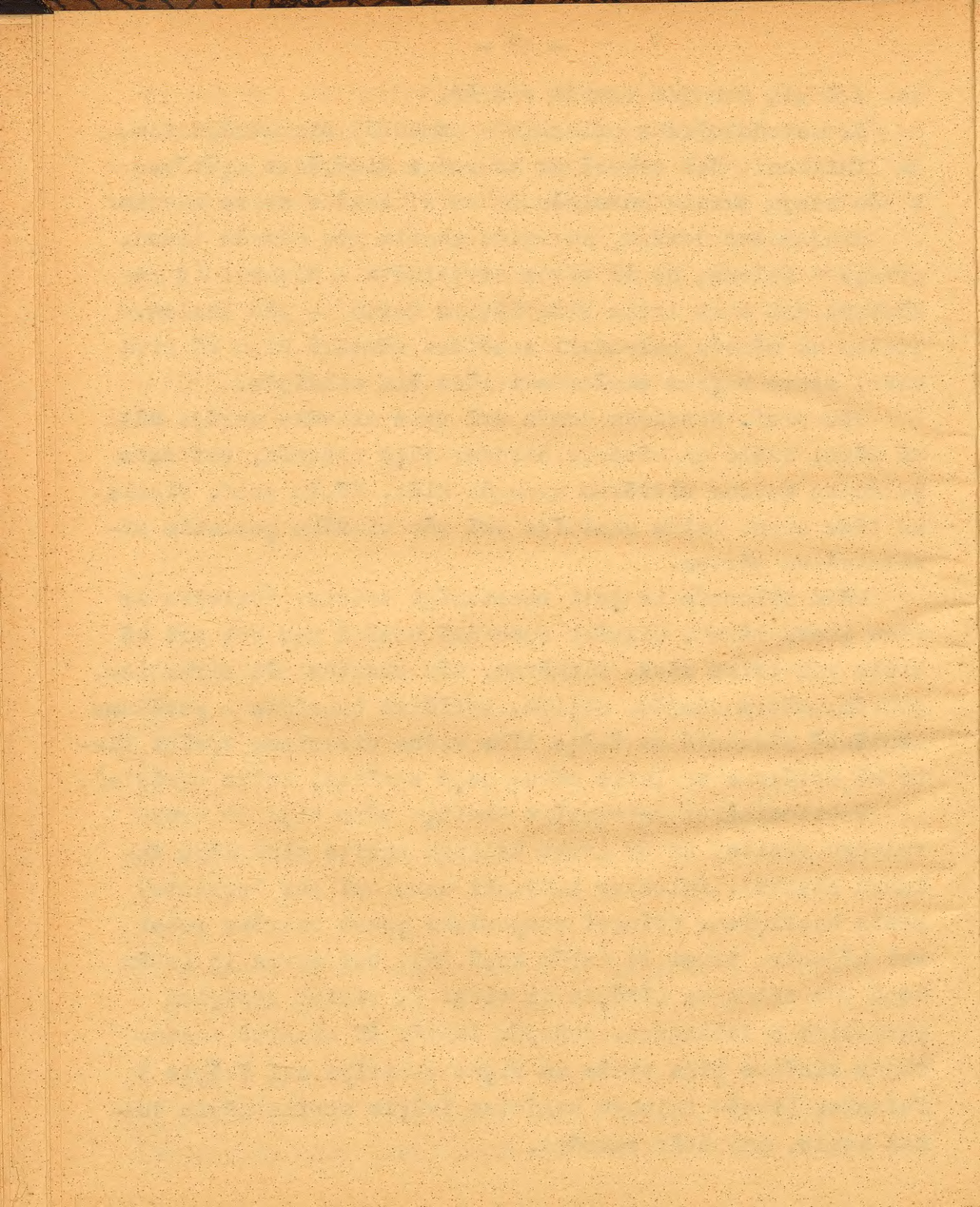
Ir metodoloģisks princips - uzmeklēt pirmatnējo ideju (initium). Bet sakarā ar to rodas divējādas grūtības: 1) šo ideju skaita noteikšana un 2) izvēle starp idejām.

Zinātnieki domāja, ka laiku skaita pēc mēneša (luna, grieķu - selena, no šī vārda atvasināts - elena). Ir pazīstams arī otrs laika skaitīšanas veids - pēc saules. Saules un mēneša kalendari senātnes vēsturē bija kā divi koki, starp kuņģiem zinātnieki līdz šim maldījās.

Pēc prof. Sinaiska domām arī pats cilvēks varēja būt kā mērs. Saule un mēness atrodas tālu debesīs, bet savs ķermenis katram cilvēkam vienmēr klāt. Tāpēc prof. Sinaiska tēze skan: laiku skaitīja arī pēc cilvēka ķermenim atbilstošiem mēriem.

Kāds filozofs ir ļoti raksturīgi teicis: "Cilvēks ir visu lietu mērs". Cilvēks speciālā nozīmē var būt arī kā lietu vai laika mērs. Piemēram, mēs skaitām pēc pirkstiem, galvām, mēram sauļām, soļiem, sprīžiem (sprīdis - attālums izplēstā plaukstā no īkšķa līdz vidus pirkstam, sprīdi lieto kā attāluma un laika mēru: ceļa sprīdis, laika sprīdis).

Babiloniešiem raksturīgs skaitļa mērs bija 30 (roku falangu skaits) un 60 (roku falangu skaits plus kāju falangu skaits). Falangas latviski sauc arī par (pirkstu) panta kauliņiem. Stingri anatomiski ņemot cilvēka rokai vai kājai ir tikai 14 (abām kopā 28), bet nevis 15 (abām kopā 30) falangas (īkšķim ir tikai 2, visiem pārējiem pirkstiem 3 falangas). Senajām tautām šī ekzaktā anatomijas zinātne bija sveša un viņas skaitīja arī īkšķim 3 falangas (trešo falangu atgādina īkšķim atbilstošais delnas kauls, kas stāv savrūp).

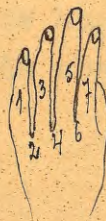

Zīmīgi, ka ebrējiem ir arī skaitlis 28. Arī pie romiešiem skaitļi 30 un 60 spēlēja lielu lomu. Atcerēsimies 30 kūrijas, vēlāk nāca kļāt vēl 30 kūrijas resp. falangas = 60 curie, resp. falangas. Mēs zinām, ka Romā bija 300 senatori - acīmredzot šeit falangu skaits - 30 ir reizināts ar 10 (roku pirkstu skaits). Tālāk - 300 reiz 10 = 3000 kareivju (2 leg. = 6000). Bet 3 tribas = 1 pirkstam (3 falangas) - katrs pirksts ir trīsvienība.

Interesanti atzīmēt, ka bieži izplatītais skaitlis 9 atbilst dūres kauliņu un iedobumu kopu skaitam. Arī skaitli 7 dabū tāpat, tikai paslēpjot ikšķi (aizslēpts ikšķis bieži redzams svētbildēs).

Dabonam skaitli 9.

Dabonam skaitli 7.

Prof. Sinsiska 2. tēze: cilvēki mēdz skaitīt un mērīt visas lietas ar jau ierastu mēru sistēmu (vienības princips). Piemēram, arī lauku mērija pēc skaitļiem, kas atbilst cilvēka ķermeņa daļām.

Romiešu pirmatnējā chronoloģijā zīmīga ir skaitīšana ar dienām. Mēnesī tiek pieņemtas 30 dienas, kaut gan faktiski ir 30,5 dienas (gads 365,25 dienas). Skaitīšanā ar dienām novērojam jau pastāmu skaitļu sistēmu: 30 dienas = mēnesis; 300 dienas = gads; 3000 dienas = 10 gadi.

Kā speciāls mērs ir arī periods. Romiešiem I periods - 300 gadu; II periods - 300 gadu, III periods - 300 gadu, iznāk 900 gadu pirms Kristus. (901. gads ir Kristus

dzimšanas gads. Šo chronoloģiju apstiprina Ennius.

Sakarā ar šo tēzi raksturīgs piemērs ir latviešu plaukstas mērs sprīdis. Tas tautā tiek lietots arī kā laika mērs. Bieži dzirdam izteicienu: "No tās dienas jau labs laika sprīdis bija aiztecējis".

Prof. Sinaiska III tēze: romieši skaitīja arī mēnešiem (mēnesī 29,5 dienas), 10 mēnešu līdzinājās gadam (29,5 x 10 = 295 dienas).

Savā IV tēzē prof. Sinaiskis aizrāda, ka ir novērojams pielīdzināšanas princips. Proti:

$300 \frac{295}{10} = 295 \frac{300}{10}$ kaut gan izšķirība būs 5 $\frac{300}{10}$ gadi. Izšķirība visos trijos Romas periodos kopā tad iznāk 15 $\frac{300}{10}$ gadu, kā tas redzams no mēneša chronoloģijas pēc

Enniosa I periods = 295 $\frac{300}{10}$

II " = 295 $\frac{300}{10}$

III " = 295 $\frac{300}{10}$

Kopā 885 $\frac{300}{10}$

Otrs chronologs Fabius Pictor, kurš kā mēru mēnesim pieņēma tikai 29 dienas. Pielīdzinot iznāk sekošs rezultāts: $300 \frac{290}{10} = 290 \frac{300}{10}$. Tagad izšķirība būs 10 $\frac{300}{10}$.

Visos trijos Romas periodos šī izšķirība līdzinās pēc Fabiusa Pictora mēneša chronoloģijas 30 $\frac{300}{10}$ gadiem:

I periods = 290 $\frac{300}{10}$

II " = 290 $\frac{300}{10}$

III " = 290 $\frac{300}{10}$

Kopā 870 $\frac{300}{10}$

Prof. Sinaiska V tēze: Romiešu chronoloģijā novērojam arī uzskaitīšanas principu, pamot par pamatu eksaktu saules vai mēneša kalendārisko vienību (saules chronoloģiskais

gads = 365,25 dienas, mēneša chronoloģiskais gads = 354 dienas).

1) Saules chronoloģija (duodecimālā sistēma).

Katrā Romas periodā - 300 300 gadi, jeb 90.000 dienas. Lai zinātu cik īsto saules gadu šai periodā bijis, tad 90.000 jādala ar 365,25 = 246,42. (Uzskaitīšanas princips.)

I periods	300	<u>300</u>	=	246,42	<u>365,25</u>
II	"	300	<u>300</u>	=	246,42 <u>365,25</u>
III	"	300	<u>300</u>	=	246,42 <u>365,25</u>
Kopā	900	<u>300</u>	=	739,26	<u>365,25</u>

Tā tad pēc ekzaktās saules chronoloģijas Kristus dzimšana iznāk 740. gadā.

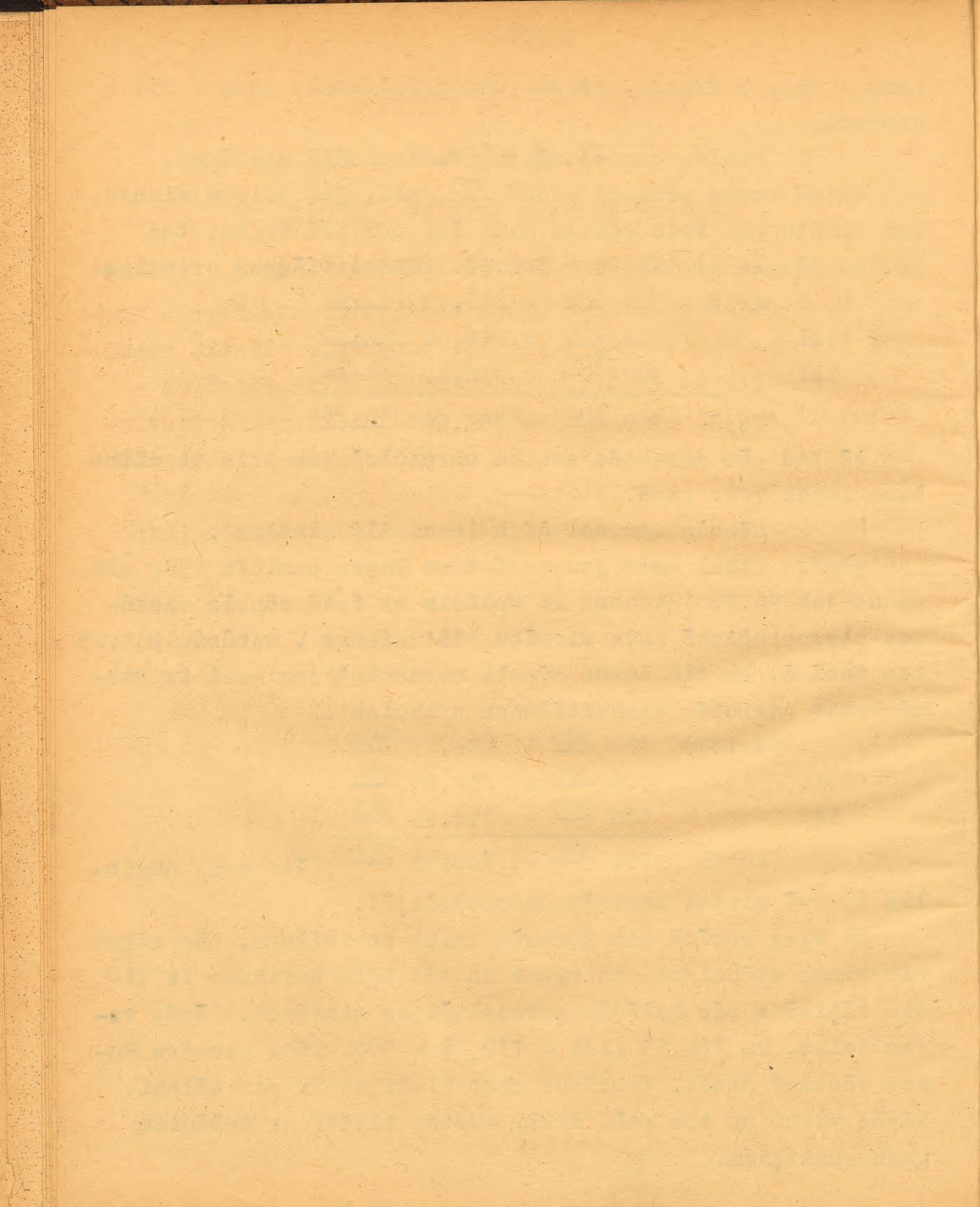
2) Mēneša chronoloģija (decimālā sistēma).

Nesim atkal mums jau pazīstamo Romas periodu (300 300 gadus jeb 90.000 dienas) un dalīsim ar īstā mēneša sistēmas chronoloģiskā gada vienību (354 dienas), dabūsim 254,25 tas nozīmē, ka tik daudz mēneša chronoloģijas gadi ir vienā Romas periodā (uzskaitīšanas princips).

I periods	300	<u>300</u>	=	254,25	<u>354</u>
II	"	300	<u>300</u>	=	254,25 <u>354</u>
III	"	300	<u>300</u>	=	254,25 <u>354</u>
Kopā	900	<u>300</u>	=	762,75	<u>354</u>

(šis gada skaitlis ir arī minēts romiešu chronoloģijā).

No visa sacītā par romiešu laika skaitīšanu, mēs nākam pie viena slēdziena, ka viens un tas pats notikums ir ticis rēķināts pēc dažādām chronoloģijas sistēmām. Tāpēc varam teikt, ka 762,75 gadi = 739,26 = 900. Tādu piemēru Romas vēsturē daudz. Vairākas chronoloģijas ir par cēloni, kāpēc vieni un tie paši fakti avotos minēti ar dažādiem gadu skaitļiem.

ROMIEŠU TIESĪBU VĒSTURE.

II d a ļ a.

ROMIEŠU PRIVĀTO TIESĪBU VĒSTURE.

Ius privatum - no vēstures viedokļa.

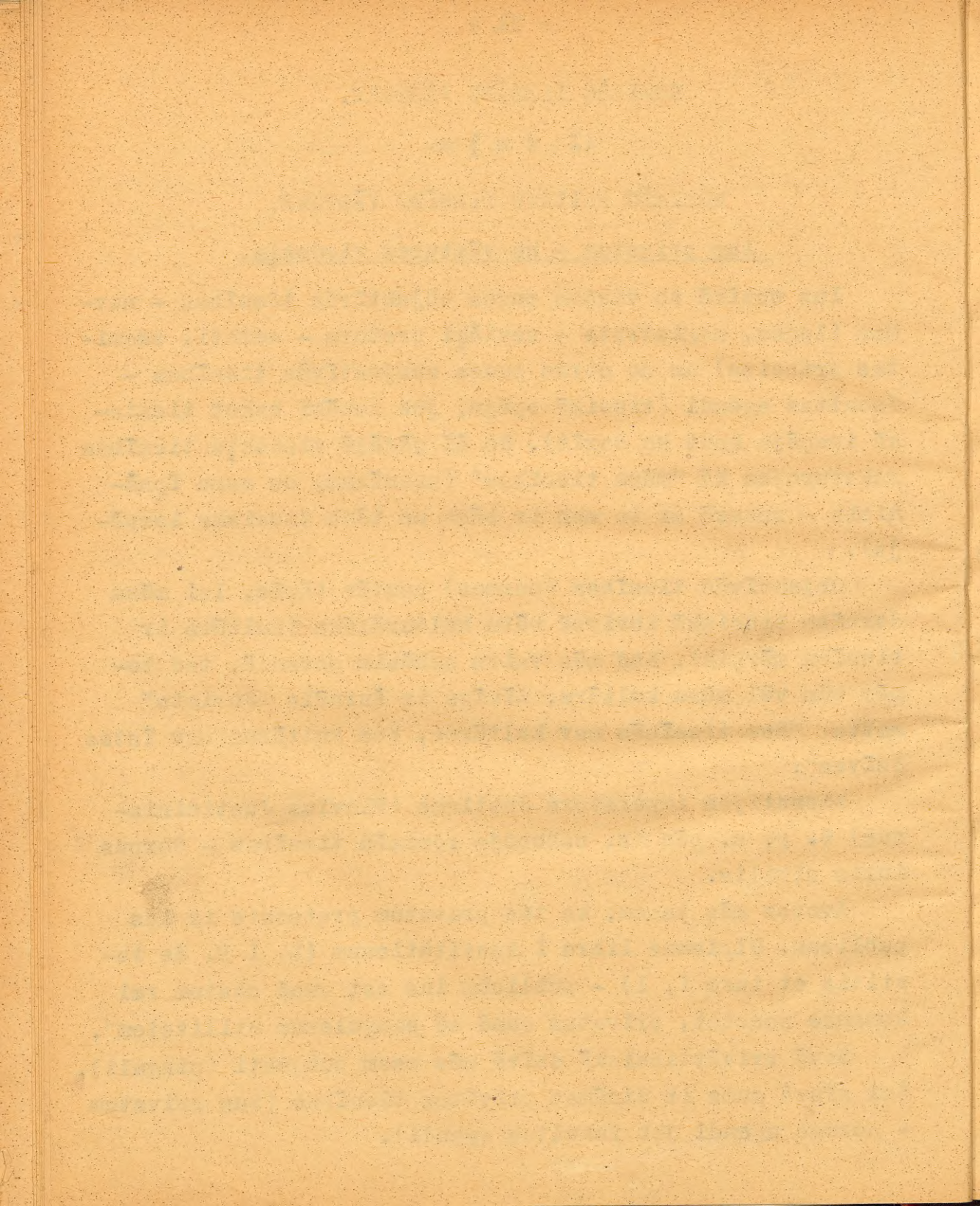
Ius nozīmē no vienas puses objektīvās tiesības - normas (leges, magistrata - sevišķi pretora - edikti, aequitas principis) un no otras puses subjektīvās tiesības - facultas agendi (tiesiskā spēja, jeb labāki sakot tiesiskā iespēja kaut ko darīt). No šī pēdējā viedokļa tiesības raksturojas kā "mūsu tiesības" (piemēram, es esmu īpašnieks - sakarā ar to man ir tāda un tāda tiesiska iespēja).

Objektīvās tiesības (normas) pastāv tāpēc, lai mūsu darbība tiesiskā ievirzē būtu kulturālāka (kultūra ir tiesību mērķis). Kad mēs vairs nebūsim pasaulē, tad tomēr būs vēl mūsu kultūra. Zīmīgs ir žurnāla "Jurists" motto: "Bez tiesībām nav kultūras, bez kultūras nav īstas dzīves".

Bicantijas imperators Justians (Flavius Justinianus) 6. g. s. pēc Kr. sakopoja romiešu tiesības - Corpus iuris civilis.

Avotos mēs lasam, ka ius privatum pretstats ir ius publicum. Ulpianus libro I institutionum (L. I D. de iustitia et iure I, 1) - publicum ius est quod statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem".

Savā privāttiesiskā dzīvē mēs esam subjekti (singuli). Šai sferā mums ir zināmas privātas tiesības (ius privatum - normae agendi jeb facultas agendi).

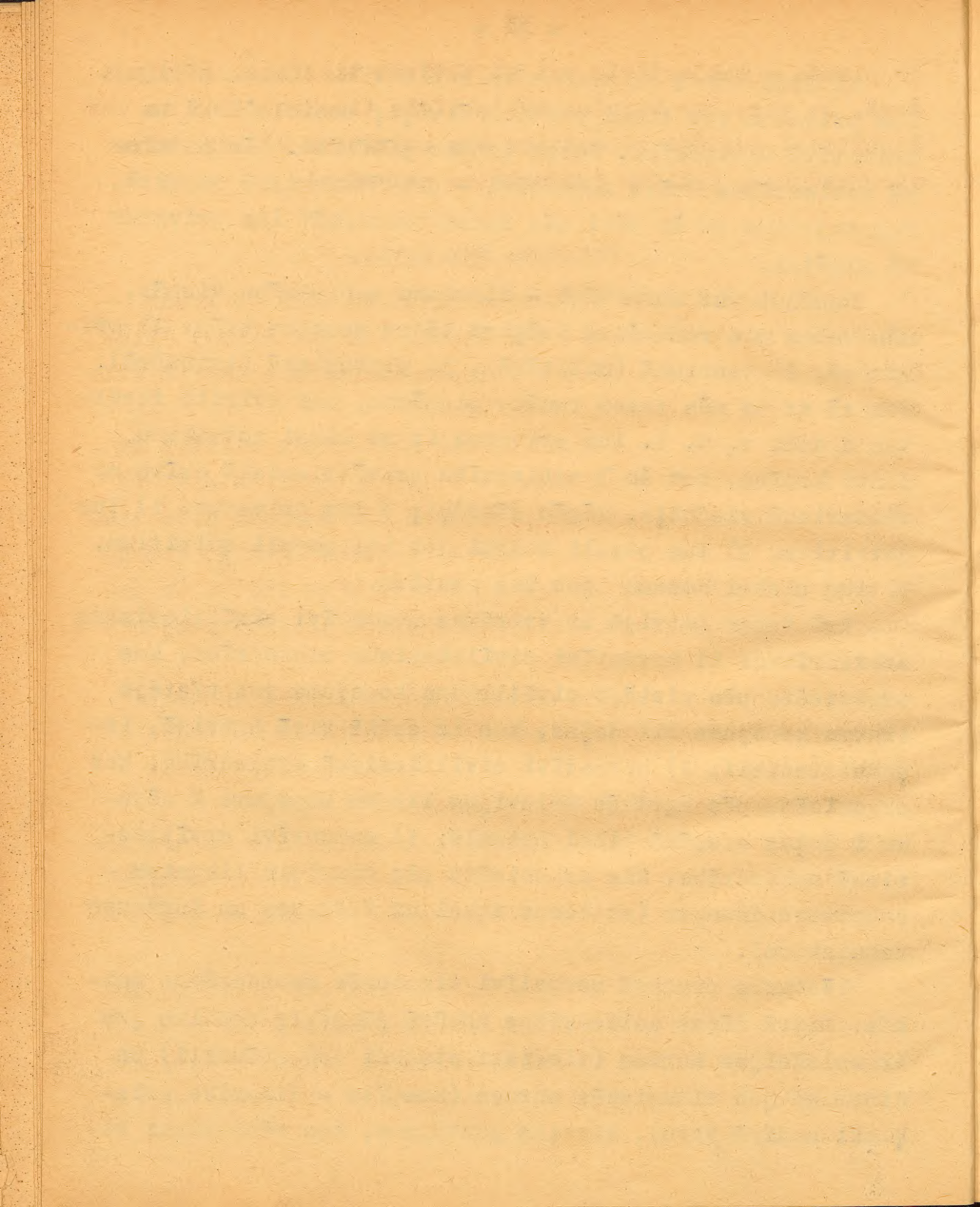

Zinātne sākas ar normatīvu sabiedrību (organizāciju). Ius privatum nav tikai panti. Jāizšķir socioloģiskā un normatīvā sabiedrība. Norma izteic jābūtību. Mūs interesē sabiedrības dzīve normatīvi - privāttiesiskā aspektā. Pamatojoties uz šo tēzi mēs varam konstruēt ius privatum kā zinātni.

Runājot par normatīvi - tiesisko sabiedrību vispār, mēs varam pie romiešiem izšķirt tādas veselas trīs: 1) kviritārā, 2) tautiskā (militārā), 3) plebejiskā (tribuārā). Sakarā ar to mēs varam runāt, piemēram, par kviritu facultas agendi u. t. t. Ius privatum ir ne tikai noteikumu pantu kopība, bet šo 3 sabiedrību privāttiesiskā dzīve no vēsturiskā viedokļa. Tāpēc jāizšķir 3 ius privatum: 1) ius quirritium, 2) ius populi Romani jeb ius populi quirritium, 3) ius plebei Romana jeb ius gentium.

Arī tagad Latvijā ir vairākas normatīvi civīltiesiskas sabiedrības: 1) normatīvi civīltiesiska sabiedrība, kas organizēta pēc vietējo civīllikumu kopoja jeb vietējo likumu kopoja III daļas, kas ir spēkā visā Latvijā, izņemot Latgali; 2) normatīvi civīltiesiskā sabiedrība, kas organizēta pēc agrākās Krievijas likumu kopoja X sējuma I daļas - spēkā tikai Latgalē; 3) normatīvi civīltiesiskā sabiedrība, kas organizēta pēc zemnieku likumiem - Bauerverordnungen (attiecas tikai uz Vidzemes un Kurzemes zemniekiem).

Vēstures procesā normatīvi tiesiskās sabiedrības mainās. Katrā šādas sabiedrības uzbūvē jāizšķir statika jeb organizācijas normas (tiesiski statusi jeb stāvokļi) un dinamika jeb dinamiskās normas (kustība - dinamika grieķiski nozīmē varu). Pēcēlas jautājums, kas vēsturiski bi-

ja pirmās - subjektīvās vai objektīvās tiesības. Jherings domā, ka vispirms bijušas subjektīvās tiesības. Par to var šaubīties, sevišķi atceroties ius quiritium kā kaŗa vīru organizāciju, brālību (aequitātes princips).

Persona, res, actio.

Tagad runāsim par personas, lietu un mūsu darbības tiesībām (ius personarum, ius rerum, ius actionum). Jāizšķir persona no personības. Personu tiesības jāsaprot cilvēka kā tiesību subjekta tiesības.

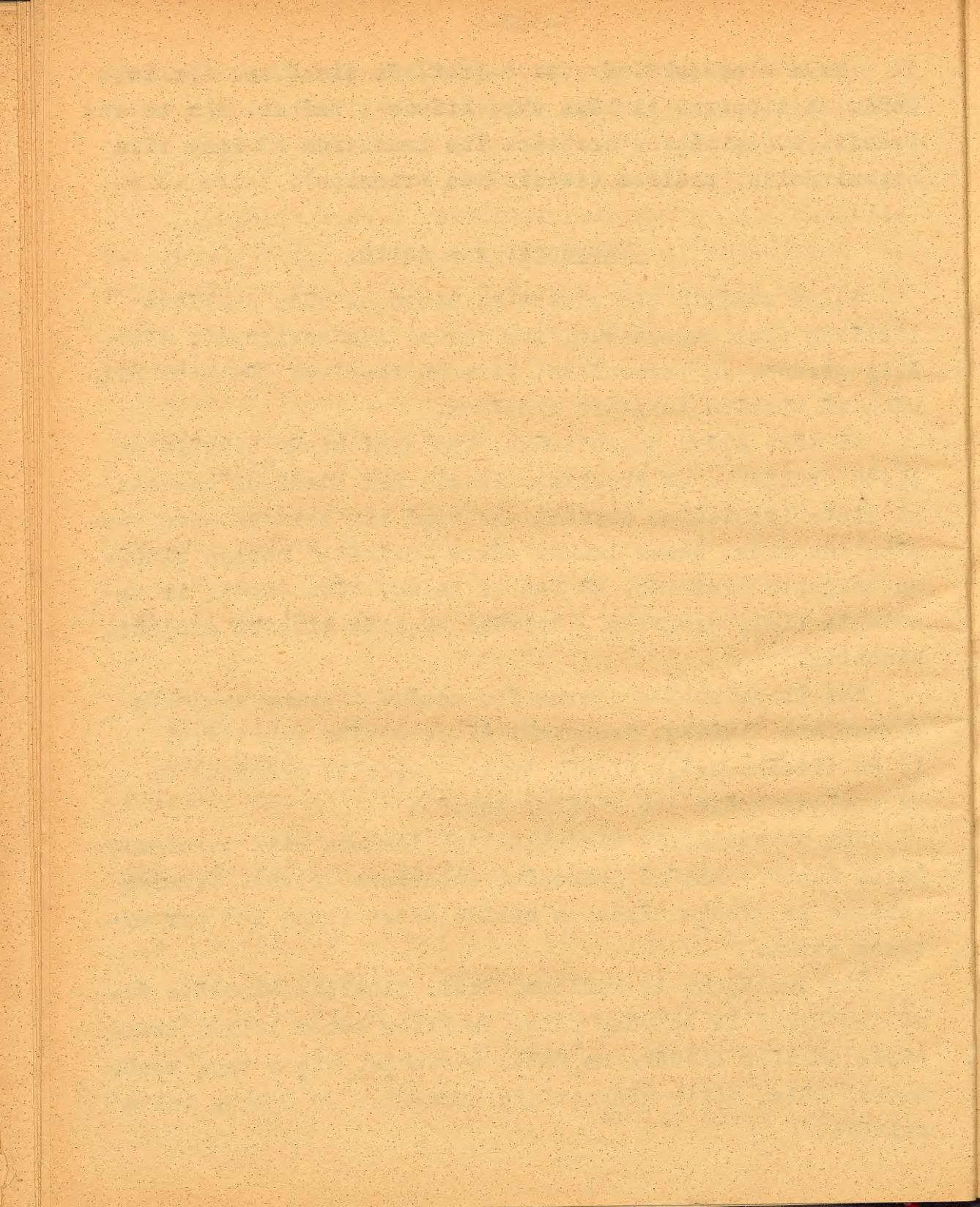
Šī tēze kļūst saprotamāka, kad salīdzinām cilvēku ar lietu (subjektu ar objektu). Ja cilvēku tiesības uzskata kā lietu (romiešiem servus), tad viņš nav persona nedz tiesību subjekts. Senos laikos vārds "cilvēks" nebija tiesību subjekta sinonīms, kā tas ir tagad. Mūsu dienās ir sasniegts liels progress - cilvēks skaitās tiesību subjekta sinonīms.

Kas ir personība? Personība nozīmē tiesiska subjekta personisko īpašību. Techniski šī personība saprotama:

- 1) ka tiesību spēja (labāk teikt - tiesību iespēja) un
- 2) rosības spēja jeb rīcības iespēja.

Bet no vēstrures viedokļa tiek lietota cita terminoloģija. Caput - nozīmē personību (tiesiska galva). Termins persona ir grieķu vārds un nozīmē masku (runa iet par artistu masku).

Šis jautājums ir kuriozs. Prof. Sinaiska hipotēze šinī jautājumā ir sekoša: pater familias senos laikos skaitījās sakrāls cilvēks no kulta viedokļa, viņam bija senču maska. Dēls, meita neskaitījās personas, jo nebija kulta cilvēki.

Ko nozīmē terminus caput? Prof. Sinaiska teorija ir šāda. Kad pastāvēja kara vīru draudze, tad cilvēks bija viens, bez ģimenes, profesionāls kara vīrs - viņam bija tikai galva (manta skaitījās res communis). Galva tādām cilvēkiem bija vienīgais piederums, labums (blāgo).

Latviešiem ir zināms vārds - galvot, galvinieks. Pie romiešiem proletārietis varēja galvot tikai proletārijam, adsiduus - tikai adsiduus'am. Kad ir manta, tad var galvot ar to, ja mantas nav, tad jāgalvo ar galvu. Bērniem nebija tiesiskas galvas - viņu galva piederēja tēvam.

Sakarā ar to, mēs varam runāt par tiesiskas galvas apjomu, tiesiskās iespējas plašumu, kas bija šāds:

- 1) ius suffragii - vēlēšanu tiesības (pasīvās);
- 2) ius commercii - apgrozības, rīcības tiesības - drīkstēt sastādīt aktus, pirkt, mainīt, galvot u. t. t.;
- 3) ius conubii - laulības tiesības (var ņemt sievu pēc civiltiesībām - justae nuptiae);
- 4) ius sacrorum.

Īsi sakot, caput paredz zināmu tiesisku stāvokli (status) civiltiesiskā sabiedrībā. Capitis deminutio - galvas apjoma samazināšanās (tiesiskās iespējas samazināšanās. Bija trīs capitis deminutiones:

- 1) Capitis deminutio maxima - cilvēks zaudē tiesisko galvu, kļūst lieta (res).
- 2) Capitis deminutio media - pilsonības tiesību zaudēšana, pilsoņa galvas vietā stājas ārzemnieka galva.
- 3) Capitis deminutio minima - mainas cilvēka ģimene.

Sacītam atbilst 3 status'i:

- 1) status libertatis,
- 2) status civitatis un

3) status familiae.

Vēl jāizšķir: 1) persona sui iuris - paštiesīga persona (kurai ir caput) un 2) persona alieni iuris - sveštiesīga persona (kurai nav caput).

Caput lietoja dažādās nozīmēs: kvirita caput, latīna caput, pilsoņa caput, peregrina caput, plebeja caput. Piemēram latīna caput bija ius commercii unius conubii, bet nebija ius suffragii u. t. t.

No tiesiskās galvas viedokļa bija arī speciāli caput sašaurinājumi, piemēram: intestabiles - cilvēki, kuri zaudējuši civīltiesisko godu; turpes - cilvēki, kas nodarbojas tādās profesijās, kas nebauda sabiedrības cieņu (artists skaitījās turpis).

Peregrini nav hostes (viesi), bet pienācēji (prišēļci). Eksistēja arī praetorperegrinus. Visi, kas atradās ārpus orbis Romanus, caucās barbari.

Vergu stāvoklis (status).

Vergi (servi) no tiesiskā viedokļa ir cilvēki bez caput (viņiem nepieder civīltiesiska iespēja). Jāizšķir: 1) servi ingenui (iedzimti) un 2) servi libertini (atbrīvoti vergi un to pēcnācēji).

Domonica potestas - mājas kundzība, mājas vara. Lietoja arī terminu manus (roka) - varas simbols. Senos laikos arī ģimenes locekļi skaitījās kā lietas, vēlāk tie kļuva personas alieni iuris. Ar mancipatio iegūst varu. Remancipatio - atbrīvošana.

Vergu atbrīvošanas veidi: 1) Cenzors varēja ierakstīt vergu kā brīvu cilvēku. Šis tiesības gan attiecās tikai uz valsts vergiem. 2) Ar testamentu vai legatu. 3) Vindi-

catio in libertatem (vindicta - speciāls fiktīvs process). Šeit pēma dalību (uzstājās kā prasītājs) adsertor libertatis, kas tiesā teica: "Es zinu, ka šis vergs ir brīvs cilvēks". Dominus klusēja un tiesnesis piešķīra vergam brīvību. Tas bija fiktīvs process - in iure cessio.

4) Privātie vergu atbrīvošanas veidi: a) starp draugiem (inter amicos) apsolot vergam brīvību; b) post mensam (atlaižot vergu pēc garšīgām pusdienām; c) per epistulam (ar vēstuli).

Kristiānisms ar savu mācību (visi cilvēki - pagāni, vergi, žīdi - ir brāļi) iznīcināja verdzību.

Patronāts.

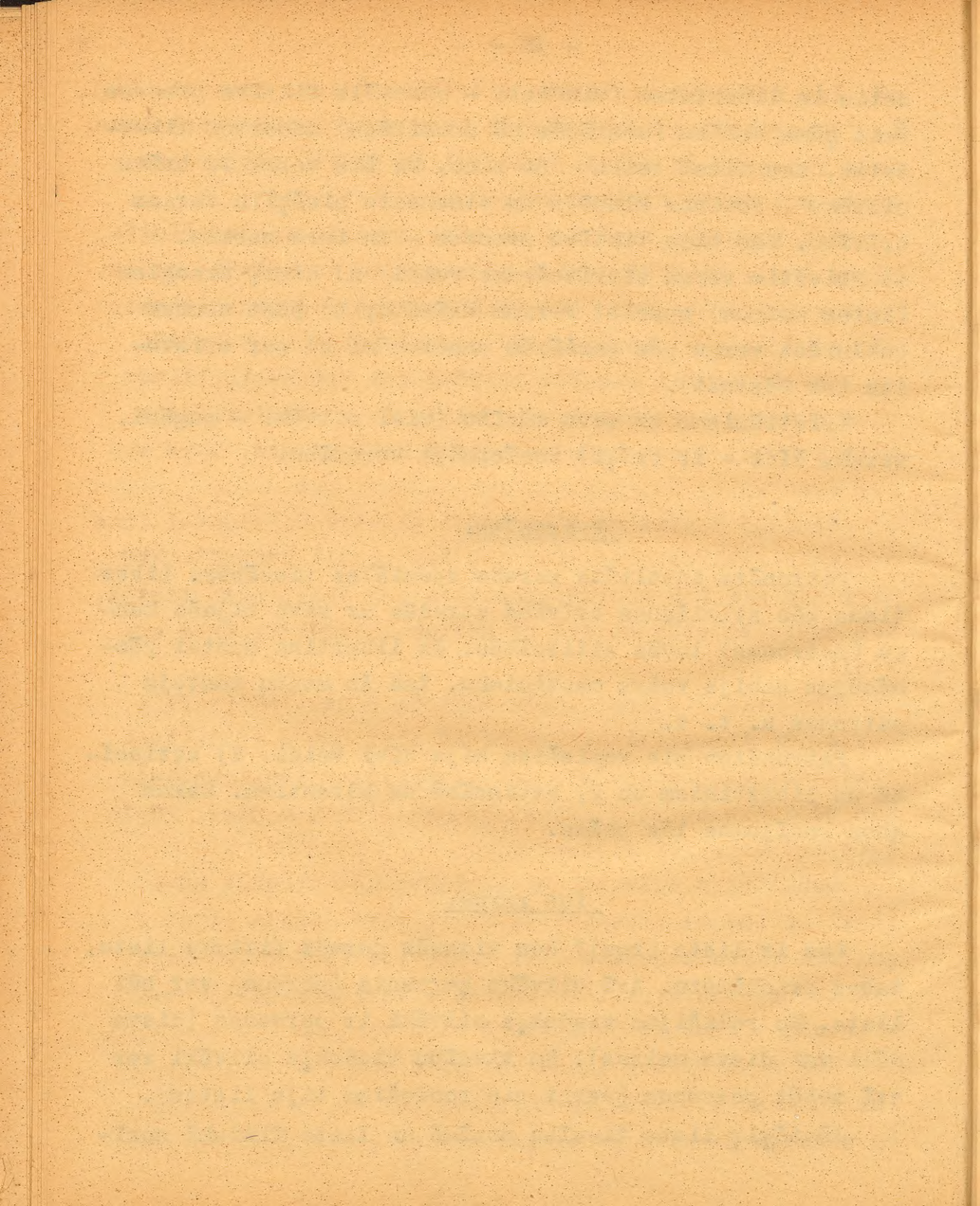
Patronāta institūts paredz speciālas tiesības. Libertinus pēc atlaišanas brīvībā atradās ar savu bijušo kungu (patronus) tuvās attiecībās. Ja libertina mantai pēc-nācējos nebija vairs mantinieku, tad šo mantu mantoja patronus u. t. t.

Patronātam pie romiešiem bija divi veidi: 1) attiecībā uz libertiniem un 2) attiecībā uz klientiem. Sekas abos gadījumos tās pašas.

Ius rerum.

Kas ir lieta (res)? Res vienmēr paredz fizisku lietu, dabas priekšmetu. Arī cilvēka ķermenis (corpus) var būt lieta. No reliģijas viedokļa cilvēki ir personas (dieva dēli vai dieva meitas). No tiesību viedokļa cilvēki var arī nebūt personas (vergi pie romiešiem bija lietas).

Jāatšķir lieta tiesību nozīmē un lieta fiziskā nozī-

mē. Ius rerum ir mantiskas tiesības. Gaius, comment. II, I, "Superiorem commentario de iure personarum exposuimus; modo videamus de rebus: quae vel in nostro patrimonio sunt, vel extra nostrum patrimonium habentur".

Patrimonium nozīmē - no tēva mantota manta (šaurākā nozīmē). Plašākā nozīmē patrimonium ir privāta manta. Avotos lieto terminu bona (labumi) vai facultas (tiesiskās iespējas). Ar sacīto stāv sakarā bonorum possessio.

Patrimonium's var būt privāts vai tautas (patrimonium fisci un patrimonium populi). Sastopam terminu - patrimoniales fundi (fundus nozīmē kopā ar ēku, ager - bez ēkas).

Senātnē kviritiem visa manta piederēja draudzei (res communis jeb res quiritium jeb res populi Romani). Termins res publica nozīmē publiskas jeb valstiskas lietas. Res curialis stāv sakarā ar kūriju (piemēram, ager curialis).

Pēc prf. Sinaiska domām romiešu lietu iekārtojums izriet no ius quiritium. Senātnē bija zemes sadalīšana (divisio) un piedalīšana jeb piešķiršana (assignatio). Šis pēdējais termins atvasināts no signum - zīme. Kāpēc šeit iet runa par signum?

Lauki tika sadalīti un apzīmēti pēc vienāda mēra (agri divisi et assignati). Katrs vīrs dabūja tikai 2 iugerus (bina iugera). Vīru centūrija (100 vīru) bija arī zemes centūrija (200 iugera). Viritana assignatis - saucās tāpēc, ka sadalīšana bija viritim (in singulos).

Bez bina iugera lieto vēl citu terminu - heredium. Th. Mommsen's teica, ka heredium (mājas zemes gabals) (dvorovaja pachotnaja zemļa) pieder tikai ģimenes gal-

vai, saimniekam (pater familias). Sinaiska domas šai jautājumā ir citādas: avotos runa iet vienmēr par vīriem un nevis par ģimenes galvām. Nekur nav teikts sakarā ar kviritiem par pater familias. (Tuvāk par šo jautājumu sk. "Sinaiski V. Podušnij nadjel v drevņem Rime", 1907. Jurjev).

Bina iugera dabūja ne tikai pater familias, bet arī visi bērni. Mommsen's domāja, ka bina iugera nebūs bijusi lauku zeme (ļoti mazs gabals). Bet tas nav pareizi, jo saimnieks dabūja tikreiz bina iugera, cik bija bērnu.

Vīri dabūja zemi kā kara vīri. Signum bija pīķis, šķēps. Signa - sadalītā zeme - dabisks proviants. Vēlākā laikā arī plebeji kā kara vīri dabūja bina iugera.

Lietu tiesību vēstures priekšmets ir lietas (res). Vārds patrimonium nozīmē tēvu zemi. Ir arī lietas extra patrimonium. Heredium - mantojums. Daži zinātnieki domā, ka mantošanas tiesības ir speciāls priekšmets. Interesanti, ka gaius mantošanas tiesību institūtu attiecina uz lietu tiesībām. Daudzi tagadnes zinātnieki pieņem, ka tas ir tikai īpatnējs gaius uzskats, kas neaptver problēmu pēc būtības.

Prof. Sinaiska uzskats šinī jautājumā ir citāds. Mēs nevaram saprast lietu tiesības, ja nepadomāsim par mantošanas tiesībām. Patrimonium (tēva lietas, galvenā kārtā - tēva zeme) - ka mantota lieta (naslēdstvennaja vešč).

Jāizšķir divas šķiras: 1) personiskās (nemantotās) lietas un 2) mantotās lietas. Senātnē romieši bija draudze, civitas (kopīga zeme un citas lietas). Bieži iet runa par lietošanu - utilitas bonum (mantotu vai nemantotu lietu lietošana). Ulpianus libro I inst. (L. I. D.

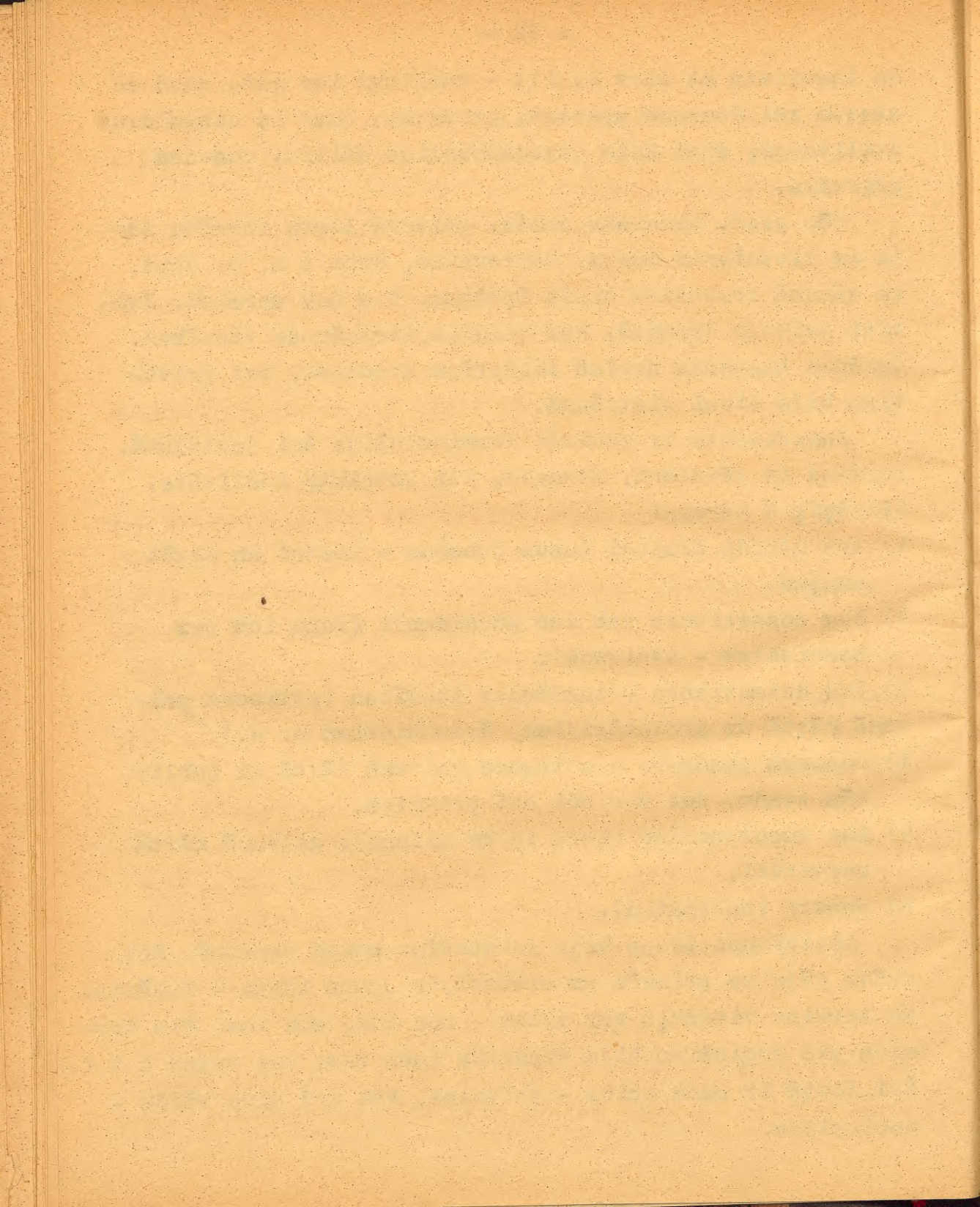
de instituta et iure I, I.) - Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum, quod ad singulorum utilitatem; sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privata.

Pēc prof. Sinaiska domām, galvenā lietu tiesību ideja ir lietošanas ideja. Pokrovskis, Sohm's u. c. domā, ka sākumā romiešiem bijis īpašums. Tas nav pareizi. Kviriti dzīvoja draudzē, kur valdīja lietošanas tiesības. Īpašums tagadnes nozīmē piederēja draudzei, bet privātiem bija tikai lietošanā.

Interesanta ir romiešu terminoloģija šai jautājumā. Termins ir jēdziens, formula, īsi izteikts institūts. Jāizšķir 6 termini:

- 1) Ius utendi fruendi (usus fructus - lietot un iegūt augļus.
- 2) Ius possessionis jeb ius possidendi (runa iet par zemniekiem - adsiduus).
- 3) Ius detentionis - turēšanas tiesības (attiecas galvenā kārtā uz proletārijiem, ārzemniekiem u. c.).
- 4) Bonorum possessio - attiecas galvenā kārtā uz publiskām zemēm, bet var būt arī privātas.
- 5) Res incorporales (iura in re aliena), galvenā kārtā servitūti.
- 6) Habere (habitatio).

Lietošanas ideja bija raksturīga Romas senatnē. Bet dzīve gāja uz priekšu un attīstījās jauna ideja - īpašums. No termina viedokļa var teikt - mea res, sua res. Šis termins pie romiešiem bija tiesisks (mea res, mea culpa u.t.t.) Šai lietā ir mana griba - voluntas, vai arī cits vārds - auctoritas.

Prof. Sinaiska domas ir tādās, ka res incorporales attiecas uz lietošanu, bet res corporales - uz īpašumu. Corpus nozīmē varu par lietu. Arī īpašuma idejai izšķirsim 6 izpausmes veidus:

- 1) Kam pieder auctoritas - iespēja jeb spēja iznīcināt lietu (ius abutendi).
- 2) Iespēja transformēt savu lietu (ius specificationis).
- 3) Pamest savas lietas (res derelicta).
- 4) Noslēpt lietas.
- 5) Atteikties, t. i. padarīt lietu par nevienam īpašumā neesošu (res nullius).
- 6) Tiesība atprasīt lietu (rei vindicatio).

Tāda ir īpašuma vara. Corpus pēc būtības nozīmē pilnīgu varu. Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales. Corporales haec sunt, quae tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum et denique aliae res innumerabiles. Incorporales sunt, quae tangi non possunt, qualis sunt ea, quae in iure consistunt, sicut hereditas, usus-fructus, obligationes quoquo modo contractae. (Gaius comm. II 12 - 14).

Hereditas ir tiesības, kas attiecas uz lietošanas ideju. Roka (manus) nozīmē nevien simbolu, bet arī tiesisku terminu - stāv sakarā ar īpašumu (mea res). Šis termins manus ļoti raksturīgs (mans bērns, mana lieta, t. i. man pieder auctoritas par viņiem).

Īpašuma iegūšana.

Galvenais īpašuma iegūšanas veids romiešiem bija manu capere, no kura izriet pats akts mancipatio. Tas

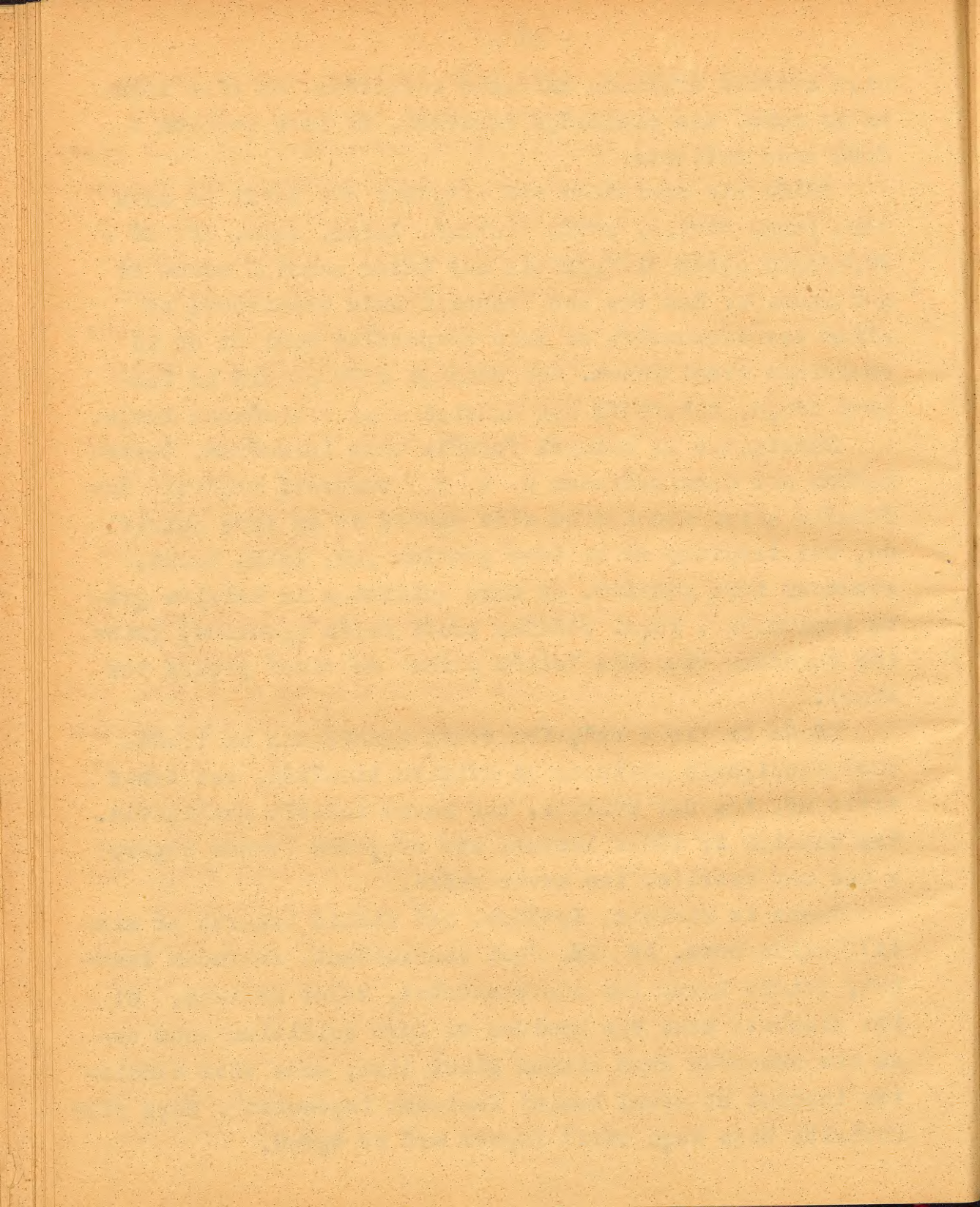
bija kviritu draudzes publiskais institūts. Ko vīrs iegu-
va ar roku, tas piederēja draudzei. Ex iure gentium -
dabū manu militare.

Vēlāk pie romiešiem arī singulus var dabūt ar savu
roku (manu civile, sevīm lietas). Gaius, comm. II, 18 -
20. - Magna autem differentia est inter Mancipi rerum et
nec Mancipi. Nam res nec Mancipi nuda traditione ad
alium transferuntur, si modo corporales sunt et ob id
recipiunt traditionem. Res Mancipi stāv sakarā ar īpa-
šuma ideju, turpretīm nec Mancipi - ar lietošanas ideju.

Mancipatio ir stingri formāls akts (piemēram, testa-
mentum per Mancipationem u. t. t.) turpretī traditio nav
formāls akts. Mancipatio stāv sakarā ar ex iure Quiriti-
um, bet traditio ar ex iure gentium jeb, labāk teikt,
secundum iure gentium. Ex iure Quiritium ir kviritu gri-
ba (voluntas), kurai stādāma pretī cilšu (gentium) griba.
(No tagadnes viedokļa "cilšu griba" ne visai preizs ter-
mins).

Kāpēc ir liela izšķirība starp Mancipatio un tradi-
tio? Mancipatio attiecas uz kviritu tiesībām, bet tra-
ditio nē. Kas nav kvirīts, tas nevar izdarīt Mancipatio.
Res Mancipi ir tādas lietas, kas skaņamas (manus capere)
- kas nav kvirīts, tas nevar skārt.

Manus ir simbols, īpašums, arī zizlis (skaros ar ziz-
li). Gaius comm. IV 15. "qui vindicabant, festucam tene-
bat, deinde ipsum rem adprehendebat, velut hominem, et
ita dicebat: hunc ego homines ex iure Quiritium meum es-
se aio secundum suam causam sicut dixi; ecce tibi vindic-
tam inposui et simul homini festucam inponebat". Kaķa vīrs
(kviriti bija kaķa vīri) ieguva arī ar šķēpu.

Otrais iegūšanas veids bija in iure cessio. Gaius, comm. II 24., in iure cessio autem hoc modo fit: apud magistratum populi Romani, velut praetorem, vel apud praesidem provinciae is, cui res in iure ceditur, rem tenens ita dicit: hunc ego hominem ex iure quiritium meum esse aio; deinde postquam hic vindicaverit, praetor interrogat eum, qui cedit, an contra vindicet quo negante aut tacente tunc ei qui vindicaverit, eam rem addicit: idcirco legis actio vocatur, quae fieri potest etiam in provinciis apud praesides earum.

Kā redzam, šeit viena persona saka - mea res. Ja otra klusē, prētors saka, ka šī lieta pieder tam, kas teica, ka tā ir viņa. In iure cessio bija procesuāls īpašuma iegūšanas veids. Vēstures pirmsākumos īpašuma iegūšanas veidi ir publiska rakstura.

Īpašuma tiesību iegūšanas veidos (ius acquirendi) jāizšķir 2 grupas: 1 civilā (kviritu) un 2 ius aequum - prētora tiesību. Pirmā grupā mums darīšanas ar lielu, formālu aktu - mancipatio. Procesuālā laikā - in iure cessio. Trešais īpašuma iegūšanas veids bija usucapio - noilgums jeb iegūšana uz noilguma pamata. Usureceptio - atpakaļ iegūšana uz noilguma pamata (tas ir usucapio veids).

Mancipatio formalitātes ir šādas: publisks akts, vajadzīgi 5 liecinieki, pilsoņi, svērājs un antestatus (publisks kontroliers). In iure cessio arī bija publisks akts ar sekojošām formalitātēm: 1) vajadzīgs magistrats (praetor); 2) strīds (procesā jāizšķir ius un iudicium).

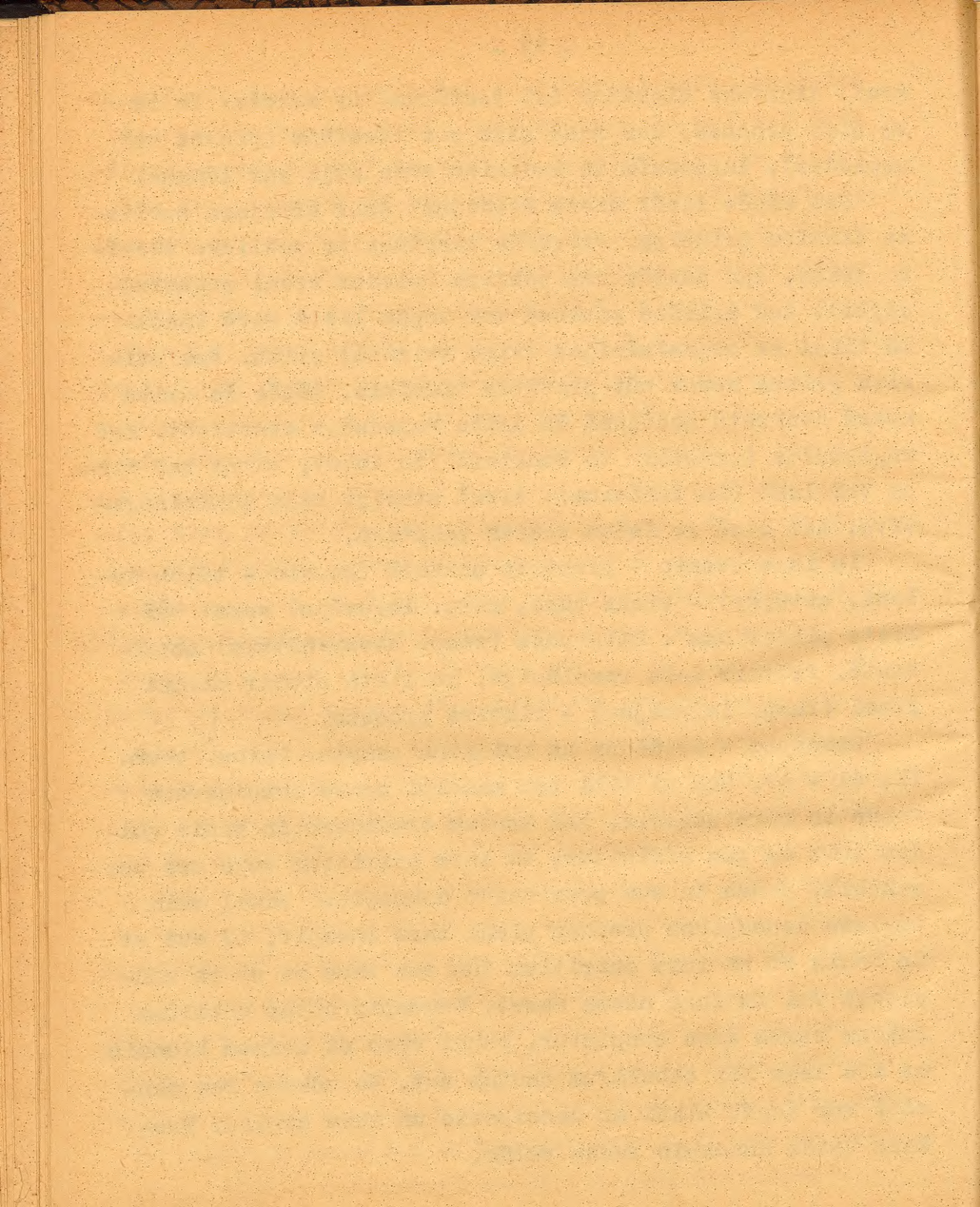
Tāpēc romiešu procesā bija divas stādijas: in iure un in iudicium. Kāpēc pastāvēja šīs divas stādijas? Šeit nav darīšana ar divām instancēm, bet ar divām stādijām.

Prof. Sinaiska hipotēze šai jautājumā ir sekoša: In iure bija process, kur runa gāja par tiesībām (pieder vai nepieder), turpretīm in iudicium runa gāja par lēmumu.

Bet kāpēc tieši divas stadijas? Šeir vērojams publisko tiesību princips. Privātās tiesības ir publisko tiesību sekas. Kad pastāv res publica (pieder visai organizācijai), tad privāta persona var iegūt lietu savā īpašumā tikai ar organizācijas (visu kviritu) gribu. Bez kviritu gribas nevar būt privātas tiesības. Tāpēc šo gribu katrā konkrētā gadījumā šo gribu vajadzēja konstatēt. Kad magistrāts (praetor) to konstatē (in iure), tikai tad tiesa var lemt (in iudicium). Pirmā stadija bija administratīva, bet otrā ar īstas tiesas raksturu.

In iure cessio - praetora priekšā (cessio - tālāk došana, ustupka) - viena puse, (resp. ieguvējs) saka: "Šī lieta pieder man". Otrā puse (resp. atsavinātājs) neprotestē. Prētors tais rezolūciju, ka lieta pieder pirmajai pusei (resp. ieguvējam) - fiktīvs process.

Usucapio - iegūšana uz noilguma pamata. Caius, comm. II, 41 - 42. Nam si tibi rem Mancipi neque Mancipavere neque in iure cessere, sed tantum tradidere, in bonis quidem tuis ea res efficitur, ex iure Quiritium vero mea permanebit, donec tu eam possidendo usucapias: semel enim impleta usucapione proinde pleno iure incipit, id est et in bonis et ex iure Quiritium tua res esse ac si ea Mancipata vel in iure cessa esset. Usucapio autem Mobilium quidem rerum anno completur, fundi vero et aedium biennio et ita lege XII tabularum cautum est. No sākuma res Mancipi var iegūt tikai ar Mancipatio un iure cessio. Trešais veids usucapio radās vēlāk.

Brīvības jēdziens var tikt dažādi saprasts. Tiesību nozīmē brīvība ir aprobežojumi. Tiesības ir normas, kas regulē cilvēku dzīvi un līdz ar to ierobežo atsevišķu individu. Tas spilgti redzams kā tagadnes, tā arī senatnes tiesībās. Ja kādam Romā piederēja res Mancipi (piem., zeme, inventārs u. t. t.) un viņš tās gribēja atsavināt, tad bija vajadzīgs Mancipatio akts. Ar traditio (nodošanu) vien nepietika, jo res Mancipi ir kviritu īpašums un to ar traditio nevar iegūt. Šīs lietas, nodotas ar traditioju, skaitījās tikai in bonis esse. Parasti in bonis esse nozīmē ius utendi, fruendi, t. i., valdījums (possessio), bet nav īpašums (proprietas). Gaius saka, ja lieta ir kustama, tad pēc viena gada valdītājs var kļūt īpašnieks (uz noilguma - usucapio pama). Nekustamai lietai vajadzīgs divi gadi noilgums.

Usucapio ir speciāls īpašuma tiesību iegūšanas veids (nav publisks un ir bez formalitātēm). Usucapio prasa kā priekšnoteikumu traditio. Šai nozīmē usucapio ir accesors (papildus) akts. Tas tā ir tikai Gaius tekstā, senākos laikos usucapio bija plašāks. Ja toreiz vīrietis gribēja iegūt sievu, tad to varēja parasti ar Mancipatio un iure cessio, bet daudz vieglāki bija ar noilgumu (sieva skaitījās kustama lieta, tā tad viens gads).

Romiešu tiesību vēstures vēlākā laikā mēs varam izšķirt divējādas īpašumu grupas: 1) kviritu īpašumi (proprietas) un 2) bonitārie īpašumi (in bonis esse).

Gaius izšķir: dominium ex iure quiritium un dominium in bonis esse. Sakarā ar sacīto, mēs varam izšķirt vēl trešo īpašumtiesību grupu. Proti, ja res Mancipi nodota ar traditio, bet vēl nav uz noilgumu iegūta.

Proprietas pieder agrākam īpašniekam (nudum ius),

The first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the
the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the
the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the
the thirty-first is the fact that the
the thirty-second is the fact that the
the thirty-third is the fact that the
the thirty-fourth is the fact that the
the thirty-fifth is the fact that the
the thirty-sixth is the fact that the
the thirty-seventh is the fact that the
the thirty-eighth is the fact that the
the thirty-ninth is the fact that the
the fortieth is the fact that the
the forty-first is the fact that the
the forty-second is the fact that the
the forty-third is the fact that the
the forty-fourth is the fact that the
the forty-fifth is the fact that the
the forty-sixth is the fact that the
the forty-seventh is the fact that the
the forty-eighth is the fact that the
the forty-ninth is the fact that the
the fiftieth is the fact that the
the fifty-first is the fact that the
the fifty-second is the fact that the
the fifty-third is the fact that the
the fifty-fourth is the fact that the
the fifty-fifth is the fact that the
the fifty-sixth is the fact that the
the fifty-seventh is the fact that the
the fifty-eighth is the fact that the
the fifty-ninth is the fact that the
the sixtieth is the fact that the
the sixty-first is the fact that the
the sixty-second is the fact that the
the sixty-third is the fact that the
the sixty-fourth is the fact that the
the sixty-fifth is the fact that the
the sixty-sixth is the fact that the
the sixty-seventh is the fact that the
the sixty-eighth is the fact that the
the sixty-ninth is the fact that the
the seventieth is the fact that the
the seventy-first is the fact that the
the seventy-second is the fact that the
the seventy-third is the fact that the
the seventy-fourth is the fact that the
the seventy-fifth is the fact that the
the seventy-sixth is the fact that the
the seventy-seventh is the fact that the
the seventy-eighth is the fact that the
the seventy-ninth is the fact that the
the eightieth is the fact that the
the eighty-first is the fact that the
the eighty-second is the fact that the
the eighty-third is the fact that the
the eighty-fourth is the fact that the
the eighty-fifth is the fact that the
the eighty-sixth is the fact that the
the eighty-seventh is the fact that the
the eighty-eighth is the fact that the
the eighty-ninth is the fact that the
the ninetieth is the fact that the
the ninety-first is the fact that the
the ninety-second is the fact that the
the ninety-third is the fact that the
the ninety-fourth is the fact that the
the ninety-fifth is the fact that the
the ninety-sixth is the fact that the
the ninety-seventh is the fact that the
the ninety-eighth is the fact that the
the ninety-ninth is the fact that the
the hundredth is the fact that the

bet valdījums tagadējam. Avotos mēs sastopam terminu plenius iure (pilnīgas tiesības). Pacēļas jautājums, kam pieder lietas, ko iegūst tēva varai padotie - bērni, vergi u. c.?

Csius, comm. II, 37. "Igitur quod liberi nostri, quos in potestate habemus, item quod servi nostri mancipio accipiunt vel ex traditione nanciscuntur, sive quid stipulantur vel ex aliquolibet causa adquirunt, id nobis adquiritur; ipse enim, qui in potestate nostra est, nihil suum habere potest.

Persona alieni iuris ir bez savas gribas. Viss, ko viņa iegūst, pieder pater familias. Pacēļas jautājums, kāpēc šāda iekārta ir pastāvējusi pie romiešiem? Atcerēsimies, ka senatnē kviriti bija kaŗa vīri. Visas lietas viņi ieguva tikai ar savu roku. Familia - ģimene, varbūt atvasināta no vārda famulus - vergs, mājas loceklis. Senos laikos familia bija kaŗa vīra manta. Sieva un bērni nav lietas, bet personas alieni iuris. Gaius saka, ka ir viens izņēmums - bērns nevar bez tēva gribas dabūt mantojumu (hereditas). Personae alieni iuris nevar pieņemt, bet var dabūt tikai nostro iussu.

Hereditas vienmēr nozīmēja aktīvu un pasīvu (tīro mantu un parādus).

Lietu tiesības mēs uzskatām kā normatīvi tiesisku sabiedrību, kas noteic lietu stāvokli (šai gadījumā pie senajiem romiešiem). Šīs lietas ir dalāmas publiskās (1. stādija) plašākā nozīmē (sagrālās, baznīcas lietas) un privātās (2. stādija). Privātās lietu tiesības ir atvasinātas (derivatīvas).

Bez tam pie romiešiem res nozīmē arī personas. Jāiz-

šķir agnatio un cognatio radniecības principi. Agnatio (ir kviritu princips) nozīmē varu (potestas jeb manu). Visas personas in potestate skaitās agnati. Agnāts var būt arī sveša persona, ja padots pater familias varai. Cognatio princips nav civils, bet dabisks (tīra asinsradniecība). Bez tam res nozīmē arī tiesisku darbību attiecībā uz lietu tiesībām. Res publica nozīmē ne tikai lietas, bet arī pašu valsti.

Saistību tiesības.

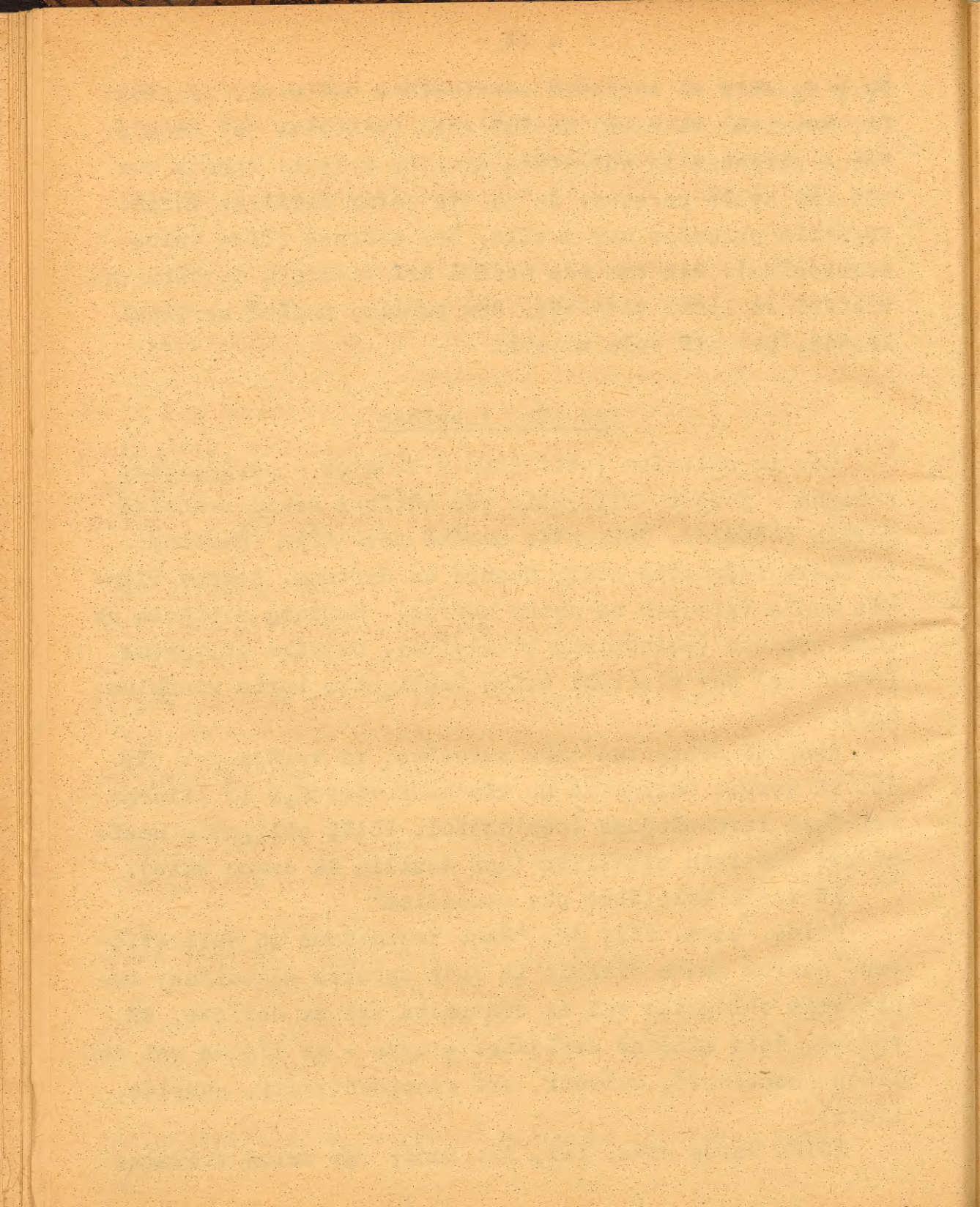
Kas ir saistība (obligatio)? Debitor - parādnieks; debitum - parāds. Obligatio pēc būtības nekad nenozīmē parādu (Schuld). Obligatio nozīmē atbildību (Haftung). Ir liela izšķirība starp Schuld un Haftung. Schuld vienmēr manta (piedzen no manas mantas). Haftung attiecas uz manu personu (personiska atbildība). Cilvēks obligatus (saistīts) nav tiesiski brīvs (obligatio iuris vinculum est).

Senatnē obligatus tika saistīts, to varēja pat pārdot kā vergu. Obligatio no vēstures viedokļa ir pilsoņu brīvības ierobežojums (deminutio). Vēlāk obligatio nozīmē arī mantisku atbildību (Lex Aquilia de damno dato).

Kā radās saistības pie romiešiem?

Gaius, comm. III, 88. "Nunc transeamus ad obligationes, quarum summa divisio in duas species deducitur: omnis enim obligatio vel ex contractu vel ex delicto. Kā redzam, šeit minētas divējādas grupas - ar līgumu vai deliktu (contracti, delicti, arī quasicontracti, quasi-delicti).

Tālāk Gaius comm. III, 89. runā: "Et prius videamus

de his, quae ex contractu nascuntur, harum quotor genera sunt: aut enim re contrahitur obligatio, aut verbis, aut literis, aut consensu."

Tā tad mums jāizšķir pēc viņu izcelšanās 4 kontraktu grupas:

- 1) Reālie kontrakti (recontrahitur).
- 2) Verbālie kontrakti (verbis).
- 3) Literārie kontrakti (literis - no māju grāmatas).
- 4) Kosensuālie kontrakti (cocensu).

Paceļas jautājums, kas ir kontraksts? Kontraksts vienmēr ir tāds akts, ar kuŗu persona ir saistīta (obligata), kuŗas brīvība tiek samazināta. Kontraksts pēc būtības ir svinīgs apsolījums (toržestvennoje obeščanije) - formāls akts.

Prof. Sinaiskis savos pētījumos ir noskaidrojis, ka kontraksts sastāv no diviem svinīgiem apsolījumiem. Tie ir pilnīgi patstāvīgi akti. Kontraksts no šī viedokļa nav līgums mūsu nozīmē (līgums vienmēr paredz sakaru, svjaz). Kontraksts turpretīm ir divu patstāvīgu aktu mehāniska vienība. Šie akti sakrīt, bet tiesiski tomēr ir patstāvīgi.

Jāizšķir kontrakts kā viens apsolījums (contractus unilitteraris - viēpusīgs akts) un kā divi apsolījumi (contractus bilitteraris - divpusīgs akts).

Kāpēc pie romiešiem eksistē kontrakts? Parasti domā, ka mūsu izteiktais vārds ir saistošs. Cilvēks ir sava vārda kungs. Senāk domāja, ja cilvēkam rītā kaut kas jāizpilda, tad viņš nav sava vārda kungs (viņš ir kunga vergs).

Liela izšķirība ir starp tagadnes un senatnes psichi.

Dodot svinīgu solījumu dievam, cilvēks ir apziņas saistīts. Ja solījumu nepildīs, tad dievs viņu sodīs. Parasts vārds senatnē nebija obligatorisks (pactum). Prātors vēlāk arī pactum cenšas padarīt saistošu (pacta vestita).

Senatnē dotam vārdam sankcija pastāvēja sakrālītātē (dievam dots apsoliījums ir obligatorisks). Parasts vārds nebija saistošs. Jāizšķir Justiniāna Institūcijas no Gaius Institūcijām. Pirmā ir mācības grāmata un likums reizē, bet otrā tikai mācības grāmata.

Par saistītām Inst. Justin. 3. 13 raksta: "Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura". Tā tad obligatio raksturojas ar nepieciešamību (necessitate) un iuris vinculum.

No pusu viedokļa jāizšķir creditor un debitor. (Mūsu civillikumos lieto vārdus "kreditors" un "parādnieks" - tas nav terminoloģijas ziņā konzekventi). Debitors pēc savas tiesiskā stāvokļa nav brīvs cilvēks. Etimoloģiski creditor atvasināts no cor, cordis - sirds, plašā nozīmē - uzticība; tas stāv sakarā ar darbības vārdu credo, dīdi, ditum, ere - nodot, uzticēt. Kreditors var prasīt tikai debitora darbību. Lietu vindicēt var tikai vienīgi tās īpašnieks.

Debitor atvasināts no debere (de-habere). No sākuma bija otrs termins - reus (reus credendi un reus debendi). Kāpēc kreditors un debitors bija reus? Senatnē nebija kontrahentu tagadnes nozīmē. Toreiz apsoliījumu dievam deva kā kreditors, tā debitors atsevišķi, kā viens, tā otrs bija reus.

Obligācijas objekts vai būtība.

Augšā minētā obligatio definīcijā zinīgi vārdi: "... alicuius solvender rei" Ir vēl otra definīcija I. 3 pr. D. de obl. et act. 44, 7. Paulus libro 2 institutorum: "Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid vel faciendum vel praestandum." Raksturīgi vārdi - dare, facere, praestare. Dare nozīmē dot lietu. Facere kaut ko darīt (izdarīt kādu darbību). Praestare - atdarīt, reprezentēt.

Vispārīgi varam teikt, ka obligatio ir vienmēr parādnieka darbība. Darbība ir obligāciju būtība (obligationum substantia). Ņemsim, piemēram, emptio - venditio (pirkuma līgums). Ar pirkuma saistību vien nevar būt īpašumu, bet tikai parādnieka darbību. Vēl ir vajadzīgs traditio akts (nodošana īpašumā). Atzīmējama ir sinalagmas teorija, kas māca, ka kontraktā ir attiecības starp kreditoru un debitoru (pusu savstarpējās attiecības).

Šī teorija pēc prof. Sinaiska domām nav pareiza, jo katrs kontrahents deva atsevišķu solījumu dievam (divi patstāvīgi akti). Tā tad romiešu kontraktā nebija sinalagmas. Tikai vēlākie juristi to centās konstruēt. Obligatio ir vienmēr ius in persona, kas jāstāda no ius in rerum (actio in personam un actio in rem).

Iedalījums saistību un lietu tiesībās stāv atkarībā no tā, kas ir tiesību objekts - persona, darbība vai lieta. Varam runāt par personu tiesībām speciālā nozīmē, piem., ģimenes tiesības. Personu tiesības īstā nozīmē ir darbības tiesības. Klasifikāciju ius in rem unius in personam

apstiprina vēl tas fakts, ka eksistēja dalījums - sacramentum in rem un sacramentum in personam.

Saistību (obligatio) izcelšanās.

Obligatio atvasināts no obligatus (daudzskaitlī obligati). Obligātus nozīmē saistošs uz priekšu. Nexi - saistošs tikai pēc tam, kad neizpilda savus pienākumus. Tā ir tikai teorētiska izšķirība (Huske, Pokrovskis). Citi zinātnieki domā, ka nexi ir saistoši arī uz priekšu (Mitteis). Pastāv strīdi, vai nexum ir lietu tiesību vai saistību tiesību institūts.

Lex XII tab. lasām: "Cum nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto". Runa iet par mancipium un nexum. Mancipium šai gadījumā ir lietisks institūts. Prof. Sinaiskis domā, ka nexum ir saistību tiesību institūts. Nexum paredz arī procentus, $8\frac{1}{3}$; runa iet par vienu gadu (šāds laiks raksturīgs saistību tiesībām).

Zinātnieks Niburgs domā, ka agrāk bijuši 10 mēneši, tad atbilstoši tam iznācis 1%. Vēlāk, kad gadā bija 12 mēneši (saules gads), tad procentu apmērs bija $8\frac{1}{3}$ ($10:12=0,83$). Senos laikos (pēc Lex XII tab.) mums jādodomā nexum kā pirmais obligāciju institūts. Romiešu tiesību vēsture rāda, ka tas tika plaši pielietots.

Ir divi likumi: Lex Vallia - piešķir parādniekam tiesības manum sibi depellere. 2. Lex Poetelia (428. g. no Romas dibināšanas jeb 326. g. pirms Kristus dzimšanas). Saskaņā ar šo likumu parādnieks skaitījās obligatus tikai tad, kad bija tiesas spriedums (iudicatum).

Otrā obligatio no vēstures viedokļa bija stipulatio (pir mā obligācija bija nexum). Stipulatio attiecas uz verbāliem kontraktiem. Galvenais stipulācijas veids bija sponsio. Delikts, kā tiesībām neatbilstošs akts, arī bija obligatio. Contractus un stipulatio ir tiesībām atbilstoši akti. Saistību pamats, kā jau agrāk redzējām, varēja būt apsoliījums (vārds). Votum nav delikts (orimen), kā daudzi domā, bet solījums.

Verbālie kontrakti.

Forma ir verbālo kontraktu būtība. Starp jautājumu un atbildi ir sakars - "Centum mihi dari spondes?" - "Spondes". Gaius comm. III, 92. Verbis obligatio fit ex interrogatione et responsione, velut dari spondes? Spondeo, dabis? dabo, promittis promitto fide promitto, fide iubes? fide iubeo, facies? Faciam."

Sponsio ir speciāla romiešu (kviritu) formula. Kāpēc speciāla? Šie vārdi sākumā saistījās ar sakrālo elementu. Ja ir sakrāls, tad vienmēr personiskas dabas.

Literārie kontrakti.

Tie nav tikai rakstiskie vien, bet gan speciāli rakstiskie (grāmatu parāds). Pontifikiem bija speciālas grāmatas, kur ierakstīja parādus (aktīvu un pasīvu). Šīs grāmatas saucās - Codices accepti et expensi. Jāizšķir expensilatio un acceptilatio; transcriptio a re in personam un transcriptio ar persona in personam.

Reālie kontrakti.

Runa iet par lietām (res). Mutuum (aizdevums) ir reāls kontrakts. Šai gadījumā ar apsoliījumu vien nepietiek - jādod pati lieta (re obligatur). Raksturīgi, ka šeit izpildīšana notiek reizē. Doktrīna domā, ka šis kontrakts attiecas galvenā kārtā uz maiņu. Katra puse dod savu lietu. Pēc prof. Sinalska domām šī teorija nepareiza. Maiņa nav reāls kontrakts, bet gan contractus innominatus.

Senajiem kontraktiem vienmēr bija savs īpatnējs nosaukums: 1) mutuum, 2) commodatum, 3) depositum, 4) pignus. Turpretīm innominati contracti ir: do ut des, do ut facies, facio ut des, facio ut facias. Speciālie vārdu kontrakti (nominati contracti) bija vēsturiski agrāk, kā bezvārdu kontrakti (contracti innominati). Tāpēc nevaram teikt, ka maiņa bija pirmā. Pirmie bija reālie kontrakti. Žesta kontrakti - pasniedzot pavadu. Vēlāk radās bezžesta kontrakti.

Konsensuālie (vienošanās) kontrakti.

Daudzi zinātnieki domā, ka tie nebija formāli. Tas nav pareizi. Contractus ir vienmēr formāls jēdziens.

- 1) Emptio-venditio.
- 2) Locatio-conductio.
- 3) Mandatum.
- 4) Societas.

Reālā kontrakta izpildīšana notiek tūlīt, turpretīm konsensuālā var notikt vēlāk. Kāpēc konsensuāli kontrakti ir formālas saistības? Parastais vārds nebija obligatorisks (nebija contractus), bet tikai pactum. Contractus ir vien-

mēr formāls akts (svinīgs apsoliījums). *Emptio-venditio* ir nepareizs termins. Runāja vai nu par *emptio* vai par *venditio* (par to liecina avoti).

Vienmēr jāizšķir *obligationes ex contractu* un parastās saistības (*pacta*). *Pactum* nav *obligatio*. Kad runa iet par *pacta*, tad jādomā par prētora tiesībām. Vēlāk prētors radīja sankciju nesaistošiem *pacta* (*pacta vestita*). Saistības varēja izcelties arī *ex maleficiis*. *Gaius comm. IV, 112. "Ex maleficiis poenales actiones."*

Kas ir delikts? - Tā ir slikta darbība, kas neatbilst tiesībām - tiesībām neatbilstošs akts. Tiesībām neatbilstošā aktā ir elementi:

- 1) sods (*poena*),
- 2) vaina,
- 3) tiesību pārkāpums (*prettiesiskums*) un
- 4) kaitējums.

Jāizšķir:

- 1) *actiones poenales* - paredz vienmēr sodu (*poena*);
- 2) *actiones rei persecutoriae*;
- 3) *actiones mixtae* (kaitējums plus *poena*).

Atbildība ir personiskas dabas - par tēva deliktu dēls neatbild.

Gaius comm. IV, 112. "Est enim certissima iuris regula, ex maleficiis poenales actiones in heredem nec competere," 112. "Aliquando tamen etiam ex contractu actio neque heredi neque in heredem competit: nam adstipulatoris heres non habet actionem, contra sponsoris et fidepromissoris heres non tenetur".

Kontrakti, kā redzējām, arī bija personiskas saistības. Kontraktu izpildīšana nebija faktiskā, bet vajadzē-

ja izdarīt formālu pretaktu - actus contrarius.

1) Iniuria - nozīmē prettiesisku darbību pret personu.

Senātnē pastāvēja talio (aci pret aci, zobu pret zobu) iniuria - apvainojums. Sitiens pa galvu pie seniem romiešiem tika sodīts ar 25 ass'iem.

2) Furtum - liela izšķirība starp tagadnes zādzības jēdzienu un romiešu furtum. Romieši varēja zagt arī lietošanu. Eksistēja furtum manifestum un furtum nec manifestum.

3) Damnum iniuria datum.

Sakarā ar to ir ļoti ievērojams likums - lex Aquilia (287. g. pirms Kr. jeb 467. g. pēc Romas dib.), kas satāvēja no 3 daļām:

- 1) attiecas uz nāsišanu - verga vai animalia quae pecelum numero sunt;
- 2) attiecas uz citu jautājumu - noteic adstipulator'a atbildību;
- 3) - runā par vergu un sīklopu ievainošanu.

Actio legis Aquiliae ir mixta (soda un atlīdzības elementu kombinējums).

Pretors vēlāk radīja vēl speciālu institūtu - rapina. Gaius piemin blakus kontraktiem arī quasi contractus. Tie nav kontrakti īstā nozīmē, bet analogiski tiem (piem., negotium gestio - lietvedība bez uzdevuma).

Tāds "quasi" gadījums var nākt priekšā arī attiecībā uz deliktiem (irkaitējums, bet nav vainas). Piemēram, actio de effusis et deiectis (par izliešanu un izmešanu).

Raksturīga ir actio popularis - katrs pilsonis var ierosināt šo prasību. Arī condictiones (dažādas) piem., condictio sine causa, nav contracti, bet gan tiek regulē-

ti kā kontrakti.

Ģimenes tiesības.

Ģimenes veidi un tiesības. Jāizšķir trejādas ģimenes:

- 1) Tagadnē - vīrs un sieva (tā ir ģimene neīstā nozīmē). Zem ģimenes īstā nozīmē domāti bez tam vēl arī bērni. Šinī ziņā raksturīgs ir krievu vārds "semja".
- 2) Ģimene plašākā nozīmē, aptver arī agnātus (asins radnieciskus).
- 3) Visa radniecība - cilts (gens).

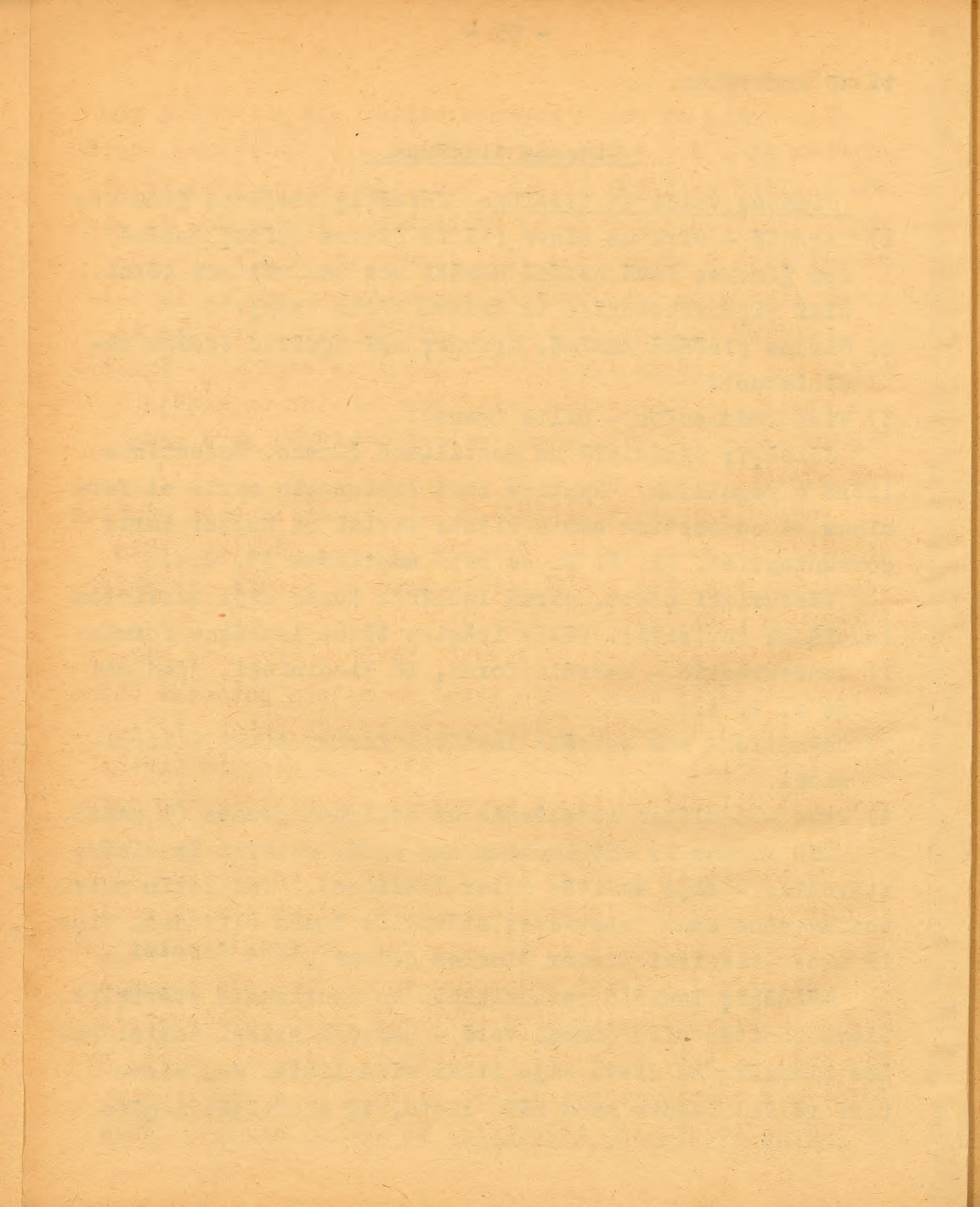
Jāizšķir agnātiskā un gentiliskā ģimene. Modestinus libro o regularum: "Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio". (I. I. D. de ritu nuptiarum 23, 2.).

Vēsturiski ņemot, pirmā laulības forma bija sievietes laupīšana (kviriti). Vēlāk izšķira šādas laulības formas:

- 1) Confarreatio - sakrāla forma, 10 liecinieki, jāedz maize u. t. t.
- 2) Coemptio - nav sakrāla laulības forma, tikai 5 liecinieki.
- 3) Usus - laulības izcelšanās uz noilguma pamata (1 gads).

Šīs formas ir matrimonium cum manu. (Sievai ir zināms stāvoklis - viņa skaitās mater familiae). Turpretīm matrimonium sine manu, sievietes stāvoklis daudz sliktāks, viņa ir uxor (tiesiski pieder ģimenes galvai, tēva ģimenei).

Jāizšķir laulāto personiskais un mantiskais stāvoklis. Sieva skaitās vīra (manu) varā - persona alieni iuris. Pāšos pirmsākumos sieva bija tikai vīra lieta. Kad sieva (arī vēlāk) ieguva kaut kādu lietu, tā skaitījās iegūta

vīra īpašumā.

Lex Julia et Papia Poppaea uzliedz par pienākumu vīriešiem 25 - 60. g. un sievietēm 20 - 50 g. vecumā sastāvēt laulībā un iegūt bērnus. Tas bija vērsts pret toreizējām laulības pagrimšanas un bezbērnu tendencēm. Ja sievietei bija 3 bērni, tad viņa ieguva privilēģiju - ius trium liberorum (var testēt, saņemt mantojumu u. t. t.).

Laulība izbeidzas ar kāda laulātā nāvi. Laulību izbeidz arī šķiršana (repudium). Libellus repudii - šķiršanas vēstule. (Principāta laikā šim rakstam vajadzēja 7 liecinieku.) Kad vīrs mira, sievai iestājās sēru gads (10 mēneši).

Davinājumi starp laulātiem pie romiešiem bija aizliegti. Bija atļauts tikai - donatio propter nuptias. Pūrs (dos) šai sakarībā spēlēja zināmu lomu kā sievas garantija šķiršanas gadījumā.

Bērni no sākuma bija lietas. Vēlāk - personae alieni iuris. Jāizšķir manu (vīra vara) un patria potestas (tēva vara). Bērnu tiesisko stāvokļu izcelšanās veidi: 1) dabiskais (ar dzimšanu), un 2) arrogatio vai adoptio (svešu vai savu ārļaulības bērnu uzņemšana par pilntiesīgu savu bērnu).

Arrogatio ir svinīga forma (attiecas uz ģimenes dēlu, kas ir persona sui iuris). Arrogatio notika tautas sapulcē - comitia curiata, jo persona sui iuris bija pilna galva - pilntiesīgs (bija vajadzīga visas sapulses atļauja). Tas bija privāttiesisks akts (galvenā forma mancipatio). Pēc lex XII tab. dēls var atgriesties 3 reizes, tāpēc vajadzēja 3 mancipācijas. Meitām pietika ar 1 mancipatio.

Bērnu mantiskais stāvoklis. No sākuma bērniem nekas

nepiederēja. Vēlāk (galvenā kārtā principāta laikā) miles varēja dabūt peculium cantrense. Ja dabūja ar dienestu, tad saucās peculium quasi castrense. Vēlāk dabūja mantu no mātes - bona materna, arī no tēva - bona paterna. Vispārējs termins - bona adventitia.

Manumissio - nozīmē dot brīvību (kļūst persona sui iuris). Tutela - aizbildnība, cura - aizgādība. Tutela veidi: 1) tutela impuberum (pubes - pilngadīgs, sievietē 12 g., vīrietis 14 g. v.) un 2) mulierum.

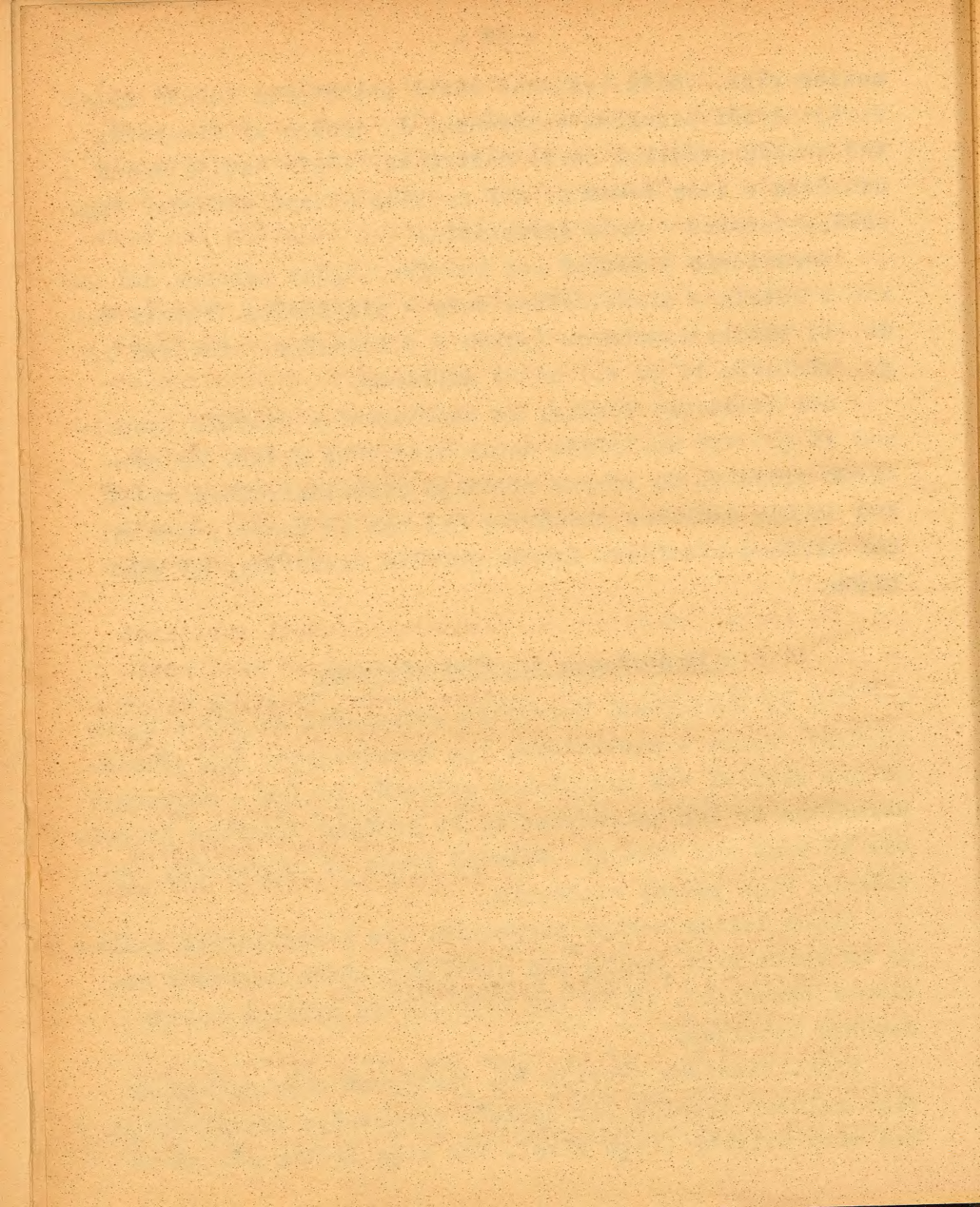
Lex Praetoria nosaka, ka nepilngadīgs cilvēks (nepilnus 25 g.) var apstrīdēt savus tiesiskos aktus, ko pats agrāk slēdzis. No idejas viedokļa aizbildniecības tiesības nebija publisks pienākums (kā tas ir tagad), bet tikai civilas tiesības. Vairāk privāts institūts, kā publisks.

Mantošanas tiesību vēsture.

Kas ir mantojums? Hereditas atvasināts no vārda herus (kungs), heres - mantinieks, ius hereditaris. Šie jēdzieni nav skaidri bez mantošanas galvenās idejas - successio. Hereditas ir ius universum, t. i. kopējas tiesības (tiesības kā kaut kas vesels). Galvenā ideja ir universāla mantošana. Viņa paredz successio.

Senos laikos nebija successio. Res hereditariae nullius in bonis sunt (manta pēc atstājēja nāves nepieder nevienai personai). Kāpēc tas bija tā? Te atbildi sniedz daudzas teorijas.

Prof. Sinaiska teorija šai jautājumā stāv sakarā ar viņa galveno teoriju par romiešu pirmatnējo organizāciju. Kad mira kvirits (kaŗa vīrs), tad viņa lietas pēc nāves

palika visiem pārējiem kviritiem (pilsonībai - civitas).

Atsevišķai personai varēja būt tikai in bonis esse. Katram kapa vīram bija tiesība okupēt lietas - usocapio pro herede (iegūšanas pamats - noilgums). Ieguvējs šai gadījumā nebija mantinieks, bet tikai ieguvējs pro herede (mantinieka vietā).

Saskaņā ar prof. Sinaiska teoriju, senatnē saistības ir personiskas dabas - dievam dots solījums - un tāpēc ar solījumā devēja nāvi tiek iznīcināts. Mantinieks nevar atbildēt, jo vārdu devis mantojuma atstājējs.

Vēlāk romiešu tiesības tomēr izveidoja mantošanas tiesības ne tikai ar mantiskas atbildības raksturu, bet arī ar mantinieka personīgu atbildību (pat arī ar savu paša mantu). Tas bija jauns princips - pāreja uz personību.

Šo ideju (hereditas ... personam defuncti substituit - fr. 34 D. 41. I) romiešu tiesības saglabā visā attīstības gaitā. Justiniana novēlēs lasām: "Nostris videtur legibus una quodam modo persona heredis et illius, qui hereditatem in eum transmittit". Praef. Nov., 48).

Ius universum nozīmē, ka ne tikai mantiskas, bet arī personiskas tiesības pāriet. Ja pāriet tikai mantiskas tiesības, tad ir darīšana ar legātu. Legatārijs nav mantinieks.

Jāizšķir 2 mantojuma pārejas veidi:

- 1) legatariska atbildība (pirmatnējā) un
- 2) ius universum.

Romiešiem bija tēze: "Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest" (fr. 7. D. 50. 17) - nevar būt reizē testamentāriska un likumiska mantošana.

Testamentu taisīja tikai tad, kad nebija likumisko mantinieku. Vēlāk izveidojās arī trešais mantinieku veids - pretoriskie jeb bonitāriskie (sakarā ar bonorum possessio).

Jāizšķir sui et necessarii heredes, agnatus proximos un gentiles. "Si intestatio moritur, cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto; si agnatus nec escit, gentiles familiam habento" (XII tab. V, 4 - 5).

Pēc ius civile nav successio ordinum et graduum (kad agnats, piem., brālis, negrib pēmt mantojumu, bet viņa dēls grib - successio graduum). Agnatus varēja dabūt mantojumu tikai tad, kad nebija sui heredes. (Kad sui atteicās no mantojuma, tas nekrita svarā).

Kāpēc tas tā bija? Pēc prof. Sinaiska domām, senatnē bija kara vīru organizācija. Kad kāds no viņas locekļiem mira, manta palika visai draudzei - izņēmums bija tikai, kad bija sui heredes. Ja sui heredes atteicās, tad manta piederēja atkal visai tautai. Kad sui heredes bija miruši (tomēr kādreiz bijuši), tad - otra izņēmuma veidā - varēja dabūt agnāts.

Tālāk trešais izņēmums (izņēmumu teorija nav tulkojama paplašinoši) bija attiecībā uz gentiles. Vēlāk pretors mainīja šo tēzi, tad varēja būt arī successio graduum (tās vairs nebija civiltiesības).

Testamentum pie romiešiem ļoti raksturīgs, bet sarežģīts institūts. Katrā testamentā jābūt noteiktam mantiniekam (institutio heredis). Tā ir testamenta būtiskā daļa, bez kuras viņš neeksistē. (Gaius comm. II. 229. "et ob id velut caput et fundamentum intellegitur titulus testamenti heredis institutio". Civillikums, piem. Kurze-

mē, šis princips ļoti spilgti izteikts arī vēl tagad.

Testamenta pirmatnējā forma bija publiska. Testamentu taisīja tautas sapulcē - comitia calata (testamentum calatis comitiis). Vēlāk militārai organizācijai bija testamentum in procinctu (procinctus - militārā iekārta).

Raksturīgs arī testamentum per aes et libram (sakarā ar mancipatio). Tā ir fiktīva forma. Familiae emptor (pircējs), tiesiski ņemot nebija mantinieks (fiktīvs mantinieks). Viņš bija tikai mantinieka vietā. Nuncupatio - gribas izteiksme. Testamentum per aes et libram bija rakstiska forma - tabulae testamenti. Justinians iznīcināja mancipatio, sakarā ar to, bija atcelta arī šī forma.

Vēl ļoti raksturīgs romiešiem bija princips, ka testaments sastādāms vienā paņēmienā (uno actu). Raksturīgi testamenta veidi, testamentum apud acta conditum un testamentum principi oblatum.

Comitia calata notika 2 termiņos - 24. martā un 24. aprīlī. Kāpēc tieši šai laikā un kāpēc 2 reizes gadā? Prof. Sinaiska teorija ir šāda. Kviritu organizācija bija dalīta uz 3 un 4 (12 mēn. : 4 = 3; 12 : 3 = 4). Vadoties no saules gada, mēs dabūjam izskaidrojumu šim jautājumam.

Jāizšķir testamenti factio activa (testatora tiesiskā iespēja) un testamenti factio passiva (mantinieka tiesiskā iespēja).

Sieviete nevarēja sastādīt testamentu (vēlāk bija privilēģijas, piem., kad sieviete bija dzemdējusi 3 bērnus).

Par mantinieku testamentā var tikt iecelta tikai - persona certa. Nascituras (tas, kas vēl dzims) nevar tikt

iecelts par mantinieku. Viņš no šī viedokļa bija postums. Kāpēc šāda tēze? Romiešu tiesības bija ļoti konservatīvas. Senatnē mantinieku izraudzīja tautas sapulcē. Nasciturus vēl nevarēja būt sapulces dalībnieks, tāpēc to arī nevarēja iecelt.

Iecelšana tautas sapulcē notika likuma formā - vienmēr esto (lai ir). Lietoja arī - iubeo.

Jāizšķir institūtus un substitutus. Kad institutus mirst agrāk kā testators, tad substitucija atkrīt. Substitutus domāta tam gadījumam, kad pēc testatora nāves institutus mirst, vai negrib mantojumu pieņemt. Šī forma saucās substitutio vulgaris.

Kaz šis ir vēl citi substitūcijas veidi, proti, testators var iecelt savam mazgadīgam dēlam mantinieku tam gadījumam, kad viņš nomirtu nesasniedzis pubertāti, pārdzīvošana tēvu, - substitutio pupillaris (mantinieka iecelšana savam mantiniekam). Zīmīga arī ir substitutio quasi pupillaris - mantojuma atstājējs var iecelt mantinieku savam garīgi slimam lejupējam.

Vai testators var brīvi noteikt sava testamentā saturu? Šai jautājumā izstrādājušies tā saucamie formālie un materiālie aprobežojumi. Testators nevar apiet (praeteritio) sui heredes, tie vai nu jāieceļ par mantiniekiem (institutio), vai arī jāatstumj (exhereditio).

Iecelšanas un atcelšanas akti var notikt nominatim (nosaucot katru mantinieku atsevišķi vārdā), vai inter ceteros (kopā), bet dēlus tikai nominatim. Neatraidāmo mantinieku (sui heredes) porcija līdzinājās 1/4 no tās daļas, kuru mantinieks varēja saņemt abintestato. Justiniāns par šiem jautājumiem izsakās - novella Nr. 115.

Varēja arī neizrādīt iecelšanas godu (honor institutio-
nis - formālais ierobežojums), pietika, kad sui heredes
faktiski dabūja minēto porciju no mantojuma (materiālais
ierobežojums).

Justiniana nopelnus ir formālā un materiālā ierobežo-
mu sintēze. Querela inofficiosi testamenti (testamentu ap-
strīdoša prasība) piekrita tikai descentiem un ascendentem.
Exhereditio varēja izdarīt tikai tad, kad bija likumisks pa-
nats. Šādus iemeslus minētā novella uzskaita lejupējiem -
14 gadījumus, augšupējiem - 8.

Jāizšķir mantinieki sui un extranei (svešas personas
iecelšanas gadījumā). Sui et necessarii bija ipso iure
mantinieki (no sākuma nevajadzēja speciālu mantojumu pie-
ņemšanas aktu). Vēlāk ievēda - beneficium abstinendi (tie-
sība vajā tikt no mantojuma, kad viņi no tā atturējušies).
Tuvākiem mantiniekiem pieņemšanas vai atteikšanās laiks
bija 1 gads (annus utilis).

No sākuma mantinieks neatbildēja. Vēlāk bija neaprobe-
žota atbildība, mantinieks atbildēja ne tikai ar mantoju-
ma atstājēja mantu, bet arī ar savu extra vires heredita-
ris. Tāpēc ievēda beneficium inventarii (intra vires here-
ditaris).

Mantinieka atbildība jāizšķir no legatarija atbildības
(vienmēr tikai aktīva). Ievērojami šādi legāte veidi: le-
gatum per damnationem un legatum per vindicationem.

Zīmīgs ir fideicommissum institūts. Fideicommissum -
uzticība, uzdevums. Mantojuma atstājējs uztic un dod uz-
devumu mantiniekam atdot viņa mantu kādai citai personai.
Fideicommissa pēc būtības ir testaments. Mantojuma saņēmējs
pēc būtības ir mantinieks (pēc formas viņš ir legatārijam

līdzīgs.

Honorum possessio ir pretora tiesību mantošanas institūts - pretors dod mantošanu. Pretorisks mantinieks - sine re (kad civilais mantinieks atpasa, tad pretoriskam jāatdod. Emancipēts bērns formāli nebija mantinieks, bet faktiski ļoti tuva un mīļa persona (cognatio ideja). Arī māte un bērni pēc stingrām tiesībām nebija savstarpēji mantinieki. Pretors viņus padarīja par mantiniekiem (sine re).

No šī viedokļa vadoties, tika radītas 4 jaunas mantinieku šķiras:

- 1) unde liberi (plašāks jēdziens kā sui, arī emancipati; cognatīvs princips),
- 2) unde legitimi (civiltiesiskā sistēma - sui, agnati, gentiles),
- 3) unde cognati (mantojuma atstājēja asins radinieki),
- 4) unde vir et uxor (pārdzīvojušā laulātā mantošana).

Justianīns reformēja šīs 4 šķiras sekoši:

- 1) descendentes,
- 2) ascendentes,
- 3) pusbrāļi un pusmāsas,
- 4) visi kognāti.

Romiešu mantošanas tiesības raksturojas šādi: viņas ir agnātiskas speciālā nozīvē patria potestas un manus. Pamazām šis raksturs mainas par labu kognatiskām (cognatio) principam. Testamentārie mantinieki sākamā varēja būt vienīgi mājas cilvēki, vēlāk, pēc patikas, arī citi.

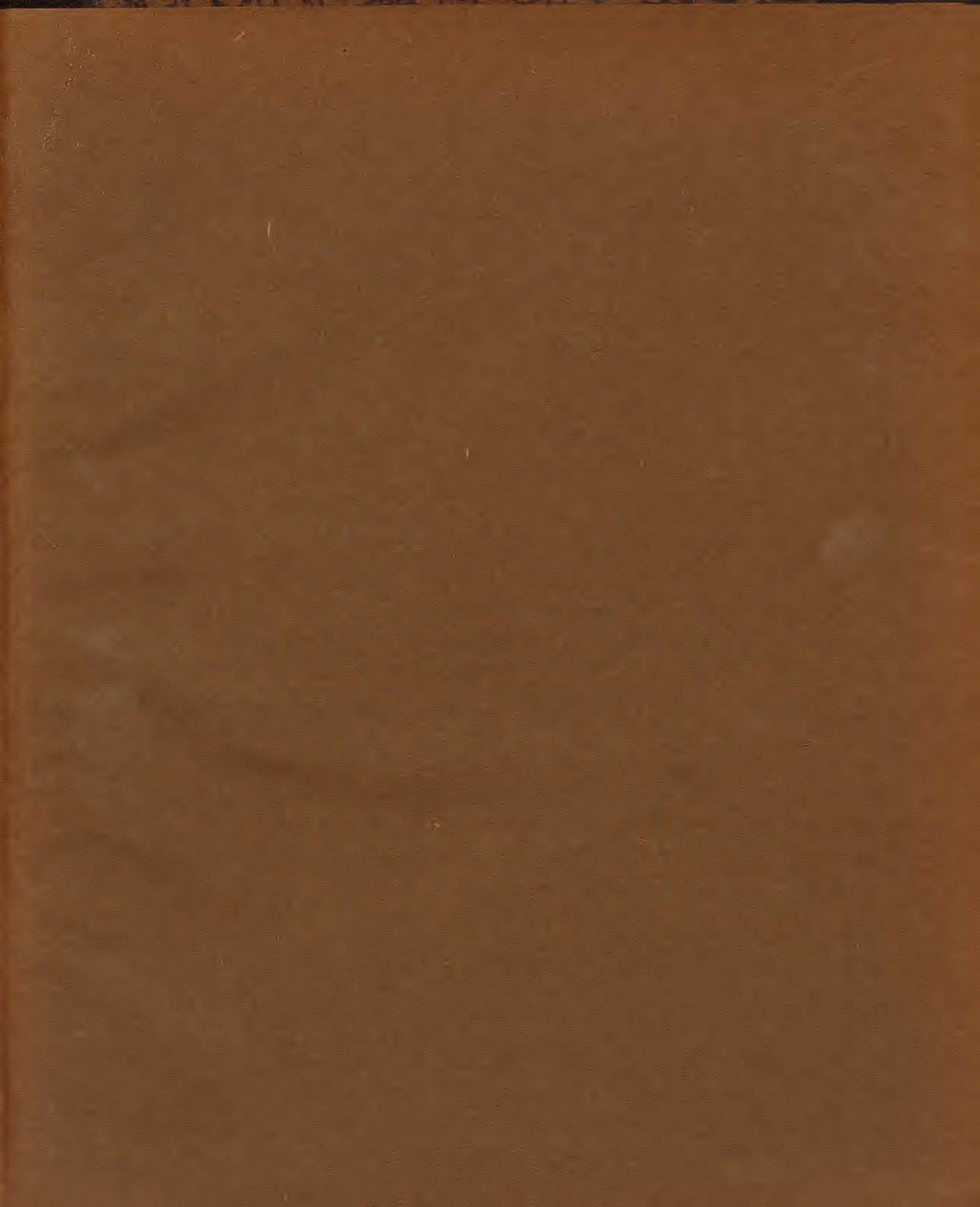
F i n i s.

213 2624

4772 42

123
LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309074700